

אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר)
THE HEBREW WRITERS ASSOCIATION IN ISRAEL

ח'אזני'ם

דו-ירחון לספרות

גיליון מס' 5 / כרך צ"ד / תשרי תשפ"א / ספטמבר 2020 / מחיר: 30 ₪

מיוחד: אישית נשית - מסות אישיות נשיות
וגם: הזוכה בתחרות הסיפור הקצר

דבר העורכת

בחודשים האחרונים אני חולמת ביני לבין עצמי על מדור של מסות אישיות. והנה, ממש ברוח הניו אייג' ועוד לפני שהספקתי לומר זאת בקול, הן התקבצו על שולחני כאילו שמעו את מחשבותי. בעת הזאת שבה הסגר הופך למציאות מתמשכת ואין לדעת מתי תרפה מאיתנו המגפה, זו בכלל חובה לאומית להרחיב את טווח השוטטות בתוך עולמנו הפנימי.

מאז שקראתי לראשונה את המסות של וירג'יניה וולף, דרך נטליה גינצבורג והנרי דייוויד ת'ורו ועד רונית מטלון – תמיד ריגשה אותי הסוגה הזאת שהיא מצד אחד אינטימית ופרטית ומצד שני אין כמוה להרחיב את גבולות השיח על כתיבה.

"בלתי אמצעיות היא אפיון בולט של החברה והתרבות הישראלית, אלא שכמעט אין לה ייצוג בפרוזה הישראלית" – כותבת רונית מטלון במסותה על הסיבות לפופולריות של נטליה גינצבורג בישראל*. "בפרוזה הישראלית יש הרבה סוגים של מנעלים לעונות שונות, במידות שונות, גם רגליים יחפות יש, אבל נינוחות של נעלי בית – מעט מאוד, אם בכלל (...)

איך לייצר ספרות בנעלי בית שמעמעמת ככל האפשר את המסכה הספרותית שכל כותב חייב כמדומה לעטות על עצמו?"

שאלה טובה. כשתקראו את המסות האישיות וקטעי הממואר של מיטב הכותבות שנאספו כאן, לא תצטרכו לשאול את השאלה המאפיינת במידה רבה את הקורא הישראלי – מה מזה קרה באמת? מה מזה מציאות ומה בדיה? תוכלו להניח מראש שאין כאן בדיון, ואולי תגלו, כפי שאמרה כוהנת המסה האישית ארנה קזין, "שדווקא הצורה הספרותית הזאת, שחפה מכל בדיון, מצליחה טוב יותר מכל סוגה אחרת להציג את הדמיון".

עוד בגיליון – הזוכה המפתיע בתחרות הסיפור הקצר של אגודת הסופרים, דוד צח, שזה לו באמת פרסום ראשון, בפרוזה ובכלל. מקורי ועז ומלא כישרון מבטיח. (מקום שני ושלישי בתחרות – בגיליון הבא.)

וכמובן, שירים חדשים מכל קצותיה, גווניה ורחשיה של השירה העכשווית.

שלכם,

מיכל חרותי

* ההתרועעות, החיים: על "ולנטינו" מאת נטליה גינצבורג, בתוך עד ארגיעה, מסות מאת רונית מטלון, הוצאת אפיק, 2018.

תוכן העניינים

74	שירים / ריקי דסקל	על האי) כתיבה ועל הכתיבה
75	שירים / חנן סבח טייכר	כאי / מירי רוזובסקי
78	שירים / סיגל אשל	שיר ערש / נועה מנהיים
	הוא + הוא = היא - הסיפור הזוכה	סקיצות של פֶּרְדָּה / טלי עוקבי
	בתחרות הסיפור הקצר של אגודת	איך להיות ציצים / רות עפרוני
80	הסופרים / דוד צח	ניצן מן התופת / יערה שחורי
	הסופר בכל נימי נפשו /	סטנדיש הום / מעין איתן
86	אוריה מויאל	פוגמנטים / מאיה בדֶרְנו
89	ההתנצלות / הדר אורלנוב	אף אחד לא יודע איפה עובר
	תודה גדולה לסיזאר מילאן /	הגבול / רינת שניידובר
91	משה גרנות	בפעם הראשונה שהרחתי
95	שירים / יודית שחר	סכנה / דורית זילברמן
97	שירים / יחזקאל רחמים	את היית אימא שלי? /
98	שירים / יעל סטעמן	רוני גלבפיש
100	שירים / ענת קוריאל	אנסתזיה / תמר קפלנסקי
102	שירים / אודי שרבני	ערה / קרן קרן
	שיר / יאצק דנל. מפולנית:	אָצָה אל סְגוֹר הבית - מחשבות
103	חנה הריצג	על סגירות ואפשרות לִפְתַח /
105	שירים / לאה צבי (דובז'ינסקי)	ליאור גרנות
106	שירים / לי עברון	הרמס / רוני סומק
107	שירים / רותם שובל	שירים / שי שניידר-אֵילת
108	שירים / עופר גורדין	שירים / עמוס נוי
	סְתוֹ נֶסֶח פְּלִינִי /	שירים / גל נתן
109	עדנה מיטוון-מלר	שירים / יפתח אלוני
110	משתתפי הגיליון	

מ
ז
ר
ר
מ
י
ח
ח
ד
..
ח
ס
ר
ת
א
י
ש
י
ח
נ
ש
י
ח

עורכת: מיכל חרותי / מועצת מערכת: יו"ר - ד"ר דורית זילברמן, ד"ר עמרי הרצוג, נועה מנהיים, ערן צלגוב, פרופ' ניצה בן דב / יו"ר אגודת הסופרים העברים: צביקה גיר גיליון מס' 5 / כרך צ"ד (שנה 94), חשוון תשפ"א, אוקטובר 2020
 Literary Journal - Published by the Hebrew Writers Association in Israel
 P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel
 יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
 כתובת המערכת: בית הסופר עלי-שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל אביב 61070
 טל': 03-6953256/7 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com
 הגהה וניקוד: יעל גיר / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן
 בשער: ענת עיננה, "בעקבות הזמן".

על ה(אי) כתיבה ועל הכתיבה כאי מירי רוזובסקי

את רוצה לכתוב על כתיבה. על היתכנותה, על משמעותה, על נוכחותה, ובסוף, כלומר בהתחלה – המחשבה שלך מתמלאת בהיעדרה, כלומר ככל שמשוהו שאיננו יכול למלא, כמו געגוע, כמו אָבֵל, כמו כיסוף. אבל למה את מתגעגעעת? איך אפשר לאחוז במילים שנאלמו? איך אפשר לספר היעדרות? איך אפשר לבטא את הזרות הזאת, אי הנוחות, חוסר השקט שמתסיס מבפנים, כמו סוודר הדוק מדי שמגרד, כמו עור שלא מתאים לבשר שאותו הוא מכסה.

אנשים לפעמים מדברים על "מחסומי כתיבה". אבל הריק שממלא את המחשבה שלך עכשיו הוא לא מחסום, הוא הוויה, כלומר החיים עצמם, בוקר, צהריים, ערב, יום ולילה, ערות ושינה, חור שחור של כלום שהופך להיות הכול. וכן, את כבר יודעת, כמו באהבה, גם ביחסים עם טקסט, רגעי החיבור נדירים, יקרים, מחרידים, גם במובן של חרדה וגם במובן של נוראות. כי האמת נוראה, שלא לדבר על ההיחשפות. על הכאב האיום כשלב נוגע בלב, כשיש מה להפסיד. וכמו באהבה, גם בכתיבה, הרוב המכריע של הזמן הוא זה ש"על יד": שלפני, שאחרי, הרווחים שבין מילות האהבה, בין רגעי התשוקה, המאבק האינסופי בין הבדידות והיחוד. אבל כמו באהבה, גם בכתיבה, כשהאין מכסה את היש, את שהיה, הידיעה של מה שהיה הופכת לפחד, כלומר לחרדה, ואם לא יהיה שוב, מה יהיה אם לא יהיה שוב. מה אעשה.

את חושבת על מרגריט דיראס. על המסה שלה "לכתוב" שלפעמים את מדמה שהיא מכתב שלה אלייך, מכתב שחוצה ימים ושנים ומציאות. "להימצא בתוך חור", היא כותבת לך, "בתוך תוכו של חור, בבדידות כמעט מוחלטת, ולגלות שרק הכתיבה תציל אותך. להיות בלי שום נושא לספר, בלי שום רעיון של ספר פירושו להימצא, למצוא את עצמך, לנוכח ספר. חלל אינסופי וריק. ספר בכוח. לנוכח שום דבר. לנוכח כעין כתיבה חיה ועירומה, כמו נוראה, שנורא להתגבר עליה. אני מאמינה שאדם שכותב אין לו רעיון של ספר, ידיו ריקות, ראשו ריק, ואין הוא מכיר מכל ההרפתקה הזאת של הספר אלא את הכתיבה היבשה והעירומה, ללא עתיד, ללא הד,

מרוחקת, עם כללי הזהב שלה, היסודיים: הכתיבה. המשמעות."¹
 הנה, את אומרת לעצמך. לא צריך להיבהל. אפילו דיראס הטוטאלית
 מדברת על הריקות הסמיכה, הרפיון המוחלט, האינסופיות של הכלום.
 אבל לא רק צרת הרבים היא זו שמעודדת אותך, כי מה שבאמת חודר
 לתוכך פנימה זהו התיאור שלה את העובדה שדווקא בחלל האינסופי
 והריק של איי-הכתיבה, דווקא אז, בדיוק אז – כל מה שיש לך זה
 את הכתיבה. רק היא יכולה להציל אותך מהיעדרה. זו הפרדוקסליות
 הראשונית של איי-הכתיבה, והנה, תראי, בעברית הפרדוקסליות הזאת
 אפילו מצטיירת בשפה. האי-כתיבה, את מבינה את זה עכשיו ומצליחה
 (לרגע) לנשום, הוא הים הגדול, האינסופי, שמקיף את האי שלפעמים את
 יכולה לעלות עליו, ולתת לשקט של האדמה שמתחת לרגליים להרגיע
 את הספק. ולכתוב. "לכתוב על אף הכל, למרות הייאוש", אומרת דיראס,
 "לא: עם הייאוש. איזה ייאוש, אין לי מושג איך קוראים לו. לכתוב לצד
 מה שקדם לכתוב. פירושו תמיד לקלקל אותו. ועם זאת צריך להשלים עם
 זה: לקלקל את הפספוס פירושו לשוב לעבר ספר אחר, לעבר אפשרות
 אחרת של אותו ספר עצמו."²

אז הנה. זה קרה. התחלת. דמויות עומדות לפניך ומבקשות להיות,
 ואת נענית להן ומשהו קורה. כמו באין, גם ביש, האקט הזה של הכתיבה,
 מהו בעצם אם לא התאהבות, נפש ננגעת בנפש, וכל כולך מתמסרת
 אליהם, אל האנשים החדשים האלה שבחיך, שנדמה שהיו שם תמיד.
 ואת כבר יודעת. המֶשֶׁך של הכתיבה, אין לו את הכרונולוגיה הרגילה. אי
 אפשר למדוד אותו בזמן. הוא יכול לקחת רגעים, או ימים, או שבועות.
 רגעים או ימים או שבועות שבהם קורה הקסם ונדמה שאת והעולם
 החדש, הנרקם – אחד אתם. את שוכחת להיזהר. לשמור. את שוכחת
 את הקיום העצמאי שלך. את לא חושבת מה יגידו. את לא נבהלת ממה
 זה אומר. את חיה בעולם הנרקם, את נותנת לו להוליך אותך בתוכו,
 הוא נותן לך לכתוב את עצמו מתוכך – עד לרגע הזה, שלמרות שידעת
 שיגיע לא ציפית לו, לא יכולת לצפות לו, משהו נשמט, משתבש, פעימות
 הלב כבר לא אחידות, לפעמים את נבהלת שאת לא שומעת אותן בכלל.
 אין לך מושג מה קרה. למה. לאן הלכת שזה הרחיק כך. במה נגעת שזה
 כאב עד כדי שלא הרגשת את הכאב. ואולי זה בכלל הפחד. הרי מה

¹ "לכתוב", מרגריט דיראס, כרמל 2004, תרגום: נורית פלד אלחנן, עמ' 13

² שם, עמ' 18

שניתן תחילה יילקח אחר כך, ומה יקרה לך אם הדמות שביקשה להיות תפסיק פתאום. מה יקרה אם הסיפור ייפרם, אם תחזרי לבור ההוא של הכלום, אם תישארי שוב לבד. אז, כמו בחיים, את מנסה להתחמק. לזייף קצת. לעשות כאילו. אבל שלא כמו בחיים: בכתיבה זה לא אפשרי. הטקסט, בניגוד לאנשים בחיים האמיתיים, אף פעם לא ישתף פעולה עם שקר. הוא תובע ממך את ההתמסרות המוחלטת של קודם, זה או שתיתני הכול, שתיכנסי איתו יד ביד למחוזות הכי מזוויעים של הקיום של עצמך, שמה שלא ידעת אפילו שהוא הקיום של עצמך – או שזה לא יקרה. אז זה לא קורה.

את מתעייפת. מהסיפור שניסית לספר. מהניסיון לספר אותו. מהמאמץ. מהמילים. מהרעיונות. את מואסת בכתוב, בנכתבים שבתוכו, בפעולת הכתיבה עצמה. את רוצה רק לישון, כמו שמתארת זאת בדיוק חד רות אוזקי ביצירה הבדיונית/אישית שלה "סיפור זמני": "רות התנמנמה בכיסא שבחדר העבודה בקומה העליונה. מגדל הנייר הסתור שייצג את עשר שנות חייה האחרונות היה מונח במלוא כובדו על השולחן מולה. אות אחר אות, דף אחר דף, הקימה רות את הגלעד הזה, וכעת, בכל פעם שהגתה בו, בממאר הזה, התכווץ מוחה והיא נתקפה ישנוניות בלתי מוסברת. זה חודשים רבים, אולי שנה, לא הוסיפה לערימה דבר וחצי דבר. מילים חדשות סירבו לצוץ, והיא התקשתה להיזכר גם במילים הישנות שכבר כתבה. מילים שחששה עכשיו לקרוא. היא ידעה שלא תהיה לה ברירה אלא לקרוא שוב את הטיטה, למזג את המבנה, לערוך ולהשלים מידע חסר, אבל מוחה המעורפל לא הצליח לעמוד במשימה. העולם שבדפים נותר עמום כחלום."³

העייפות היא סימפטום, את לא צריכה לגייס את לאקאן כדי לדעת זאת, ובכל זאת היא משתלטת על כולך. כמו רות שביצירה של רות אוזקי גם את לא מצליחה להשאיר את העיניים פקוחות וימים שלמים את כאילו כותבת ובעצם לא. לאט לאט את מפנה פחות ופחות זמן לכתיבה. יש לך המון דברים אחרים לעשות: החוץ מתברר כתובעני ביותר, הימים מסתיימים לפני שהתחילו ואת מגלה שכבר שבוע, שבועות, חודשים לא נגעת במילים של עצמך, באנשים ההם שעד לפני זמן קצר או ארוך לא נשמת בגללם. לפעמים זה הופך להיות פתולוגי כמו בת דמותה של דלפין דה ויגאן בספרה "מבוסס על סיפור אמיתי", שלא מצליחה אפילו להחזיק

³ "סיפור זמני", רות אוזקי, עם עובד 2014. מאנגלית: יעל סלע, עמ' 92

עט ביד, שאפילו לענות למיילים אי אפשר, אבל ברוב המקרים מדובר על אסטרטגיות התחמקות יעילות, על הימנעות. אבל הנה פרדוקס נוסף: בעוד אנשים בחיים האמיתיים יכולים להיעלם מחיינו כשאנחנו מרחיקים אותם, מתעלמים מהם, מפנים להם עורף – סיפור שנכתב לא מרפה. הוא הולך אחרי מי שכותב אותו כמו "תינוק פגום להבעית שעוקב אחרי הסופר לכל מקום, לא מפסיק לזחול אחריו (כלומר גורר את עצמו על הרצפה במסעדות שהסופר מנסה לאכול בהן, מתייצב למרגלות המיטה דבר ראשון על הבוקר, וכו')"⁴ כמו שמספר זאת דייוויד פוסטר וואלאס במסה "טבעו של הכיף".⁴

ככה את מגיעה לשלב שבו את מבינה שהבחירה שלך היא בין מועקה לפחד, ובאופן מפתיע הפחד שבתוך הכתיבה מכאיב פחות מהמועקה שבהימנעות. את חוזרת לכתוב. אבל אחרת. עכשיו את כבר יודעת כמה זה כואב. כמה זה מסוכן. כמה אין ברירה. את מנסה להלך בזהירות על החבל הדק שבין הפנים והחוץ, בין הרעיונות ומימושם, בין מה שאת מתכוונת למה שאת מביעה. "דימוי התינוק הפגום", כותב פוסטר וואלאס, הוא מושלם כי הוא לוכד את התערובת של סלידה ואהבה שהסופר מרגיש כלפי מה שהוא עובד עליו. הסיפורת תמיד יוצאת פגומה במידה מחרידה כל כך, בגידה כה מבעיתה בכל מה שקיווית שהיא תהיה – קריקטורה אכזרית ודוחה של השלמות של הקונספציה שלה – כן, הבינו: היא גרוטסקית מפני שהיא לא מושלמת. ועם זאת הוא שלך התינוק, הוא אתה, ואתה אוהב אותו ומערסל אותו ומנגב לו את נוזל מוח השדרה מהסנטר הרפוי שלו בדש השרוול של החולצה הנקייה היחידה שנשארה לך כי לא עשית כביסה כבר איזה שלושה שבועות, כי סוף כל סוף הפרק הזה או הדמות המסוימת הזאת נראים כאילו סוף כל סוף הם אוֹטוֹמָטוֹ מתגבשים ומתחילים לעבוד ואתה פוחד עד מוות לבזבז זמן על כל דבר שלא קשור לעבודה עליהם כי אם תסיט את מבטך לשנייה אחת תאבד את זה, וכך תחרוץ את גורלו של התינוק כולו להישאר מבעית. וגם, אבל כך אתה אוהב את התינוק הפגום ומרחם עליו ומטפל בו: אבל אתה גם שונא אותו – שונא אותו – כי הוא מעוות, דוחה, כי משהו גרוטסקי קרה לו בזמן שנולד מהראש אל הדף, שונא אותו כי העיוות שלו הוא העיוות שלך (כי אילו היית סופר יותר טוב התינוק שלך היה נראה כמובן כמו אחד מאותם תינוקות שמופיעים בקטלוגים של בגדי תינוקות, מושלם וורוד ושולט בנוזל מוח

⁴ ספרית פועלים, 2018, מאנגלית: דבי אילון, עמ' 7

השדרה שלו), וכל נשימה מבעיתה וחסרת שליטה שלו היא כתב אישום הרסני נגדך, בכל הרמות. וכך אתה רוצה שהוא ימות, אפילו בה בשעה שאתה מכרכר סביבו ואוהב ומנגב ומערסל אותו ולפעמים אפילו עושה לו החייה כשנראה שהגרוטסקיות שלו עצמו חוסמת את נשימתו והוא עלול למות לגמרי. כל העסק דפוק ועצוב מאוד, אבל בה בעת זה גם מלא עדנה ונוגע ללב ואצילי ומגניב – זאת ממש מערכת יחסים, מסוג מסוים – ואפילו כשהוא הכי מבעית, התינוק הפגום מרעיד ומעורר איכשהו כמה חלקים שלפי חשדך הם מהמיטב שבך: חלקים אימהיים, אפלים. אתה אוהב את התינוק שלך מאוד מאוד, ואתה רוצה שגם אחרים יאהבו אותו כשסוף סוף יגיע זמנו של התינוק הפגום לצאת ולהתייצב מול העולם.⁵

הדימוי של התינוק הפגום נוגע לליבך. מרעיד אותו מבפנים. ואת מבינה עכשיו ששלושת הסופרים האהובים הללו שרטטו בשבילך שלושה שלבים בהתפתחות תהליך ה(אי) כתיבה של עצמך.

ההבדל בין הכתיבה לאינותרה אינו גדול או קטן, הוא פשוט לא קיים, הקלה בהירה מתחילה להתפשט בתוכך כמו כתמים של אור בתוך חושך, כי המהלך כולו הוא ספירלה אינסופית של אחדות ונפרדות. הכתיבה איננה פעולה והיעדרה איננו שיתוק. פתאום עולה בדעתך המחשבה על חדר שאפשר להיכנס אליו ולצאת ממנו. את חושבת על פואטיקה של מרחבים, את חושבת על המטאפורות המרחביות של הנפש, את מתחילה לשרטט בתוכך את הגבולות של מה שאת קוראת לו "מרחב הבדיה", זהו המרחב הנפשי שבתוכו את (לא וכן) כותבת. זה המרחב הפנימי שנפתח בתוכך ברגע שהתחלת לכתוב, אולי מזמן, אולי רק בדמיון. המרחב הזה, את מבינה עכשיו, הוא הבית שממנו את מתחילה. והוא זה שאליו את חוזרת. המעברים בין היעדר הכתיבה לקיומה, וחוזר חלילה, הם בסך הכול המעברים הידועים שבין המציאות הפנימית והחיצונית, כמו משחקי הדמיון של הילדות, כמו הפנטזיות של הבגרות, זה אף פעם לא נגמר. זה לא יכול להיגמר. כמו הלילה והיום, ההתמסרות וההסתגרות. כמו האפשרות להתאהב. להתאכזב. להיפגע. ושוב. את נושמת עכשיו ושום מועקה לא עוצרת את האוויר, את מרגישה כמו מישהי שהגיעה לרגע לחוף של מבטחים, של הבטחה, של ראייה פנימית צלולה, מנחמת. את מתחילה, כלומר ממשיכה, כלומר מפסיקה לא לכתוב.

⁵ שם, עמ' 7

שיר ערש נועה מנהיים

הילדה שהיא אני שוכבת מתחת לשמיכת פיקה משובצת, סגולה. היא ממוללת חיתול בד שאין רכות כרכותו, ומקשיבה. האם שהיא אימי שרה לה שיר ערש. אותו שיר בכל לילה:

"רוח, רוח על ביתנו
 וכוכב אורו צופן
 אבא שם חורש שדותינו;
 נומה, נומה, בן.
 למה זה יחרש בלילה
 ואותי לא יישן?
 אדמתנו בני, אין פנאי לה
 נומה, בן, נומה, בן."

רק את זה. רק את שני הבתים הללו מתוך "שיר ערש נגבי" של יחיאל מוהר. ניסיון לענות בחרוזים על השאלה שאין לה מענה, שאלת היעדרו של האב. התשובה פשוטה. האב עובד. האדמה, אין פנאי לה. אבל אבי כבר לא היה חקלאי חורש שדות באותם ימים, אלא בעל והורה צעיר שנאלץ לעבוד בכמה משרות בכדי לפרנס את משפחתו הקטנה, וגם אני לא הייתי, לפי כל הסימנים, בן. בכל לילה הייתי נרדמת עם הנעימה הזו ועם תחושת אי ההתאמה העמוקה, עם הידיעה שהשיר הזה – לא אליי הוא מופנה.

אז עוד לא ידעתי דבר על האופל שצופנים בתיו הבאים, לא ידעתי מה הוא "סטן", ולמרות שלאבי תמיד היה אקדח, לא היו סביב ביתנו תנים חורצי שן או דברים אורבים באלם. אבל היעדרם מהמילים ששרה אימי רק הנכיח אותם יותר, פינה מקום לפחדים נטולי שם ומילים. כי זוהי דרכו של שיר הערש. מהמוקדם ביותר ששרד, חרות בכתב יתדות על לוח חמר, מאיים באכזרית על התינוק שאם לא יישן יבוא אל הבית להענישו, דרך העריסה המתנדנדת ונופלת בשיר הילדים האנגלי, rock a bye baby, ועד לשלושת הפרשים אפופי הסוד ב"לילה לילה" של נתן

אלתרמן. לא לחינם בארצות רבות הם נכתבים במשקל השמור לקינה. רבים מהם יש עצב וכאב, אובדן ואלימות. כתבתי בעבר על המוצא שהם מעניקים לאם המזמרת, מוליך לעייפותה, לכעס שאין לו מוצא על התינוק הממאן להירדם, על הפער הנורא והנפלא שנפער בין המילים הקשות לנעימה הרכה, החופש הטמון בידיעה שהנמען שלו נמסר השיר אינו מבין אותו, אוזנו כרויה רק למקצב, אותה תבנית אוניברסלית, קצבית, הרמונית, שמאפשרת גם למי שאינו דובר את שפת השיר לזהות מייד שמדובר בשיר ערש.

אבל מה קורה כאשר התינוק הופך לפעוט ואז לילד, כאשר מילותיו של השיר לובשות משמעות עבירו, כאשר הוא מופשט ממופשטותו והופך קונקרטי, ייעודי? שירי ערש הם עניין מכושף. לחש קסמים שמטרתו להטיל שינה על עפעפי התינוק. אבל כאשר הוא גדול דיו בכדי להבין את המילים, הקסם מופר, הלחש נשבר, והכישוף הופך, לעיתים, לאימה. הייתי בכיתה ב' כאשר מצאתי, באחת ממקראות בית הספר, את מילותיו החסרות של שיר הערש "שלי". ובכל פעם שאימי הייתה שרה אותו לאחי הקטן, בעוד עיניו מכבידות והולכות, חוזרת שוב ושוב על אותם שני בתים, הייתי ממשיכה ושרה את הפחדים שלא נאמרו באלם קול, בחביוני ליבי. היחידה שיודעת, כך האמנתי, מהם האיומים האמיתיים האורבים שם בחוץ. שרתי לו אותם בשתיקה, לאחר שנרדם ואימי עזבה את החדר החשוך. כדי לשמור. כדי להגן. כדי לסיים ולטוות את הלחש הנורא. בלילות הארוכים לאחר לידתו של בני, סירבתי לשיר לו. טרוטת עיניים, מותשת, דואבת וזועמת, המהמתי את אותו המהום אוניברסלי, חציו נהמה וחציו נחמה, שמההמות – כך לפי מחקרים – אימהות באשר הן לעולליהן הרכים. אבל הנדנוד דורש מילים. הנדנוד מנדנד ומבקש לו צורה. והוא לבש, עבורי, את צורתה של ספינת רפאים. של דוגית הנוסעת במרחב אין סוף בשירו של נתן יונתן. צורתו של ילד עגום עיניים הממתין לשווא למלחים הישנים את שנת העולמים שלהם:

”דוגית נוסעת, מפרשיה שנים
ומלחיה נרדמו כלם.
רוח נושבת על-פני המים,
ילד פוסע על החוף דומם.
ילד פעוט הוא נעגום-עינים.

שׁוֹטְפִים הַמַּיִם לְמַרְחֵק אֵינְ-סוֹף...
 אִם לֹא יַעֲרוּ כָּל מְלַחֶיהָ -
 אֵיכָה תִּגִּיעַ הַדּוּגִית לַחֹף?"

שוב ושוב שרתי אותו, בלילות ארוכים בלי שינה, ושוב ושוב ננעצה בי השאלה כקרב דייגים, מהדהדת חורבן: איכה? איכה תגיע? איכה ייעורו? וחשבתי עליו, על הילד שם על החוף, ועל הילד שבזרועותי, ועל הילדה שהייתי ועל בתי השיר שנחסכו ממנה. וידעתי שאני חייבת לשים לזה סוף. לענות לשאלה. להחזיר את המלחים הביתה ולהעיר את הנרדמים. כך נולד לשיר בית אחרון פרטי. לשימושו האישי. סוף ומענה, כי מי אם לא הילד, הילד עצמו, יכול להציל? לא רק את האב הישן, אלא גם את האם המייחלת שיירדם?

"כֵּן דִּיגִים הוּא, וְכִיצַד יוֹדֵעַ.
 רֵץ אֶל הַמַּזְח וּמִכָּה בְּתָף.
 כֶּכָּה יַעֲרוּ כָּל מְלַחֶיהָ -
 כֶּכָּה תִּגִּיעַ הַדּוּגִית לַחֹף."

ובלילות הסגר, כשדברים אורבים באלם מכל ערב, והפחד קרוב, חזר הילד וביקש "דוגית", למרות שהוא כבר גדול מדי לשירי ערש, אם יש בכלל דבר כזה, ואני חזרתי ושרתי, מבקשת בליבי את סליחתו של המשורר על שאני עונה ביד גסה על שאלתו הנצחית, ויודעת שלפעמים אהיה חייבת להסתיר מבני את הסוף, ואם לא, אז לכל הפחות לכתוב עבורו סוף חדש. כי ככה, ככה נגיע אל החוף.

סקיצות של פֶּרְדָּה טלי עוקבי

האיש שיחד איתו חציתי עשרים שנה עזב. אני מנסה לארגן נוף ביתי פנימי חדש: חפצים ודקורציה. מזיזה ארון מפה לשם, ספה, שולחן, מנורת לילה. שום דבר מהם אינו מצליח להתארגן לתחושה ביתית. כל חפץ עומד סגור בסירובו, אינו רוצה להתאחד עם החלל. הספרייה עמוסה בספרים, סגורה וחסרת הבעה. אף תמונה לא רוצה להיות תלויה על הקיר. כל החפצים עומדים בעיקשות, אטומים. כמו זועקים: "זה לא מתאים יותר! זה לא מתאים". הייתי באיקאה עם הבן שלי. בדרך לשם הוא אמר לי: "אני חושב שאת צריכה לחזור לישראל. יהיה לך טוב שם. אני אבוא פעמיים בשנה לבקר ואת תבואי פעמיים בשנה לגרמניה. ניפגש ארבע פעמים בשנה. אני אוהב את תל-אביב ויהיו לי שתי מולדות". ראיתי שמחה, סקרנות ותקווה בעיניו. תמימות נקיה השמורה לאנשים צעירים. כל הספות באיקאה נראות לי כמו ארונות קבורה. וזה עוד לפני שדמיינתי גוף או איזשהו עצמי עליהן. אנחנו מצלמים ספה בווטסאפ המשפחתי, בשנייה אחת בחרנו. האיש שאיתו חציתי עשרים שנה כותב: "והיא נוחה, בדקתם?" אני נזכרת במבוכה שלא טרחנו לשבת עליה, "לבדוק". הבן שלי ואני יהודים אמיתיים, עוברים בתוך עולם החומר בלי לגעת בו באמת.

בסוף השבוע הייתי בבית לבד. היה נהדר, האמת. סידרתי והמשכתי לזרוק חפצים. רוקנתי את השכבות שמעיקות על גוף הבית. רציתי להגיע קרוב אל הקירות. לבדוק מה אוחז. מה אוחז באמת. אחרי שאכלתי חצי אבוקדו בכפית ורציתי להשליך את הקליפה הבנתי שהאבוקדו חי. אחזתי בקליפת הספינה הצעירה, כל הכאב והיופי בתוכה. לא יכולתי לזרוק. ראיתי חיים בקליפה. בכל מצוי היופי והכאב. כך גם הבנתי את העניין עם הרהיטים: הם רוצים להתפרק. אין בהם חיים והם רוצים להתפרק. הכי פשוט.

דיברתי עם חברה ואז עם עוד חברה. אין לי כוח יותר לספר את הסיפור. ההבנה שהסיפור החיצוני הוא רהיט ולא קליפת אבוקדו במוכן הזה שהסיפור האמיתי הוא רך וסמוי כמו לידה. אני בתעלת לידה. צריך לזרוק את הסיפור החיצוני בכדי לא להיתקע בתעלת הלידה. לא יצאתי מהבית כל הסופשבוע. הייתי בכל השעות וארגנתי את

החיים מחדש. מצאתי גלויה ישנה שהוא כתב לי לפני עשרים שנים. הוא כתב בגרמנית "METUKA". זה הצחיק אותי וגם קצת הכאיב. המילה מתוקה מחמיצה בחלל הפה – תכריך ללא גוף, ספינת קליפת אבוקדו ריקה. חשבתי: אני אשת לוט, כולי עשויה מלח. אחרי כל השנים כנראה הוא הצליח לזהות.

בסביבות שמונה בערב דפקו סוון וטינה על הדלת. הייתי בפיג'מה ותכננת להיכנס למיטה מוקדם, לקרוא משהו ולנוח. הם הגיעו בהפתעה, ישבנו במרפסת ושתינו יין. דיברנו וסיפרתי שוב את הסיפור. סוון אמר שיש חורים בסיפור, הסכמתי איתו. טינה אמרה שזה לא משנה מה הסיפור אלא איך אנחנו ממשיכים לספר את הסיפור שלנו, איך אנחנו חיים. אחר כך דיברנו על ההבדל בין כעס לזעם. סוון אמר שכעס הוא דסטרוקטיבי ואולי עדיף להימנע מהפיתוי שבו. זעם לעומת זאת קשור ביצירה, יש בו משהו מן האלים. הבנתי למה כוונתו. טינה אמרה שזה לא לעניין עכשיו לעמוד על ההבדלים הסמנטיים. אחר כך הוא סיפר על הספר שהוא עובד עליו: ראיונות עם אמנים משלזוויג הולשטיין, צפון גרמניה. השאלה שהוא שואל את המרואיינים היא: "האם אתה יוצר או ספק תרבות?" הוא דיבר על כך שהשאלה משמשת מפתח התנעה למרואיינים. לא התעמקנו בשאלה למרות שהיה אפשר. סוון שאל איזה אדם הייתי פעם. דיברנו על אפשרויות. על חזרה לדרכים שהיינו יכולים ללכת בהן. על כך שבגילנו אין כבר דרמה. טינה אמרה שאני נראית חזקה. אמרתי לה שזה משתנה: בערבים אני בסדר, בבקרים קשה לי להתניע. שתינו את הכוס האחרונה ואז הם הלכו. בשבוע הבא הוא יראיין זוג אמנים, האישה אמרה שהם יאפו עוגה למפגש. היא שאלה אותו בן כמה הוא ונרגעה כשמענה שהוא לא מאוד צעיר. כמו נבהלה ממראיינים צעירים, מחטטנות וסנסציה. היא שמחה לשמוע על השנים שמאחוריו, שמאחוריה. כל השנים, הדרכים, האפשרויות. ואיזה דבר נהדר זה שבסוף אנשים נפגשים ואופים עוגה לכבוד הפגישה. ככה, בלי דרמה. כי מה נשאר עוד בעצם?

אחרי שהם הלכו שכבתי במיטה ונזכרתי בקונצרט ג'אז ששמעתי איתך יחד בקיץ שעבר, נזכרתי במילים שהסולן אמר בדראמטיות של מוזיקאים לפני שפשוט התחיל לנגן. הוא סיפר שהאזין לריאיון רדיופוני עם אישה בת שמונים. המראיין מהרדיו שאל אותה על החיים, במובן של "איך

היא מרגישה כשכל זה עומד להסתיים בקרוב". האישה, שהייתה קלה ואופטימית, ענתה שהחיים הם כמו הטבעות סביב גזע העץ. כלומר את השנים אפשר לספור כמו שסופרים את השנים בטבעות הגזע הכרות: כל שנה משאירה בנו את רשמיה. בעץ אפשר גם למדוד את טיב השנים: כמה מים נספגו, ואם השנה הייתה יבשה או קשה במיוחד. האישה סיפרה שהיא בוחרת בתודעתה לאיזו שנה לחזור – "היום אני בת עשרים, מחר בת חמש, שלשום הייתי בת שלושים ושלוש". כשהסולן סיפר על האישה שנכנסת אל שנותיה דרך טבעות גזע העץ, חשבתי אני על אינגבורג בכמן ובמיוחד על השורה: "את גילך, את גילי ואת גיל העולם לא מודדים בשנים", ובמילים אחרות: את הזמן – אי אפשר למדוד בשנים. למעשה היא התכוונה לומר את אותו הדבר שאמרה האישה האופטימית מהרדיו, אבל בכמן אמרה זאת כמובן מתוך נקודת מבט של משוררת, של מי מאיתנו שמסתבכים סביב טבעות גזע העץ.

בכל מקרה, הסולן סיפר על האישה שסיפרה על מסעות בזמן והקהל מחא כפיים. הוא הודה לו וציין שמחיא את הכפיים מיועדות לאותה אישה ולא אליו, ושאוּלִי שכשהוא יגיע לגיל מאה הוא יהיה ראוי לקבל מחיאות כפיים משל עצמו. עכשיו פצח הקהל במחיאות כפיים סוערות על גילוי הלב, הכנות, הצניעות, על הקונצרט שעומד להתחיל, על האווירה, התנועה, על כך שהוא קהל בקונצרט וזה תפקידו כעת – למחוא כפיים! ובדיוק ברגע הדק וחסר הזמן שבו פסקו מחיאות הכפיים והקונצרט עוד לא התחיל, חשבתי אני על כתיבה מתוך היד השרופה, על הזמן שאינו ניתן למדידה דרך השנים, על צלילים ועל כל המרווחים שביניהם.

אני קולפת תפוחי אדמה לארוחת צהריים בגן האנתרופוסופי שבו אני עובדת. ברקע צורחת ילדה שלא מצליחה להירדם: "מאמא, מאמא!" אני חושבת על טראומת הנטישה שלה שמתנגשת חזיתית בטראומת הנטישה שלי. סיר תפוחי האדמה מתבשל ובראש שלי אוטוסטרדת זיכרונות מכל השנים שעברו דרכי. משפטים שאנשים אמרו אחד לשני, משפטים שאמרת, משפטים ששמעתי: מכל השנים, מכל צירי הזמן. תורת הקוונטים כולה בראש שלי, בתוך סיר תפוחי האדמה, בצרחות של ילדה בת שנתיים שלבסוף מתעייפת ונופלת לשינה. שוב מגיע יום חדש. חמש בבוקר, פותחת את כל החלונות, יוצאת לגינה. השנה הפרחים מתחילים לנבול ממש ברגע פריחתם. כל החורף הסתתרו ביובש, כל האביב התאמצו לתחזק חיים.

הקיץ הצפוני מגיע בפתאומיות, באור מוגזם. אני רואה איך הם נפתחים, אני רואה את קמילתם וליבי איתם. אין מוות בטבע, הכול בהתפתחות תמידית, שקטה, הגיונית. אני רואה את הסתיו שיבוא – הכול יחזור שוב לאדמה. למחרת בגן אני לוקחת את כפות הידיים הזעירות של הילדים ובוחשת אצבע מורה במרכז כף היד. סבתא בישלה דייסה. נתנה ל... נתנה ל... ולמי לא נשאר? הם אוהבים את המשחק. בימים הבאים הם ניגשים אליי ומושיטים ידיים זעירות. ילדים אוהבים ריתמוסים ומחזוריות מעגלית קבועה. אני מניחה אצבע ומעגלת את הזמן בכפות ידיהם. בגרמנית אני בוחשת ולוחשת "סבתא סבתא".

עכשיו יולי. לב הקיץ, אמצע השנה. גלעין באדמה. הסתובבתי לבדי בעיר. אכלתי גלידה בטעם אגוזי מלך ותאנים. נזכרתי במישהו שסיפר לי על הארכיטקטורה הבעייתית של קיל: הרחובות מצטלבים, המבנה קשוח. אופייני לעיר נמל שמשמשת בדרך כלל למעבר בין מדינות ופחות לשיבת קבע. התבוננתי ברחובות, בבניינים, במדרכות. התבוננתי באופן כזה שמפרק את המציאות. שברתי במבט את צירי הזמן, והמרחב החדש נגלה לפניי. ראיתי שלמעשה כל הרחובות מתאבלים, נכנסים אחד בשני. אף רחוב לא עומד בזכות עצמו מחוץ לעיר. אף רחוב הוא לא אי. כל האנשים שראיתי ברחובות נראו לי מחוסרים, כאילו הגופים האחרים שהם נושאים על כתפיהם כאובים. התבוננתי כמו ששן שמנסה לבדוק למה השעון מקולקל, למה הזמן יוצא מהשעות. צילמתי מבנים מעניינים, מדרכות, פרספקטיבות העצים נפתחו, הרוח נשבה.

מישהו צרח: "כל העולם רהיט מקולקל – מדרגת בטון שבורה". פחדתי לחטוף פסיכוזה ספונטנית באמצע היום. נזכרתי בשאלה מתמטית: "איך מזהים שבר מדומה?" הרחוב נשבר מולי ונותר שלם. המדרכות, הבטון התפורר. האנשים נפרדו מהגופים המיותרים שהם סוחבים עליהם. הרמזורים הראו אדום וירוק בו־זמנית. בחנות יד שנייה קניתי ספר על אנשים עם רגישות יתר (לחיים, לא לגלוטן וכולסטרול). את הדרך חזרה למכונית שלי מצאתי לבסוף בעזרת אינטואיציה ולא בעזרת אוריינטציה. תמיד אני מגיעה אל הדברים בצורה הזו: נוסעת בזמן ופחות במרחב.

הקולות אומרים: "לכי לרחוב, למקום שממנו באת. לא באת אף פעם מאף מקום, לא היה לך מקום. לא באת מהזמן. לא הגעת לזמנים. לכי

אל האנשים, הם יעזרו לך. את אישה, את נזקקת. שימי אודם וג'ינס צמוד, הם אוהבים את זה ככה. כולם רוצים לעזור. לא היו בך שנים. מתי נולדת בעצם? לכי אל הטפסים. יש לך חשבון בנק מסודר? הכנסה קבועה? יש לך מעגל חברים קבוע? חזרת לעשן? לא בריא. תשמרי על עצמך. תתנהגי יפה אז החיים יתנהגו אלייך יפה. לא למדת? זה טוב ללכת לביה, הזעם, תנצלי את זה. תבכי בפגישה, זה יעורר אצלם הזדהות. הם אוהבים רגשות. הם יעזרו לך". הקלות שבה אישה יכולה להידרדר לערמות אספלט מפוררות: החלקים הקשים נהפכים לאבק. הביורוקרטיה לא סקסית, לא שמה אודם ושחור בעיניים. הקלות שבה אישה נהפכת לצל, אפשר לדבר דרכה את כל הנשים האחרות, אפשר ללכת דרכה, הגוף שלה אין בו ארכיטקטורה. אל תאמיני לקולות. אלו רק קולות, נימפות על שפת הביצה. ברגע שתרכיני את ראשך נמוך מדי הן לא יהססו להטביעו בביצת הכאב לעד.

איך להיות ציצים רות עפרוני

אני מאמינה שלכל בחורה יש את זוג השדיים המכונן שלה. שכמו מוט המטר המיתולוגי בפריז, הזוג הזה הוא הסטנדרט שעל פיו נמדדים כל השדיים בעולם. כולל אלה שלה. בעיקר אלה שלה. נְדֶּהֶזֶהְבּ. אז תשמעו סיפור על זוג הציצים המייסד שלי ועל המסע למצוא אותם, שלושים שנה אחרי שנעלמו עקבותיהם. הפעם הראשונה שראיתי אותם הייתה בקולנוע הדר ברחובות. זה היה ב-1985, הייתי בת ארבע-עשרה. וביישנית. עד אז הצלחתי להימנע מציצים באופן די גורף. את המלתחות בבריכה נהגתי לחצות מהר ובעיניים עצומות. חברתי לא היו מהסוג המתפשט. או שאולי אני לא הייתי חברה מהסוג שמתפשטים לידה. הפורנו באותן שנים עוד היה ארוז בכרום מרשרש במגירות הלילה של אבות אחרים. בפעמים הנדירות שנשלף בידיים רועדות של מי מחבריי, דחיתי אותו בזעזוע מופגן. סירבתי להיות ד'אט קיינד אוף גירל. אבל מהפול פּוֹנְטָל המזמין, חסרהבושה, בסרטון הפרסומת לקרמיקה גוטשטיין – שהוקרן לפני כל סרט, בכל בתי-הקולנוע ברחובות ובראשון-לציון, במשך כל שנות נעוריי – לא יכולתי, או לא רציתי, להתחמק. עד היום, ומתוך שינה, אני יכולה לזמן לדמיוני בדיוק מפורט כל קו, צורה וכתם בציצים ההם. מתוך ערפל נעוריי, דווקא הם אלו שזכו לחדות לא מועֶמֶת.

באמת למה הם? אולי כי היו הראשונים. אולי בגלל שהחושך, המסך הענק וזהרורי האור שריחפו מעל ראשי מהמקרן – תרמו לאפקט היפנוטי. אולי בגלל הדריכות שחשתי לקראת שריקות הגברים באולם וצחוקם. אני זוכרת היטב את המבוכה התהומית שהכתה בי כשיצאתי פעם עם אבי ופעם אחרת עם סבתי לבילוי בקולנוע כשעלו הציצים על המסך. הפומביות הכפויה הפכה אותי למציצנית בעל-כורחי. ולמרות שאת פשע הציצי חלקתי עם רבים, נשאתי את אשמת המבט בבדידות גדולה. מעולם לא דיברתי על כך עם איש. עד היום. והיום מה? מה עורר דווקא עכשיו את כמיהתי לפאוור-קאפל של נעוריי? השדיים החשופים בהפגנות בלפור? התרת רסן החזיות של ימי הסגר הקורונה? ואולי העובדה הפשוטה שתכף ימלאו לי חמישים ואני מביטה בשדיי בתערובת של נוסטלגיה ואי-נחת.

לאלה מכם שלא זכו לגדול ברחובות של שנות השמונים, הנה תקציר הסרטון המדובר: אישה בשנות העשרים לחייה פושטת חלוק ונכנסת עירומה

לאמבטיה גדולה בחדר רחצה מרווח. היא משתכשכת במים העמוקים, רגע על גחונה, רגע על גבה, קצף סמיך במופע של גילוי וכיסוי. כשהיא גומרת להשתעשע – או להתנקות? – היא מתיישבת זקופה וחשופה באמבט, ובמקלון אודם כותבת על קיר האריחים "אני אוהבת אותך גוטשטיין". הסוף. והציצים עצמם, לא היה בהם דבר מופרז. לא כאלה שיככבו במגזינים לגברים. אלה היו ציצים לבנות. מהסוג שיופיעו ביצירות אמנות, או בהפגנות. כאלה שעתידים לבזות סמלי מדינה.

חבל ששדיי שלי לא ביזו סמלי מדינה, כשעוד היה כוחם במותנם. הכי קרוב שהגעתי היה להסתובב נטולת חזייה בהפגנות השמאל בכיכר רבין, כשעוד קראו לה כיכר מלכי ישראל, כלומר באמצע שנות התשעים. אני זוכרת שלבשתי חולצה שחורה מבד מרופט ודקיק שנתלה על שתי פטמותיי כמו על שני מוטות של אוהל מאולתר. כמה גאוה הייתה לי. האופטימיות הפטמתית נשקה לזו האידיאולוגית. אני ודדיי היינו זקופים, חופשיים, התערסלנו עם ההמון, נענו לקצב ההיסטוריה הצודקת. שבוע אחרי זה רבין נרצח והתחלנו לאבד גובה. שם התחילה ההתמעטות, ההתרככות, ההתרוקנות. נפלה עטרתנו. דדיי החלו לפנות זה לזה לנחמה, במקום אל העם. כבר אז זיהינו תהליכים של הדדה. "חבל שלא יצא לכם להכיר אותם כשרבין היה חי", אני מתאפקת מלומר למכרים חדשים ומשווה בראשי לזוג המקורי ההוא.

הו, הזוג המקורי! מאיפה להתחיל לתאר אותה? אולי ממילה קולעת יותר: עופרים. גורי שדיים, קלי רגליים, זעירים. גם צדפות גדולות היו מכסות אותם. לא פעם אמדתי את משקלם המסתורי בחפינת כפות הדמיון שלי. הקשת העליונה שלהם גלשה קעורה וחלקה. הקשת התחתונה התקמרה תחתיהם ללא מאמץ. חוקי הפיזיקה כמו כבידה או צנטריפוגה – פסחו עליהם כליל. הם לא נעו גם כשהבחורה הלכה, התיישבה או כתבה. נראה היה שהעולם סבב סביבם כמו היו ראשית הצירים. בגלל מיקום הפטמות, לא במרכז הדד אלא דווקא בשליש החיצוני, הם נדמו כמפנים זה לזה את הגב, שרויים באיזו מחלוקת של גאוה. הפטמות עצמן, גבישיות, מחודדות, נטו מעלה בדריכות וסקרנות. אם רפו או שקעו מחוץ לשעות הצילום לא ידעתי. ביני לביני חשדתי שגם כשישנה האישה, היו פטמותיה ערות.

למי עוד ראיתי בשנות השמונים? קצת לקרוליין לנגפורד ולדנוטה של יהודה ברקן, לסטלה המגמרת של אסקימו לימון, או להבדיל – למוזלמניות מסרטי השואה שהמורים אילצו אותנו לראות בכיתה. היה גם הפוסטר הפופולרי ההוא (ואיפה ראיתי אותו? בבתי חבריי? בשירותי מסעדה? בחנויות

הפופ של התקופה?) שבו אישה חשופת חזה מתרוממת בבעתה מעל מושב השירותים, כשיד גורילה יוצאת מתוך האסלה ואוחזת בתחתוניה. ואה, הייתה גם האישה העירומה על עטיפת התקליט של תיסלם, אבל רק חברי הלהקה, שהיו לבושים בחליפות, יכלו לראות לה. אלה היו הנשים העירומות של האיטיו שלי: מפוחדות, מגוננות, נצלניות או גרוטסקיות, שנחשפו בציבור כבידור, כאזהרה, או שניהם. הן ביטאו יפה את הנאיביות והסליזיות של התקופה. שנות השמונים היו נעורי התרבות: אינפנטיליים, חרמנים, שילוב של מרידה מגוחכת וצייתנות רומנטית. פאנק בצבעי חד-קרן. אבל האישה מהפרסומת עם הציצים הייתה משהו אחר לגמרי. הייתה בה נינוחות. כמעט אדישות. היא לא עשתה מהם עניין.

אלה תובנות מאוחרות, בדיעבד, ובכל זאת גם בגיל ארבע-עשרה יכולתי לחוש שהיא לא שייכת. מה היה שם שהחריג אותה? אני צוללת לדמותה בזיכרוני למשות רמזים:

1. לך כהה על ציפורני אצבעות ובהונות. ציפורניים קצרות, כסוסות אפילו.

2. שיער קצר מאוד ומחודד כלפי מעלה, בצבע בז'־אפרפר.

3. אסופת צמידים על פרקי ידיה ורגליה. מהסוג הזול: חוטי רקמה, חרוזים קטנים, גומיות אולי.

4. רווח בין שיניה הקדמיות. חצי חיוך דק כמעט לועג. לא "יפה" בשום סטנדרט דוגמני.

5. כתב ידה: ילדותי, פרוץ, רשלני. כמו שלי. כשכתבה "אני אוהבת אותך גוטשטיין" השפה הייתה רומנטית, מרצה, אסירת תודה, אבל הפעולה ונדליסטית, מלכלכת, מנכיחה. זה היה נהדר. המתח בין מה שנכתב לאיך שנכתב הסעיר אותי מאוד.

אפף אותה מסתורין של פולשת; מסיגה־גבול למעמד אחר, לערכים אחרים, למרחב לא לה. אני זוכרת בבירור את סמלי הסטטוס הנובורישי של הסניטציה: הג'קוזי, האריחים הלבנים, אביזרי הפלסטיק באדום בוהק – ברוזים, דוש, סבונייה מחוברת לקיר. ובתוך כל אלה היא, עם הפאנק־לסכו שיק שלה.

התעורר בי רצון עז לראות אותה, אותם, שוב. לא בעיני נעורים, אלא עכשיו.

* * *

אז יום אחד במכונית בדרך חזרה מהעבודה, במקום להקליד "בית", הקלדתי "גוטשטיין". הוויזו השלים בעצמו את "קרמיקה". אני לא זוכרת שלחצתי

"סעי עכשיו" ובכל זאת התנחשה לי במסך הדרך הסגולה אל יעד שלא הייתי בו מעולם, באזור התעשייה של ראשון.

ציפיתי לטמבורייה מאיזה זן נכחד. משהו שקפא אי שם בשנות השמונים. התאכזבתי לגלות אולם תצוגה מבהיק ורחב ידיים. "חניה חנם ובשפע!" הכרזו הדגלים, והוסיפו "3,000 מטר של גרניט, פורצלן וכלים סניטריים". שתי בובות ראוה לבושות בייבידול קידמו את פני הבאים, עטויות מסכות קורונה ונושאות תיקי בד ממותגים, "גוטשטיין קרמיקה, מובילים אופנה כבר מעל 65 שנה".

בחנתי מנגנון הפעלה של ברז מוזהב, ליטפתי אריחים משוננים, הרמתי והורדתי בהשתאות מושב אסלה שחור וחרשי, אך בו בזמן סקרתי את נציגי השירות שסבבו באולם כדיילים, מתלבטת למי לפנות ומה בעצם לומר. פניתי אל המבוגר בהם בדברים מסורבלים: מסה, כתב עת, זיכרון נעורים. הוא מצמץ בתמיהה ופנה ללכת. "סליחה," קראתי אחריו, "עם מי אפשר לדבר שהיה פה בשנות השמונים?"

"מה, על הסרטון את רוצה לדבר?"

"כן!"

"הסרטון עם אשתו של חקי הבעלים?"

"אתה רציני?" נשנקתי.

"סתם, היה מת!" אמר והצליף ידו על ירכו. פרצנו שנינו בצחוק שסירב להירגע דקות ארוכות.

"כבר אני אגיד לך שאין את הסרטון. הלך לאיבוד", חקי גוטשטיין אמר כשהתיישבתי מולו במשרד. היו לו פנים תפוחים ועיניים בהירות, מימיות. הוא נע לאט ודיבר לאט בקול שבור. אולי בן שמונים.

"זאת הפרסומת הכי מוצלחת שהייתה לי אי פעם", התגאה. "אנשים עדיין מדברים על זה, אנשים בגילך שהיו אז צעירים ויפים. גם היום את בסדר אין שום טענות, אבל היינו יותר צעירים כולנו, אין מה לעשות."

כשהקשבתי בבית לשיחה המוקלטת, שמעתי את עצמי צוחקת פה בקול רם, היסטרי כמעט, בלתי מידת. ממבוכה. לא מהמחמאה המפוקפקת אלא דווקא מהעלבון. באיזה חוש לא ברור חקי הבין בדיוק למה באתי, קרא בפני געגועים למשהו שעבר ונגמר. אולי ליופי.

"של מי היה הרעיון עם הבחורה העירומה?" שאלתי.

"שלי. והצלם רוני ליפץ עזר לי. את הצילומים עשינו אצלי בחצר. בנינו קירות מקוליסות, ציפינו בקרמיקה, הבאנו ג'קוזי, הבאנו מים, והבחורה

הסתובבה שם, התפשטה ונכנסה לאמבטיה. יש לי תמונות שצילמתי בזמנו...” חקי פנה אל שידת המגירות ושלף משם מעטפה שמנה ומצהיבה, ממנה הוציא חבילת תמונות והחזיק אותן כמו קלפים קרוב לחזה. הוא עלעל בהן, בחר בקפידה חשאית אחת ועוד אחת ועוד אחת ופרש אותן מולי על השולחן כקוסם.

זאת הייתה היא. הבחורה מהזיכרון שלי. אחת לאחת. בתמונות לבשה חלוקי טלאים קצר ורך, שהיה פתוח ברישול כמו מסך תיאטרון, מאחוריו רק הציץ מחזה גופה: היא ישבה על אדן האמבטיה, עמדה והביטה במראת הכיור, נשענה אל הקיר. בהקלטה אני נשמעת מושכת באפי, מסירה את משקפיי ומניחה אותם על השולחן באנחה. דקה ארוכה של שקט נפערת ברצף השיחה.

”הנה עוד אחת עם הכתובת על הקיר,” חקי הציג בפני צילום תקריב של גרפיטי הליפסטיק. הוא התגאה בתמונות כאילו היו סובנירים מטיוול גדול באפריקה.

”מי נתן לה את האודם?”

”אני חושב שאני,” ענה.

”כמה שילמת לה?”

”גרושים. רק על כמה שעות של צילום.”

”אתה זוכר את שמה?”

”לא.”

”יש מצב שאמצא אותה?”

”בשביל מה את צריכה למצוא אותה?” שאל.

את המפגש דמיינתי כמו פרדוקס בפיזיקה קוואנטית, שבו אני מי שאני עכשיו והיא מי שהייתה אז. בפנטזיה הכי כנה שלי ביקשתי ממנה להרים את החולצה, רק לרגע, לראות אותם שוב. כמו לפגוש חבר מהגן. קשה לי לדמיין את הציצים ההם האידיאליים, היום. אני מעדיפה שלא. אני רוצה להאמין שמעולם לא טפטפו חלב שהחמיץ חולצות וסדינים, שתעלות מתיחה לא חרצו אותם, שמעולם לא פרחו ברשת אדמונית של דלקת וחום, שפטמותיהם לא התרככו והתרחבו והשתטחו כמו כובסות כהות בנהר הזמן.

”יש לך תמונה עם הציצי?”

חקי היסס. הוא שוב פרש את התמונות שבידו למניפה כשגבן אליי, בחר אחת והניח מולי על השולחן. היא ישבה על קצה האמבט, החלוק כבר לא היה עליה. החזה שלה נגלה במילואו.

"ככה בדיוק זכרתי אותם." אמרתי ושלפתי את הטלפון לצלם.
 "לא!" חקי אסף בבהילות את התמונות אליו. "היא כבר בטח אימא וסבתא.
 אני לא רוצה לגרום פה..."
 "אבל זה לא יופיע בשום מקום!" התוקפנות שלי הפתיעה אותי. רציתי
 למשוך את התמונה אליי בכוח. שיחזיר לי את מה ששלי.
 הוא הניד את הראש ודחף את כולן חזרה למעטפה.
 "תקשיב, אז אני יכולה לפחות לצלם אחת בלי ציצי? ואם תרצה אז גם
 בלי הראש שלה."
 "איך תוריד לי את הראש?"
 "תביא רגע תמונה," אמרתי.

חקי הניח לפני גרסה צנועה ומכוסה. גזרתי באצבעות פיסה מרובעת של
 נייר מחבילת פתקיות שהייתה על השולחן, כיסיתי את ראשה בגזיר הנייר
 וצילמתי.

* * *

האמת צריכה להיאמר: תמיד רציתי את הציצים ההם לעצמי. האמנתי שהם
 מייצגים טוב יותר את האישיות שניסיתי לבנות: מתוחכמת, נאורה, בלתי
 מושגת. איך יכולתי להיות כל אלה כשאני מחוברת לדדי איכרה? רציתי
 מחשוף מרווח ואדיש. קיבלתי חריץ חנוק, נואש לנשום, כמו אדם קטן בקרון
 רכבת בשעת שיא.

אם היו לשדיים אלכומי תמונות, הנה פריימים נבחרים:
 משחק מחניים בשיעור התעמלות בכיתה ו'. הכדור פוגע לי בניצני החזה.
 אני רוצה להתקפל מכאב אבל נשארתי זקופה מאוד. הזורק אומר "מצטער,
 רותי". אני אומרת, "על מה, אידיוט?" הוא אומר, "כלום, לא חשוב."
 אני עומדת עירומה מול המראה ביום החמישי לאחר לידת בני הבכור.
 בן לילה דדיי הפכו מפלצות תהילה. גודש החלב הקשיח אותם כאשת לוט.
 נצחיים. ככדים. סרבנים. לוחטים.

אני זוכרת אותם חולים מאוד אחרי לידתי השלישית. דלקת אחזה בהם.
 הרעל פשט בגופי. אם רק נשפו לידם היו נרעדים בכאב צורם ומצמית. חומי
 טיפס עד קצה המדחום. עלה בדעתי שלא אשרוד את הלילה. ליתר ביטחון
 כתבתי בערב מכתב פרדה לבתי שרק נולדה.

וזאת לא תמונה, יותר תחושה: הקלת היניקה. כאילו העולם עצמו מתרוקן
 ממכאוביו. נדמה לי שכך מרגיש האדם הנסלח, כמו הקלת השד המיניק.
 הם מעולם לא הסבו לי עונג מיני יוצא דופן. כלומר לא יותר ולא פחות

נגיד מברכיי. לא ראיתי אותם כאיבר של חשק, למרות שידעתי שלאחרים נדמו כך. זה לא הפריע לי להעריך את יופיים וכוח משיכתם של זוגות אחרים. בעיקר אלה הקומפקטיים. כמו תמיד, התפעלתי מאריזה יעילה והנדסת אנוש חסכנית.

ילדיי בגרו. את נכדיי לא אניק. בחישוב קר נדמה לי שהם מיצו את עצמם. כלומר מיציתי אותם אני. לפעמים אני מדמינת אותם מונחים על שולחן המטבח כאבן שאין לה שופכין. אני מוצאת בהם עוד תועלת. רק טרחה: משתרבבים לקערות מרק, מסתירים בקולנוע, מתירים כפתורים ללא רשות, מותחים רוכסנים, מתנגשים זה בזה בתנועת מטוטלת לא מסונכרנת. הם מביכים ואטומים כמו דודים שיכורים בראש השנה. הבדיחות שלהם כבר לא מצחיקות אותי.

* * *

את רוני הצלם של הפרסומת מצאתי במאמץ רב. לא היה לו זכר בפייסבוק או ברשת בכלל. ואם עלה שמו (בהקשר של סרט תיעודי על מרטין בובר) נותר קצה החוט יתום. אבל בדרך לא דרך איתרתי אותו והוא הסכים לדבר איתי. נדמה לי שאפילו שמח. קולו בטלפון היה ערני וחופשי לשבעים וכמה שנותיו.

רוני זכר אישה חזקה וחופשית, "together חבל על הזמן." הוא חלק איתי שמועות על חיים ביערות נידחים באוסטרליה, על עבודה במגזין רכב, על לימודי גינון. העיסה האפית רק גרמה לי לחבב אותה יותר. מה היה שמה? הוא לא זכר.

"אבל אני אספר לך קטע שגוטשטיין בטח לא רוצה לזכור." רוני אמר. "ברבע לשבע הגענו אליו לחנות אני והבחורה, הוא סגר מייד, הוציא את הלקוחות והעובדים, נעל את הדלת ואמר לה, טוב, אני רוצה לראות מה אני מקבל בפרסומת שלי. והיא, בלי למצמץ, תוך שנייה ובתנופה כזאת, הורידה את החולצה והסתכלה לו בעיניים במרחק של שלושים סנטימטר. והוא... הוא נמרח. היא הייתה בשליטה והוא הרגיש נבוך. היה לה מבט כזה של "תסתכל כמה שאתה רוצה, חמוד, זה לא מזיז לי". אחר כך היא שמה חזרה את החולצה ואמרה אני רוצה 500 דולר עכשיו, 500 בצילומים. וגוטשטיין הוציא את הארנק ונתן לה על המקום מה שהיא ביקשה."

"איך לא שמרת לפחות עותק מהפרסומת?" נזפתי.

"תשמעי, פילם זה חומר מתכלה. כמו הכול. בסוף הכול מתפרק."

יומיים אחר כך רוני כתב לי שנזכר במי שהפנתה אותו לבחורה, וכתב

לה. שלושה ימים עברו ולתיבת המייל שלי נכנס דבר דואר עם שורת הנושא "הנה השם המלא שלה". חיפוש מהיר בגוגל השלים את התמונה. עכשיו היו לי שם וטלפון וכתובת ופנים מאירות עיניים וקמטים. כבר לא רק ציצים. ועכשיו מה?

* * *

קבעתי איתה בבית קפה בפרדס חנה. הקדמתי לצאת מביתי והגעתי עשרים דקות לפני הזמן. הזמנתי את "משקה הבית" שהגיע בצנצנת עם קש מתכת והרבה עלים. ינקתי אותו. זרעי צ'יה ריססו את לועי בהפתעה. התיישבתי בכיסא אחד ואז בשני ואז בשלישי. קמתי לשירותים. רציתי להיטיב את שערי אבל לא מצאתי מראה. הכנסתי את הטלפון לתיק שלא אתפס חלילה חומרנית, ריקה.

בזמן המיועד היא נכנסה. אישה קטנת קומה. היא לבשה שמלת טריקו כחולה פשוטה מאוד. שערה, אפור וגלי, פזור עד כתפיה. רווח בשיניה. חיוך דק. גופה התעבה והאט אבל הזמן לא נגע בנינוחות שלו. גם לא בציצים שלה, נטולי חזייה מתחת לשמלה. הגוף בלה ורפה סביבם אבל הם נותרו בשלהם. עצמאיים. גאים. חופשיים. לא יכולתי, או לא רציתי, להוריד את מבטי. חדווה ניצתה בי. חדוות הזיהוי.

היא אמרה "פתחתי את ההודעה שלך ואמרתי וואו, זה כמו לעשות אפצ'י ושלושים שנה אחרי מישהו יגיד לך לבריאות." אהבתי אותה מייד. לא אספר לכם את קורותיה. מוטב אשאיר אותם לדמיון. האם באמת הייתה חשפנית? כתבת אופנועים? גננית במשתלה? רקדנית ג'רגו במכרות כורים בניו־זילנד? ואם כן מה בכך? אומר רק זאת: איש מעולם לא אזק אותה בטבעת ואף תינוק לא לכד אותה בפיו.

במבט לאחור, ורק עכשיו, אני יודעת שיכולתי כבר אז לחוש בחופש הזה שלה. "זה לא היה הציצי. זאת היית את", אמרתי לה, "ידעתי שאני מסתכלת על פרי ספיריט."

"לפעמים זה מאוד לבד להיות פרי ספיריט," היא אמרה.

כשנפרדנו התחבקנו. ולרגע אחד היו שדינו צמודים. שלי ארוזים בחזייה נוקשה, עטופים בקסדת ספוג להגן עליהם מפני תאונת הזמן. שלה מגששים את משב הרוח במחושי פטמה ערניים. בדמיוני היא עדיין מסתובבת עירומה בעולם, מרססת גרפיטי של אודם על קירות מהוגנים.

ניצן מן התופת יערה שחורי

לזכר נעמה צאל

הנה הגדרה אחת למזל: כשאמי מתה כבר הייתי בת יותר מארבעים. בכל זאת המוות קורע חור ברקמת הדברים כולם. אחותי הבכורה מתה לפני שנים. נעמה מתה בקיץ. עכשיו. כרגע. שתי נשים בנות שלושים ותשע במוותן. אני קוראת משפטים שהחלפנו בינינו כאילו טמון שם צופן אבל אין צופן, לא שם. אולי זאת אינה זכותי להתאבל עליה. נפגשנו בפיצולי דרכים ולא בדרך עצמה. אבל ייתכן שזה לא שיח של זכויות אלא חובות. החובה להתאבל על נעמה שזרחה ככוכב. האבל מקפל לתוכו לא רק את מה שחלף, שחולף. "אני מרשימה את עצמי מאוד עם הנחישות שלי הזו הפתאומית: מה את אומרת, שלא יתמסמס שוב – שנקבע?" שש שנים עברו מאז שכתבה לי ברור שעניתי. מי לא הייתה עונה לאימייל כזה. מי לא הייתה עונה לה. גם אני, שההודעות נמסו אצלי לפעמים מתוך התודעה, משאירות שובל דק וברור של אשם, עניתי. שש שנים עברו מאז ובמובן הפשוט ביותר אנחנו בעתיד. זה העתיד כי היא למשל איננה. לא, לא למשל. נעמה עצמה. האימייל הזה שכולו ענייני חולין חוזר ועולה בכל פעם שאני נכנסת לתיבת ההודעות. אבל התוכן לא מגלה לי מאום, לא עליה, לא עליי. אלה רק מילים, קביעות עתידיות שהיו לעבר.

לילה אחד נפגשנו בשדרה באמצע העיר. חלפו מאז כמעט עשר שנים. ספרתי ירחי לידה ולא שבועות כך שהייתי בחודש שישי או שביעי. שתינו הבטנו בבטן שתפחה. אמרתי לה, תמיד חשבתי שזה יהיה רך ותראי, זה קשה. הבטן חזקה. היא כמו בית, היא צריכה להחזיק חיים. מוזר שלא ידעתי זאת לפני כן, שלא הכרתי את מגע העור המתוח. עד שהריתי ציפיתי שהבשר ישקע פנימה כשיד תיגע בו, כאילו הבטן שראיתי בעיני רוחי היא פצע במוותן הצלוב, והיד היא תמיד ידו של זה המפקפק ולא מאמין. עמדנו בשדרה המוארת ושמענו את רחש המכוניות העוברות בכביש. היינו כמטחוי קשת מהרחוב החשוך. העולם המשיך לזוז אף שעמדנו כמעט בלי נוע. שאלתי אם תרצה להרגיש והיא הניחה כף יד פרושה מעל הבטן. משהו עבר שם. דק יותר מחשמל. התפעלות של שתיים – את מאמינה מה אנחנו יכולות לעשות.

נעמה חייכה את החיוך העצום שלה, חיוך שהכירו גם אלה שלא היו חבריה הקרובים. גם אני.

שנה ואולי שנתיים מאוחר יותר נפגשנו מחוץ למזכירות החוג לספרות. היא הייתה צעירה ממני אבל סיימה את הדוקטורט לפני. העתיד היה עדיין שורה של פרוצדורות, טפסים, אישורים אקדמיים. היא סיפרה לי על סבתא שלה ואני סיפרתי לה על הפעם הראשונה שראיתי אותה, נערה לבושה לבן שמחזיקה מצלמה. היא עמדה על במה, זה היה חלק ממחזה, הדמות שלה הייתה צלמת. אני זוכרת שצילמה במשך הערב כולו, משוטטת על הבמה, תופסת תמונות, מוליכה מבט. בערב ההוא לא יכולתי שלא להביט בנעמה. היא קרנה. הנערה היפה ביותר בעולם. כשסיפרתי לה על ההפקה ההיא ישבנו על ספסל העץ הנמוך מול הדלת הסגורה. נעמה השתאתה מעט על הזיכרון. היא אמרה, זה היה כל כך מזמן. אחרי כמה דקות עברה בדלת ואני הוספתי לשבת. השאר מתערפל אצלי ללבן. מחוז בלי שלג, רק אבק.

מה זה העתיד, אני חושבת. איזה זיכרון אני נושאת לתוכו מעולם שהולך ומשתנה מהר כל כך, עד שנדמה לי שהכול עומד במקום. אני יודעת משהו על אשליות. אני יודעת שאני מכורה להן. אני יודעת משהו על אסירות התודה בהישארות בחיים. אני יודעת משהו, לא הרבה, על מחלה, על התעתוע שבסופים. נעמה השאירה סלילי חוטים בעולם. חלקם פסקה מלקלוע, חלקם מסמנים בוודאי דרך החוצה מהמבוך. אני חוזרת למסה היפה שכתבה: "יש שפה שמקרב אתנו אל המוות. זוהי ספרות. יש שפה שמרחיקה אותנו מהמוות, בונה מגדלים. זוהי רוב השפה. זהו הים הלשוני הגדול שבתוכו אנחנו חיים. הספרות פונה נגד רוב השפה." אני מבינה שבכל הצמתים החמצתי אותה, שאני מחמיצה עכשיו את רחש החיים כשבתי שרה בחדר השני וקולה מתערבב באוושת המאוורר ואני לא קמה.

חובה, אני חושבת, לשאת איזה ניצן מהתופת גם אם התופת פרטית, דבר שיכול להכות שורש. מילה שיכולה לא להיחטף אלא להיות. אני גוללת את ההתכתבות המוחמצת מחורף 2014. את הביטולים על הביטולים, ומגלה שלבסוף נפגשנו בבית קפה שנסגר מאז. בשלושים בינואר בשעה שתים עשרה ושמונה דקות כתבתי לה: אני כאן.

מה שהיה שם שוקל פחות מצער. אני משערת שדיברנו על ספרים ועל חיים. אולי דיברנו על אקראיות ומזל. זאת רק כותרת צפה אבל אין לי אחרת. ספרות, כתבה נעמה, לא באה לספר לנו סיפורים. ספרות מקרבת אותנו אל המוות. אני ממלאת לאחור את תוכן הפגישה במילים שלה, את העתיד בעבר.

סטנדיש הום מעין איתן

הכרתי פעם גבר שהרג את עצמו. הוא נסע לבאנף, עיירה הממוקמת בפארק לאומי ליד העיר קלגרי בקנדה, וטיפס על אחד הצוקים המשקיפים על אגמי ורמיליון שבמערב השמורה (הגבר היה מטפס הרים חובב). מהגובה הזה ודאי אפשר לראות את כל העולם. למרגלות הצוק הוא השאיר ילקוט שהכיל כמה חפצים אישיים (בקבוק מים, חטיף אנרגיה אכול למחצה, ספר?) ודף נייר מקופל. על הנייר הוא שרטט את מפת האזור ובמרכזה צייר סימן X גדול, שמאוחר יותר התברר שציין בדיוק את מקומו של העץ שעליו יתלה את עצמו. כל העניין בלבב אותי: האם הוא טיפס תחילה על הצוק, בחר את אחד העצים, עשה את כל הדרך בחזרה כדי להחביא את הילקוט עם המפה שתקל את מציאת גופתו מאוחר יותר, ואז טיפס פעם נוספת? האם הוא זכר לקשור את החבל לענף מייד כשמצא את העץ המתאים, או שהשאיר אותו בתיקו ולקח אותו עימו כשטיפס במעלה הצוק שוב? (האם זה לא היה מסרבל את הטיפוס?) החבל, התברר מאוחר יותר, נקנה בחנות חומרי הבניין "סטנדיש הום" ברחוב קר מספר 223 בעיירה. המשטרה ניהלה חקירה קצרה, אבל היה ניכר שלא מדובר באירוע בעל אופי פלילי; ה-X על המפה, התואם את מיקום מציאת הגופה בדיוק, הבהיר זאת.

דודי, אחיה של אימי, לעומת זאת, לא הותיר אחריו מכתב. הוא השאיר סימנייה נעוצה באמצעו של הספר האחרון שקרא; זה היה קובץ היומנים של סילביה פלאת', שראה אור בעברית בשנה שבה התאבד, 2002. בשיר "מותה של סילביה" מתריסה המשוררת האמריקאית אן סקסטון כלפי פלאת': "גנבת", היא קוראת לה, "איך הזדחלת אל תוך המוות שבו כל כך רציתי, כל כך הרבה זמן". השיר מתוארך ל-17 בפברואר 1963, בדיוק שישה ימים לאחר מותה בשאיפת גז של פלאת'; סקסטון עצמה תתאבד כעשור לאחר מכן, בגיל 45 (הקוראת העברית עשויה להעלות בדעתה את השיר "סוף סוף אני מדברת" של דליה רביקוביץ, שמותה בנסיבות טבעיות ב-2005 נחשד תחילה כהתאבדות). על כל פנים, איני יודעת אם דודי חשב, כמו סקסטון (בשיר אחר), שהמתים יודעים את האמת; אני יכולה להגיד במידה רבה של ודאות שהגבר שהכרתי לא האמין בזה.

גופתו של דודי נמצאה מייד. לקח כמה שבועות עד שהתגלתה גופתו של הגבר בקנדה. משלחת החיפוש הורכבה משלושה מטפסים מקצועיים ושוטר ושוטרת עם ניסיון מסוים בקירות טיפוס; הם סרקו את האזורים האהודים במיוחד על מטפסים, ואז את האזורים המרוחקים יותר, שם נמצאה לבסוף הגופה. בארץ חיכו משפחתו וחבריו בתחושה הולכת וגוברת של אימה. כשהחדשות על מציאת הגופה הגיעו אליי – עשור שלם עבר מאז שנפרדנו ועד מותו – התאבלתי ממרחק. עד היום איני יודעת אם הוא זכר אותי בסופו של דבר בחיבה, או אם סלח לי.

פעם, כשהילדות עוד לא הייתה זיכרון רחוק והעתיד נראה מלא פשר, אהבתי את הגבר הזה. הוא היה גבוה מאוד ורזה וידע איך להצחיק אותי. היינו מתגלגלים שעות על הרצפה, אוחזים בבטננו, נאבקים להדביק זה את צחוקו של זה. הוא אהב אותי כמו שאהבו אותי גברים אחדים אחריו; למרות הכול. גידלנו ביחד חתול, ואז עוד אחד. יום אחד עשיתי טעות. כשביקשתי את סליחתו הוא הסב את ראשו ממני, ואז החזיר אותו. דמעות שטפו את עיניו. אי אפשר היה להחזיר את הגלגל אחורה. ארזתי את חפציי עוד באותו יום ועזבתי אותו. "מי שעוזב את שהוא אוהב", כתב עמיחי, "הניסים יקרו לו במהופך". המשורר צדק, ואני נשארתי עם היין שהתגלגל בחזרה בדם, הלחם שהתגלגל בכשר, הגוף שבגד שיודע שאין מחילה לו.

מאחר שהוא לעולם לא יוכל לחוות דעתו על הטקסט הזה (גם אם היה בחיים לא היה קורא), אני מנסה לנהוג בהגינות יתרה כשאני כותבת עליו עכשיו; לא בטוח שזה תמיד מצליח לי. בבאנף, אותה עיירה קנדית, איני יודעת אם ביקר. חנות חומרי הבניין "סטנדיש הום" באמת עומדת ברחוב בֶּר מספר 223, אבל היא רק אחת מכמה חנויות הארדוור בעיירה הזאת שבהן היה יכול לקנות את החבל, אילו ביקר שם, או שבכלל כרך על צווארו את חבל הטיפוס, איני יודעת. האם הוא באמת התאבד? ספרות אינה היסטוריה, גם ואולי במיוחד כשהיא מציגה את עצמה כספרות שתפקידה לתעד זיכרונות. אז מה אני זוכרת ממנו? שסירב לקרוא סיפורים שכתבתי (הוא ידע שיופיע שם). את שמות החיבה שנתנו זה לזה כבר שכחתי.

אהבתי פעם גבר שהרג את עצמו. אני מודה שגרמתי לו סבל.

פרגמנטים* מאיה בז'רנו

ארבעה כיסאות - שחור לבן

מול חלוני ברחוב אחד העם, מן המרפסת הצדדית, נשקפת מרפסת קטנה ובה עומדים להם ארבעה כיסאות, שלדי כיסאות, משהו שאיני יכולה לתפוש, לא יכולה להשיג, למרות העקשנות והמאמץ החוזר בגשם ובשמש; אני חוזרת ומצלמת אותם. ארבעתם נשארים צמודים יפה זה לזה ואל קיר המרפסת העזובה שמול חלוני. התריס שם סגור תמיד, צמרת עץ אזדרכת, לפי השערתי, מכה בתריס חליפות, חלון אטום בלבנים, חלודה בסורגי הברזל השחרחרים, צבע סיד מקולף ואפור מסביב. ארבעת הכיסאות נשארים מסודרים למשעי, מוכנים לקלוט יושבים כל רגע, שוודאי לא יגיעו. הם חלולים ורק שלד העץ מסמן את נוכחותם הצנועה במרפסת. הכול סגור ותלוי באוויר: צלילי כינור של אביו של הבחור המפגר. האב מתאמן ומתאמן באותם אטיודים, שעות. איש מבוגר באימוני כינור. אפשר לדמותו לציפור שיר החוזרת על אותו סולם שנעשה תו זיהוי שלו מדי הישמע בחלל.

אני מתארת לי את עמידתו במכנסיים מרושלים, אולי פיג'מה וגופייה בקיץ, חולצת פלנל בסתיו, נותן פקודות לבנו הנראה מייד למטה לאחר שירד עם סל קניות ביד, לבוש כמו אביו, בדיוק דומה לו, עם כלב, הולך למכולת.

לפעמים מושלכת שמיכה על ארבעת הכיסאות, סדין מפוספס ושתי כריות פוך ורודות. זה מסתורי כי בקושי נראות הידיים המניפות את כלי המיטה. הצבעים מבהיקים בשמש. כמה רגעים אחרי כן יד ארוכה אוספת הכול ומורידה את התריס החורק בחזרה לבל תחדור אף קרן שמש אחת; המרפסת שבה למראה המיושן המזונח, עגום משהו.

ככל שניסיתי לצוד מראה מלבב זה שנראה לי תל אביבי כל כך - נכשיתי.

לצוד כלומר לצלם, לרשום, לתעד, מה שלא יהיה. בשחור לבן או בצבע, לא שום זווית שתקלוט את קרינת השמש על ארבעת שלדי

* מתוך "פרפרי החול" - מבחר בכתובים

הכיסאות שנראו לפתע מושלמים כפי שהם, ללא שום צורך בריפוד ושיפוץ, עיצוב של כיסא באיזו מציאות אפשרית.

גם הניסיון לכלול לצידם של הכיסאות קטע מהרחוב הסואן היפה כדי ליצור "קונטרס" ופער מתחים בין חיים בורגניים לבין גרוטאות שאין בהן עוד שימוש אבל חבל היה לבעליהם לזרוק אותן, ועוד סידרו אותם כמו לטקס – גם הוא נכשל. חשתי שהכיסאות מתמרדים, מוחים מפני כל תיעוד, אולי דווקא משום שהיו חומר קל כל כך, לכאורה לבצרה, אולי לשרפה.

קצת הלאה משם הזדקרה לה חזית בהחלט חבוטה ושבורה של בית מתקלף, מין ארמון לשעבר שמסתיר בפנים אנשים, גיבורים זקופים כמו קירות בתי העיר תל אביב. זה נלעג, המאמץ להישאר זקוף, להפגין נוכחות, אבל מה כבר אפשר לעשות עם הסנטימנטים? פחדתי לפעמים שמישהו יסלק את ארבעת הכיסאות שלי, הם כבר היו שלי וחששתי שישלחו אותם לשוק הגרוטאות, ואולי יעלה בדעתם לחדש את פני המרפסת ולסגרה בתריסים חדשים? להברישי, לצבוע ואפילו לרפד אותם חלילה, לקרום להם עור וגידים ולהושיב עליהם שוב ישבנים צעירים ונכבדים, לדפוק אותם מדי שבוע במחבט, להזיז ולהפוך ומי יודע מה עוד, אבל ודאי שלא לצלמם כרביעייה המושלמת ביותר בתחום הריהוט שפגשתי מעודי. כפי שהם אני מועידה להם חיי נצח ואריכות ימים, אולי השתתפות כניצבים בסרט. בינתיים נשארתי בתסכול על שלא הצלחתי לכבשם ולתעדם כראוי להם – ארבעה כיסאות נעדרים.

מהי תפילה (בשעה ארבע בבוקר)

לפתע הארה – מהי תפילה? במונחים פיזיקליים, האין זה תדר-שדר – של גלי מוח מילוליים בהתכוונות מרוכזת שמודיעה על נוכחות חד פעמית אנושית בעולם, שאל גדול קולט ומצפה לשידורים אלו בלבד, וכמו שמדען מקפיד על כל פרט בעבודתו ובניסיונותיו – כן חש המתפלל המאמין אף ביתר חומרה, משום שגופו הוא המכשיר המורכב והנעלה שבאמצעותו הוא משדר את אותם גלים חשמליים, פולסים – בזמן מסוים בזמנים מחזוריים בשנה.

יהודי מזדהה בתדר מוסכם שכמובן הוא רשאי להפיקו, ואף מצווה

להפיקו בתוספת לפעולות מסוימות שהן המצוות. וכל סטייה בעשיית המצווה היא זיוף בתדר, כלומר שידור לא נכון שלא נקלט כפי שרצוי שייקלט. החילונים המאמינים משדרים בתדרים אחרים בעלי קוד שונה. נוצרים עימותים והפרעות והתנגשויות כמו השמעתם של שני מלחינים שונים באולם אחד באותו זמן – העולם כאולם קונצרטים. זו אולי הסיבה לקנאות ולכעס לחומרת התגובה. בבית הכנסת מתייחדים אנשים באופן מסוים וכל צורה אחרת מפריעה ומבטלת-אף-מנטרלת את תפילת הנוכחים בעת השידור שלהם. מאבק בין תדרי מוח-לב בעוצמות שידור ואורכי גלים שונים ומשתנים – דתיים וחילוניים. ואם כך מנסחים את הבעיה נראה לי שיהיה קל יותר למצוא לה מוצא, אולי.

אף אחד לא יודע איפה עובר הגבול רינת שניידובר

ביום האחרון של התערוכה שלי בגלריה רוזנפלד, לבשתי ג'ינס וסוודר אדום רחב, שהחמיא, כמו על הדרך, לעיניי הירוקות. לקח לי כשעה לרקוח את השילוב הזה, ששידר חוסר מאמץ, אבל גם מידה של סקס אפיל שידע להבליח החוצה מבעד למראה המרושל. בשום פנים ואופן לא רציתי שהיא תקלוט על הבגדים שלי שאני מייחלת לבואה או שתחשוב שהתלבשתי במיוחד לכבודה. בתוך תוכי, לעומת זאת, הרגשתי שהיא יודעת. היא הייתה חכמה לא פחות ממני ואם אני שיחקתי איתה משחק, הרי שגם היא כנראה שיחקה או היתלה בי, אף על פי שלא הייתה לי שום דרך לנחש את טיב או את כיוון מהלכיה. דמיינתי גראנד פינאלה. אותי, יושבת מאחורי הדלפק בכניסה וקוראת ספר או עומדת בחלל הגלריה ומשוחחת עם אחד המבקרים, כשלפתע פתאום, אחרי חודש של ציפייה, היא מבקיעה את דרכה פנימה כשעל פניה הארשת הברוטלית, עם השיניים המסתערות לפנים, שהייתה מבחינתי סימן ההיכר שלה. לא היה לי מושג מה יקרה אז. כלומר, היה לי ברור שאני אתחיל להזיע, שליבי ידפוק חזק מרוב התרגשות וחדוות ניצחון, אך מאחר שהתקשיתי לנחש אם היא תבוא בכוונות פיוס או מלחמה, החיבוק החם, המנחם, שלו ייחלתי יכול היה להתחלף באותה מידה בהערה ארסית ומתוחכמת שתפרק אותי מרומח החינניות שבאמצעותו תכננתי להכניע אותה באופן סופי.

אי אפשר לומר שהכרתי אותה באמת. איש מקרב מכריי בעולם האמנות לא הכיר אותה באופן אישי, אם כי כולנו הכרנו היטב את הפרסונה שבנתה לעצמה מבקרת האמנות בפייסבוק ובעיתון בקפידה של אדם המפסל לעצמו אליל מזהב: גליה יהב, צולבת האמנים. גליה יהב, אבירת האמנות האוונגרדית. גליה יהב, האמזונה לוחמת הצדק. גליה יהב, בתולת הים של הסיגריות. גליה יהב, הזאבה הבודדה, טורפת הגברים. גליה יהב, חיית הלילה האפלולית, טרוטת העיניים. גליה יהב, ששכלה אומל מנתחים ולשונה סכין יפנית. גליה יהב – וזה מה שהכי הפריע לי – האישה אשר בלי שום הצדקה עמדה על הבמה, מתחת לזרקור, וירקה ביקורות על הקהל שמחא לה כפיים. אני לא רציתי לירוק. אבל כן רציתי שימחאו לי כפיים ובעיקר, שאותה מבקרת שקטלה את כל מי שלא היה אמיץ דיו

או מקורי דיו או מבריק דיו או חתרני דיו או סקסי דיו בעינינה, תאיר אותי בזרקור שלה באור חיובי. ובעצם, יותר מזה. הרבה יותר מזה. רציתי שהיא תכיר בכך שאני שווה לה בשכלי, במופרעותי ובאומץ ליבי. רציתי שהיא תאהב אותי. וכמובן, רציתי שתודה קבל עם ועדה בטור הביקורת שלה שאני הביטוי האולטימטיבי למה שכל כך חסר היום בעיניה בשדה האמנות הישראלי.

אבל השנים חלפו, ולמרות הלייקים שעשיתי לה, למרות התגובות החצופות והשנונות שלי לפוסטים שלה בפייסבוק ולמרות ששוב ושוב הזמנתי אותה באופן אישי, גליה יחב לא באה לתערוכות שלי.

ערב אחד, נתקלתי בה בפתיחה של התערוכה של בן זוגה בקריית המלאכה. זיהיתי אותה מייד כי היא נהגה להעלות לפייסבוק כמות ניכרת של סלפזי, דיוקנאות עצמיים גרעיניים ואפלוליים שבהם היא החזיקה לעיתים קרובות בכוס משקה וסיגריה ביד, שחלילה לא נחשוב שהיא מבקרת אמנות מן הסוג היבשושי, האקדמי. לא ולא. גליה יחב, צרחו תמונותיה בגרון ניחר, הייתה נערת רוקנרול נצחית, אחת שמגירה זיעה ורוק ודם ודיו, ששורטת ונושכת ובוועטת, שרוקדת ומייללת וקוראת וכותבת בלי לדפוק חשבון. גם אני אהבתי לחשוב על עצמי כעל אחת שלא דופקת חשבון. ובאותו ערב, שיכורה קלות, ניגשתי אליה. זה היה שבוע לפני הנעילה של תערוכת היחיד השנייה שלי, בבית האמנים.

"הי, גליה," אמרתי לה בחיוך רחב אשר נועד לשדר לה שהיא לא מפחידה אותי, "אני רינת שניידובר."

גליה יחב זיהתה אותי מייד. זה היה אחרי שכתבתי לה מספר פעמים במסגרת בניסיון ללכוד את תשומת לבה, מכתבים שעליהם היא ענתה, תחילה בלבביות (מי לא מגיב בלבביות כשמתחנפים אליו?) ובהדרגה, בתמציתיות הולכת וגוברת. גם היא הייתה שיכורה קלות ועתה חייכה אליי בלחיים סמוקות.

"היי, רינת," אמרה.

השם שלי בפיה היה עבורי כמו תקיעת דגל על הירח. "גליה," נגעתי בזרועה, "התערוכה שלי בבית האמנים ננעלת עוד שבוע ואני ממש, אבל ממש אשמח שתבואי לבקר בה. כבר אמרתי לך, אני בטוחה שהיא תדבר אלייך מאוד."

גליה יחב, שגם במציאות אחזה בכוס משקה וסיגריה ביד, טלטלה את ראשה.

"השבוע אני נוסעת לצפון ולא אספיק," אמרה, "אני מצטערת. כלומר, גם אם הייתי רוצה, בחיים לא הייתי מצליחה לבקר בכל התערוכות שמציגות בחודש אחד. אני מבקרת אחת על מאות אמנים. זה בלתי אפשרי, תביני."

"ומה עם סוף השבוע הבא?" התעקשתי אף שידעתי שבשלב זה כבר לא יהיה טעם לכתוב על התערוכה, "כאילו, התערוכה שלי באמת מיוחדת. את תראי."

"כל התערוכות מיוחדות בעיני האמנים שמציגים אותן, רינת." "בסדר," הדלקתי גם אני סיגריה, "אז אל תכתבי על התערוכה שלי אם היא לא נראית לך. רק תבואי. בבקשה."

אישה בעלת מראה חשוב, עם משקפי ראייה אדומים ותסרוקת של ציפור אקזוטית, נגעה בזרועה של המבקרת שלי ולחשה משהו באוזנה. גליה ייב צחקה. המשכתי לעמוד לצידה, לוטשת בה בעיניים כלות, בעוד חברותי עוקבות ממרחק בטוח אחר התפתחות הסצנה. "תבואי?" התעקשתי.

"תראי," היא הטתה מעט את ראשה הצידה, "כפעם הבאה אני מבטיחה שאשתדל להגיע, אבל בינתיים את מוזמנת לשלוח לי את החומרים של התערוכה. בסדר?"

"גליה," אמרתי לה בפרץ רגשנות, "את פשוט לא מבינה. את כל התערוכות שלי אני עושה בשביל המבט שלך. רק בשבילך אני עושה אמנות."

המבקרת התרחקה ממני מעט.

"וויי, זה קצת גדול עליי, מה שאת אומרת לי," אמרה בטרם תפנה אליי את גבה ותתרחק עם ציפור גן העדן לעבר קבוצה של אנשים אחרים. את התערוכה עצמה בקושי ראיתי. הייתי אכולת חרטה. הרגשתי שבמקום לשבות את ליבה של המבקרת, הרתעתי אותה בהכרזה הטוטלית ששפכתי עליה בסוף השיחה, ובמהלך כל הסיבוב בגלריה ניסיתי לחשוב על דרך לתקן את המעוות. למזלי, כשיצאתי, היא עדיין הייתה שם.

"גליה!" שוב ניגשתי אליה, "אני... אני מצטערת אם עברתי את הגבול." "זה בסדר," צחקה, "הרי אף אחד לא באמת יודע איפה עובר הגבול." באותו הלילה, ניסיתי להבין מדוע חשוב לי כל כך דווקא המבט של גליה ייב. הרי עיתונאים אחרים כתבו לא מעט על התערוכות שלי, כפי שהעיד הקלסר העמוס בגזירי עיתונים ובדפים מודפסים מהאינטרנט

שהכינה עבורי אחותי הקטנה כשהכרזתי בפני משפחתי, בגיל עשרים, שאני שואפת להיות סופרת ואמנית מפורסמת. עכשיו, בזכות דימויי העירום הפרובוקטיביים, המשעשעים והמטרידים שלי, הלך שמי לפני בחוגים מסוימים גם בלי הביקורת של גליה יהב, ואף על פי כן, ככל שהרביתי לקרוא את הביקורות שלה על אמנים אחרים ולעקוב אחריה בפייסבוק, כך גברה האובססיה שלי אליה.

גליה יהב הייתה מבקרת האמנות הראויה לשמה היחידה שפעלה באותה תקופה בשדה האמנות. בניגוד למבקרות אחרות, שכתבו את דעתן בשטחיות, נשענות על סופרלטיבים ומתבטאות בעילגות מביכה, גליה יהב כתבה ביקורות אינטליגנטיות, מעגנת את דעותיה בתיאוריות על אמנות ובהקשרים תרבותיים והיסטוריים. הכתיבה שלה הייתה כמו פעולת מירוק של כלי כסף, שבאמצעותה ניתן להבחין בבירור בפיתוחים, בתבליטים וביד האמן שיצרה את הכלי. היא ידעה לחשוף מנגנונים, לשחוט פרות קדושות ולהקיז את הדם שזרם בעורקיהן של יצירות האמנות, ובכל ליבי רצייתי שתכתוב עליי, שתמרק אותי, שתבין אותי. אבל זה היה רק קצה קצהו של הקוץ. באותה שעה עדיין לא ידעתי להסביר את זה לעצמי, אבל מה שהטריד אותי יותר מכול היה שמבחינתי, גליה יהב גנבה לי את הבמה. היא הרי הייתה יכולה להישאר בתפקיד האמנית הפרובוקטיבית, כפי שהייתה בשנות התשעים, אבל היא, ברוב חוכמתה, בחרה לסגת מן הגרדום שעליו ניצב כל אמן המציג את עבודתו בפני הקהל והביקורת ועטתה, תחת זאת, את אצטלת התליינית. לא הייתה לי בעיה עם זה. הרי גם אני, אילולא שלטו בי ביד רמה שד היצירה ותאוות התהילה הבלתי מרוסנת שלו, הייתי מעדיפה את עמדת הכוח המוצקה של הכותבת על אמנות על פני עמדתה הפגיעה של היוצרת. אבל גליה יהב לא הסתפקה בכך. מחד, היא ביקשה להתרחק מקו האש, ומאידך, באמצעות פרסונת הפייסבוק שלה, היא תבעה לעצמה את אור הזרקורים ואת ההילה השמורים לאמנים ולקדושים מעונים. כך, במין היפוך תפקידים, הוליד הקיר הפעיל של המבקרת פולחן אישיות מרשים. כדי למשוך את תשומת ליבה, אמנים ואוצרים שאותם הייתה היא אמורה להאיר באמצעות כתיבתה הפכו לקהל המעריצים שלה, ממטירים עליה לייקים ותגובות בתקווה שבדרך זו היא תשים לב אליהם. ואת זה, לא הייתי מוכנה לקבל. הייתי חייבת – חייבת – להוכיח לה את עליונותי.

למחרת, פתחתי במבצע שאפתני: צילום מסך של כל הפוסטים שהעלתה

גליה יהב מיום שפתחה פרופיל בפייסבוק, בשנת 2008, עד עצם היום הזה (השנה הייתה 2015) ומיונם לפי קטגוריות. רציתי לחשוף את המנגנון של הפרסונה שלה שחשף בעיניי את כמיהתה של המבקרת – שהייתה גם הכמיהה שלי – להכרה.

המבצע ארך כחודשיים, שבמהלכם הקדשתי את כל זמני הפנוי לפרופיל הפייסבוק של גליה יהב. בסוף התהליך, היו בידי שש קטגוריות: פוסטים אישיים, שעל פי רוב ציירו אותה כאם הטיפוס של הבוהמינית משולחת הרסן והיצרים; קישורים לביקורות האמנות החריפות (ולעיתים האכזריות) שלה בעיתון "הארץ"; פוסטים עוקצניים על ואל עולם האמנות בישראל; פוליטיקה (שמאל); יצירות אמנות של אמנים אהובים עליה מן הארץ ומהעולם (היה לה טעם מעולה); סלפיו, שאותם כבר אפיינתי לעיל. והיו, כמובן, התגובות של עוקביה, תגובות שהזכירו לי עדה של מאמינים בכת, ושגם אותן צילמתי והכנסתי לתיקייה נפרדת.

כשבידי חומרי הגלם הללו, יצאתי לעבוד. יצרתי עבודת וידיאו שבה אני מקריאה על במת תיאטרון את שרשור ההתכתבויות בינינו במסגרת. במסגרת אותו שרשור, אשר נמשך כשנתיים, ניסיתי להבקיע את דרכי אל ליבה וגם, כמובן, לגרום לה לבוא לתערוכות שלי. לשווא. בכל פעם מחדש ענתה לי המבקרת בנימוס או התעלמה ממני, כאשר כל העת ברור שהדיאלוג בינינו מיותר בעיניה לחלוטין. חרטתי על החול בים פוסטים קצרים מתוך פרופיל הפייסבוק שלה, צילמתי אותם ונתתי להם כותרות שבאמצעותן פירשתי את מה שנאמר בהם לדעתי בין השורות (לפוסט: "אין כמעט אמניות מכוערות" קראתי: "ואני היפה מכולן"; לפוסט שלשוננו: "החטא השמיני – צנזורה עצמית" קראתי: "לא דופקת חשבון" וכולי). הקלטתי שחקנים המקריאים את התגובות של עדת המעריצים שלה בפייסבוק בנימה מוגזמת, מוקיונית; הצטלמתי בלי חזייה עם שתי חולצות טי לבנות רטובות שעליהן הדפסתי את הכיתובים: I love Galia ו־Galia Yahav Loves me; ניתחתי את כל ביקורות האמנות שלה ויצרתי עבודת פאוור־פוינט שהסבירה באמצעות טבלאות ועקמות מה צריך אמן להיות ולעשות כדי לזכות בביקורת חיובית מצידה.

בשלב זה, לא הייתה לי עדיין גלריה להציג בה. כשנה וחצי קודם לכן, בעקבות התובנה שגלריות שיתופיות על פי רוב אינן אלא נישואי תועלת בין קבוצה של אמנים סביב חלל תצוגה, עזבתי גלריה שיתופית שבה הייתי חברה. הבנתי שמעבר ליתרונות הטמונים בלהיות חברת

גלריה (תערוכת יחיד מובטחת אחת לשנה, למשל), המחויבות לקבוצה דורשת יותר מדי משאבים, ועתה היה עליי לכתת את רגליי בין הגלריות והמוזיאונים בחיפוש אחר קונה למרכולתי. לא היה בכוונתי להתפשר. ידעתי שאם אציג את הפרויקט שלי בחלל שולי או זניח, תנוטרל התערוכה מכוחה ושרק חלל בעל מוניטין, שלא ניתן להתעלם ממנה שמוצג בו, יוכל לשמש מלכודת אפקטיבית עבור המבקרת שלי.

אף על פי שלא היה לי תואר מבית ספר יוקרתי לאמנות ושעד לאותו יום לא הצגתי בשום חלל חשוב במיוחד, פניתי היישר לגלריה רוזנפלד, שאמנים מהליגה שלי יכלו רק לחלום עליה. להפתעתי – או לא להפתעתי, שכן באתי כשאני נחושה לכבוש את יעדי – פגישה עם האוצרת הובילה לפגישה עם הגלריסט ובסוף ההקרנה של עבודת הווידאו שלי "Trying to Break Through" – עבודה חושפנית ומשפילה יותר מכל תצלום עצמי בעירום שהצגתי קודם לכן – קמו שניהם מספת העור שעליה ישבו ומחאו לי כפיים.

הייתי בעננים. היה לי מועד לתערוכה בגלריה שסימלה עבורי את ארמון המלכות – לי, שעד לאותו היום הייתי שייכת לחוג מלחכי הפנכה המתגודדים מחוץ לשעריו הנעולים. כשמאחוריי עומד אחד הגלריסטים החזקים ביותר בארץ, לא היה לי ספק שהפעם, תבוא גליה ירב לתערוכה שלי – לא רק מפני שהיא עסקה בה, באופן אישי (ברוב חוצפתי קראתי לה "גליה ירב – דיוקן עצמי"), אלא כי היא גילמה את כל התעוזה והטוטליות שאותם דרשה המבקרת מן האמנים שעליהם כתבה. אבל בינתיים, היה עליי להמשיך לעבוד.

למזלי, באותם ימים הציגה בגלריה רוזנפלד התערוכה "חביבתי – מדינת כל אזרחיה", אשר במסגרתה כיסה זמיר שץ קיר שלם בדיוקנאות של חבריו, שבחלקם הגדול נמנו עם כל המי ומי של עולם האמנות המקומי. במרכז התמונה – כמה מפתיע! – היה תלוי דיוקן של גליה ירב. אני, שלא נמנית עם המי ומי ולא הכרתי את זמיר שץ באופן אישי, לא הייתי בין המצוירים, אבל הגלריסט נתן לי אישור להצטלם על הרקע של אותה יצירה כשראשי מסתיר את פניה של המבקרת. לתצלום הזה קראתי "הפוטש" ובתערוכה שלי הוא הופיע בכניסה אל הגלריה.

שבועיים לפני הפתיחה של התערוכה שלי, אחרי שכבר נשלחו ההזמנות, ביצעתי מהלך נוסף. כשנה קודם לכן פרסמה גליה ירב בפייסבוק שלה את העבודה של דניאל זק "מורימורה ואני", אשר הוצגה

ב־1995 בביתן הלנה רובינשטיין. במסגרת העבודה שלח האמן מכתבים בעלי נוסח זהה לשכניו, להוריו ולעשרות אנשי מפתח מעולם האמנות, כשהוא שואל אותם שאלות כגון: "מה דעתך עליי?" או "מה תגובתך לסדרה שלי לאור העובדה ששמך מופיע בה?" או (לאימו): "מה רצית שיצא ממני?" או "האם אני אמן צעיר?" וכיו"ב. הפרויקט של דניאל זק, שאותו – ידעתי – העריכה גליה יהב עד מאוד, התכתב באופן מופתי עם התערוכה שלי והוליד במוחי רעיון גאוני: הרי בעידן הרשתות החברתיות, ניתן לכתוב לאדם באופן פומבי. החלטתי לכתוב שאלות בנוסח של זק על הקיר של גליה יהב. ביום הראשון כתבתי לה:

"לגליה יהב, שלום רב!

במסגרת תערוכה שאותה אני מכינה בימים אלו עבור גלריה רוזנפלד, מצאתי לנכון להפנות אלייך את הקריאה הבאה:
היוש!

אשמח מאוד שתאשרי את הקומנט שלי על הטיים-ליין שלך ושתעשי לי לייק וקומנט, אם אפשר בהקדם.
בתודה,
רינת שניידובר.

למחרת כתבתי לה, בנוסח זהה, את השאלה: "למה את אף פעם לא עושה לי לייקים?"

למחרת, שאלתי אותה: "האם אני אמנית טובה?"
למחרת, באותו הנוסח, הפניתי אליה את השאלה: "מי יותר חשובה מבינינו לעולם האמנות לדעתך, את או אני?"
למחרת, כתבתי לה: "מהי תגובתך לפרויקט לאור העובדה שאני מתייגת אותך שוב ושוב?"

למחרת, שאלתי: "מהי תגובתך לעובדה שבחרתי לקרוא לתערוכה שלי 'גליה יהב – דיוקן עצמי'?"

למחרת, באותו הנוסח, כמוכן, שאלתי אותה: "מה דעתך עליי?"
ויומיים לפני תום המיצג, הפניתי אליה את השאלה: "האם ברצונך להשתתף בתערוכתי ולכתוב עליה ביקורת, בכל נימה שתיראה לך, על מנת שזו תמוסגר ותוצג בגלריה בזמן התערוכה?"

לתדהמתי, למרות התחכום וההומור שבעבודת המיצג שלי, גליה יהב

לא הגיבה לאף אחד מן הפוסטים הללו. אבל עולם האמנות החל רוחש וגועש נוכח אותו תקדים לתערוכה השנויה במחלוקת, ולא היה לי ספק שברגע האמת היא תגיע ותגיב.

בערב הפתיחה, הייתה גלריה רוזנפלד מלאה עד אפס מקום. נכחו בה הוריי, שבאו ממקסיקו סיטי במיוחד לרגל האירוע, בת זוגי, חברותיי הטובות, וגם עשרות (אולי מאות) אמנים, אוצרים, עיתונאים וסתם חובבי אמנות שאהבו לראות ולהיראות. להוטים לחזות במו עיניהם בפרויקט המחוצף אשר במסגרתו העזה אמנית זוטרה לזמן לדו קרב את המבקרת האימתנית, התגודדו הבאים בחלל הגלריה, מצטופפים בחדר הווידיאו, מאזינים במבוכה לעבודת הסאונד שבה חשפתי את דברי החנופה שהרעיפו מעריציה על גליה יחב, מביטים בתצלומי החול, צוחקים נוכח טבלאות הסטטיסטיקה שלי בעבודת הפאוור-פוינט וכמובן, שותים בירה מלכה, שנתנה את חסותה לאירוע. הרגשתי כמו כוכבת על. הוריי, אשר התגוררו במקסיקו וכלל לא היו עדים לקריירת האמנות שפיתחתי (עד לשנת 2012 הייתי בכלל סופרת ומתרגמת), היו המומים מכמות המבקרים האדירה בתערוכה שלי ומהאנשים שביקשו להצטלם איתי, החמיאו לי, שאלו שאלות והשיקו איתי כוסיות. באותו ערב לא הרגשתי בחסרונה של גליה יחב. אחרי ככלות הכול, אדם שרוצה לראות תערוכה ברצינות יגיע אחרי ההמולה של הפתיחה, מה גם שהנחתי שהמבקרת היא אישה גאה, שלא תשפיל את עצמה בהסתופפות עם ההמון הלהוט להזין את עיניו בשערורייה התורנית.

עכשיו, כמו צייד האורב לטרפו בין השיחים, לא נותר לי אלא לחכות. מן הסתם, לא הייתה לי שום דרך לדעת מתי בדיוק היא צפויה להגיע. אבל מאחר שמספר שבועות לפני התערוכה כתב לה הגלריסט באופן אישי על הפרויקט (הגלריה בשום אופן לא רצתה להסתכסך איתה) והמבקרת השיבה לו בנימה חיובית, היה לי ברור שבמוקדם או במאוחר היא תבוא. לדאבוני, מתוקף עבודתי כצלמת של המכון לרפואה משפטית, לא יכולתי לארוב לה בגלריה במשך כל שעות הפתיחה, אבל בימי שישו ושבת הקפדתי לנכוח בה ולקבל את פני המבקרים. היה לי ברור שאם היא תגיע בהיעדרי, יודיעו לי על כך מייד, וחיכיתי בקוצר רוח לרגע שבו תופיע הביקורת שלה בעיתון כמו דובדבן המפציע על עוגת קצפת. אבל הימים חלפו ואף על פי שביקורות אחרות הופיעו בעיתונים ובבלוגים – ביקורות שליליות בעיקר, שכינו אותי אופורטוניסטית

ואינפנטילית ופתטית ופרובוקטיבית, כולל ביקורת משתלחת מטעם מבקרת של עיתון מתחרה, אשר ככל הנראה נעלבה על שהנחת היסוד של התערוכה שלי הייתה שבישראל פועלת רק מבקרת אחת שראויה להתייחסות – הטור של גליה יחב דבק בשתיקתו בכל הנוגע אליי. חברים, וגם אנשים זרים שביקרו בתערוכה שלי, החלו שואלים: "נו? וגליה יחב באה? היא הגיבה?"

ואני נאלצתי להודות שלא, עוטפת את כלימתי בטענה שגם היעדר תגובה היא תגובה.

אבל השעון של הפצצה המתקתת שבסופה נעילת התערוכה שלי התקדם בקצב רצחני. בשבתות, בידרתי את הקהל בשיחות גלריה. דניאל זק, שזמן קצר אחרי הפרויקט "מורימורה ואני" פרש מעולם האמנות והפך לפסיכולוג, כתב לי באופן אישי שהתערוכה שלי נפלאה ועמוקה בעיניו, וגם לא עוסקת כלל בגליה יחב האדם, אלא בכמיהה של כל יוצר לתקשורת, "בגעגוע ובאכזבה המובנית בעצם הפנייה לאחר, כשתמיד מצפים ליותר מאשר מה שניתן לקבל". התראיינתי לעכבר העיר ולמגזין פורטפוליו, ראיונות חביבים שלא שימחו אותי כלל ועיקר, כשם שלא הטרידה אותי העובדה שחלפו שלושה שבועות מתחילת התערוכה ולא מכרתי שום עבודה. מכירות הרי מעולם לא העסיקו אותי. ממילא, לא הייתי מסוג האמניות ששואפות שעבודותיהן יהיו תלויות לאנשים בסלון. להפך. מה שרציתי יותר מכול היה לעורר זעזוע ושיח, והגעילה אותי המחשבה על אמנות בתור פריט עיצובי. למרבית האירוניה, גם בכך הייתי דומה למבקרת גליה יחב.

היום האחרון של התערוכה הגיע ובמשך שלוש שעות חיכיתי לה בחלל הגלריה. בשלב זה, כבר לא היה לי אכפת מהביקורת שלה. כל שרציתי היה לחזות במבקרת המתבוננת בעבודות שלי, להתחבק איתה, לעשן יחד סיגריה בחוץ, לשוחח, לצחוק כמו בערב ההוא, מחוץ לפתיחת התערוכה של בן זוגה, לפני שעברתי את הגבול באמת. אבל השעות נקפו והתקווה שלי הלכה ודעכה, ובשעה שלוש, כאשר ירד המסך על התערוכה שלי, נפרדתי מהגלריסט ומהאוצרת והתרחקתי מגלריה רוזנפלד בכתפיים שפופות. בשום פנים ואופן לא הבנתי מדוע לא נענתה המבקרת להזמנה שלי לשחק איתה. אבל לא היה לי את מי לשאול.

שבעה חודשים אחרי כן, ב־16 באוקטובר 2016, נפטרה גליה יחב ממחלת הסרטן. המסה הזו נכתבה לזכרה.

בפעם הראשונה שהרחתי סכנה דורית זילברמן

בפעם הראשונה שהרחתי סכנה הייתי אם צעירה. כשאת הופכת אימא פתאום חטאים קטנים נראים מסוכנים, ובעצם היו מסוכנים כל הזמן, אבל לפני שנהיית אימא הם נראו קטנים.

בפעם הראשונה שהרחתי סכנה בגלל גבר הייתי אולי בת עשרים. כמה חודשים קודם לכן ילדתי את בתי הבכורה, שבעצם היותה בעולם שינתה את כל ראיית עולמי, ולכן עזבתי את אביה וגידלתי אותה לבד.

בימים למדתי להיות אימא ובלילות הייתי חוזרת להיות פרועה בת עשרים המשתוקקת לאהבה. יצאתי לאכול בתל אביב הקטנה עם חברה ובעל המסעדה התחיל איתי. שמחתי. בכל קבוצה נתונה, אם הראש שלה, המפקד שלה, המנהל הכללי רוצה בי, סימן שהגעתי לפסגת ההישגים באותו ערב. הוא הציג את עצמו בשם גילי, היו לו עיניים כחולות מאוד ושיער שחור מאוד: שילוב קטלני. הוא לא היה גבר נאה במיוחד, קצת נמוך ממה שרציתי, אבל המשרה הוסיפה לו שררה וגובה. שם הוא עמד בראש הפירמידה.

היו סימנים שמשהו לא בסדר. כשיצאנו מהמסעדה אחרונים, הוא ואני, רדפה אחריו מלצרית והוא גירש אותה. רק במשך השנים קלטתי שהיא הייתה בתפקיד שלי לפני. בסוף השבוע הראשון להיכרותנו הוא יצא ללונדון, וכשחזר הביא לי במתנה זוג מכנסיים. בשלב הזה כבר היה ברור שגילו כפול מגילי, אבל רק בסוף השבוע השני והשלישי הבנתי שלונדון זה שם קוד לעובדה שהוא נשוי. עד אז הכרתי אנשים מהכיתה או מהתנועה או מהאוניברסיטה, כך שהם היו ממוקמים באופן ברור בתוך החיים שלי, אבל על גילי לא ידעתי כלום.

באותו ערב שבו הוא לקח אותי לבלות במסעדה אחרת, ישבו כבר וחיכו לנו עוד שני גברים בני גילו שהיו אלופים בצה"ל, ולצידי בשורה ממול עוד שתי נערות בגילי.

איזה כלים היו לי להתמודד עם גבר שגילו כפול מגילי? כשראיתי אותנו בשורה, מוכפלות ומשתלשות, הבנתי את התוכנית מהשורה שלהם. פתאום הבנתי את הסכנה הממשית לליבי התם, לאופן שבו נזרקתי לפתע לחיי העיר הגדולה, ולחיי.

ואז, כשהייסורים נקפו על ליבי כמו פטישים, תמי הדהדה בתוכי. תמי

הייתה יצר ותשוקה ורצון בלי ייסורים, בלי פחד, בלי מצפון. לתמי היו עיניים כל כך גדולות עד שהלבן של העיניים שלה היה כחול והכחול של העיניים שלה היה ירוק. כשחשבתי על אותו חלק פראי שבי, הצמא לחטאים, חשבתי תמי. תמי התגרתה בחיים בלי חשבון. קינאתי בה על השלמות הזאת, על היכולת שלה לצלול אל מימי החטא הסוערים, לשחות במ כאילו היא עדיין יצור ימי, ולצאת יבשה.

חטא וסכנה היו לי סיבה מרעישה לכתוב סיפור. וכך כתבתי את הסיפור הראשון שלי כשהוא הולך הלוך ושוב, מההווה עם גילי בתל אביב הקטנה לעבר שלי עם תמי מארצות ילדותי. טוב, אולי זה לא היה הסיפור הראשון ממש, מה שבטוח, זה היה הסיפור הראשון שעבר את המינימום האולימפי והתפרסם. קראתי לו "בין שתיים לארבע". זה היה הזמן שבו נדרשנו אנחנו, הילדים, להיות שקטים ורגועים בחדרנו, לאפשר לאימותינו לנוח, וזה היה הזמן שבו תמי קראה דרור ליצריה. ולי.

אני התגנבתי. היא פשוט יצאה מהבית.

אני נעלתי נעליים בשקט, עצרתי את האוויר בריאות. פתיחת הדלת נמשכה נצח, רק לא לחרוק, שאימא לא תתעורר. אחר כך ריצה פראית, שלוש קומות עמוסות מדרגות ואני בחוץ. נושמת שמש צהריים, מחייכת, מחפשת הרפתקאות. מצאתי את תמי מאחורי אחד הבלוקים של השכונה. ישבנו בשקט בתוך שלולית דשא כשעבר שם כלב, שבלי כוונה בסיפור ההוא, הראשון שפרסמת, תיארתי אותו ככלב גדול. כמה גדול יכול להיות פודל מעורב? אבל בגיל עשר, כשאנחנו ישובות בתוך העשב, הוא נראה גדול. קראו לו בונזו. הכלב של משפחת אורבך. תמי קראה לו: בונזו, בונזו, והוא בא מתחנף ומלקק כאילו היה שלה. אבל היא לא ליטפה אותו, רק מרטה באוזניו השמוטות והסתכלה אליי בצחוק של שדה. עיניה הירוקות הגדולות דלקו.

היא אמרה לי, ראית פעם פיפי של כלב?

והצביעה: זה לא מה שאת רואה עכשיו, הוא מחביא אותך, רוצה לראות? גרתי בקומה שלישית, רחוק מהטבע שבחוץ, וזה לא היה מקום לגדל כלבים. לא ידעתי איך נראה פיפי של כלב. ותמי הרזה, שם על הדשא מאחורי הבית, ירדה על ארבעותיה באיטיות חושנית של רקדנית סטריפטזו. בעיניה מבט זוהר מלוכסן, פעם אליי, פעם אל הכלב. בונזו התנשם בקושי והתרוצץ סביבה כמו משוגע. היא עמדה על ברכיה, מחביאה את ראשה בין שתי ידיה מפני שריטותיו, קיערה את גבה ושילחה החוצה את ישבנה הקטן. בונזו טיפס עליה בשתי כפותיו הקדמיות וקרטע מעליה.

ראיתי פיפי של כלב.

כשהתחלתי להיות אימא הרושם של הקטע ההוא עוד גבר בעיניי. פתאום הבנתי: זו לא הייתה הפעם הראשונה שלה. היא שיחקה את המשחקים הסוטים שלה עוד לפני הפעם ההיא שהציגה בפניי, הילדה הזאת, שהישבן שהבלטה היה ההוכחה היחידה לאישה שהייתה. ואיך שהזמינה אותי לראות... זה היה מרעיש יותר לחשוב על זה אחרי שנים, כשכבר לי עצמי הייתה ילדה. תמי צחקה ואמרה, תראי, כמו צבע פסטל אדום שקיבלנו מהמורה. ופתאום היו סביב עוד ילדים. נבהלתי לראותם, עומדים כל כך שקטים ולבנים, ועיניהם קרועות. וצבע הפסטל האדום רתח ונמס והתפרץ אל פניי רסיסים רסיסים של סומק עז. מאז הסמקתי בשבילה פעמים רבות. הייתי אשמה במקומה. גם בהצגות הפרטיות שלי, למשל זו עם גילי, תמיד היו הילדים השקטים מאחוריי, תופסים אותי על חם.

האם הצלחתי בסיפור ההוא לתאר את היופי הפראי והחושני שאפף את הילדה הזאת כבר בגיל עשר? כתבתי אז שהיא גרסה נשית לזמר מיק ג'אגר. אבל לא כולם מכירים אותו ובמשך השנים גם אלה שהכירו שכחו אותו או שכחו כמה יפה היה. האם יכולתי להעביר במילים את הפה הרחב והשפתיים המלאות, התחונה משתפלת, רטובה תמיד במעט רוק, נוצצת, את הסנטר עם הגומה והלסתות הרבועות, את השיער הדק הדבשי המתנפנף חוטים חוטים של משי כמו בהילוך איטי, מגיע מעט אחרי פניה לכל מקום. את עיניה הגדולות, שהלבן שלהן היה כל כך רב. היה בה יופי לא ילדותי, לגמרי לא. הבוקר קמתי בתחושה שאוכל לתאר את חושניותה. קמתי לספר את הסיפור הנה מחדש.

קינאתי בתמי על השחרור שלה ואולי גם על יופייה. לא בדיוק על יופייה, גם לי קראו בילדותי דוריתה היפה, אלא על חושניותה. אני הייתי עוד ילדה עם פנים עגלגלות, הייתי עוד דורית ביצית. היא כבר הייתה אישה.

באותו ערב בתל אביב הקטנה ראיתי הכול מבעד לצנצנות הזכוכית המלאות סוכריות. הגישו יין פירות ספרדי שעושה צווארים סמוקים. השולחנות כבר היו רוויים סנגרייה. יזהר כהן התיישב אל הפסנתר והתחיל לשיר אחותי כלה, איל איל בן קרניים, זכרתי ערבים כאלה מהנוער העובד והלומד, בקבוצה אחת עם תמי. השולחנות מתנוודים, אנשים נדחפים אל הפסנתר, רוקדים מחובקים. שעת הסגירה. גילי שיכור אוסף את הסנגרייה שנשארה לתוך בקבוק בעל פיה צרה, אבל הפירות שצפו בכוסות הכשילו אותו.

בפתח המסעדה – צנצנות הזכוכית הגדולות. החתיכה של אחד משני האלופים התפנקה וביקשה סוכרייה. הדברים שבאתי איתם רבצו כמקודם, היין לא הפיג אלא העמיק אותם. עמדתי שם מכורבלת בבגדים גדולים ובשיער פרוע. מהשולחן שעל ידי שלחו מבטים של חיות רעבות. מישהו ריכל עלינו, הכול היה על סף בכי. התכווצתי בתוך המעיל.

ניגש אליי איש ונתן לי סוכרייה ואמר, גם לי רע. נדהמתי. חשבתי, הנה כולם טובים בתוך היין. ראיתי את העיניים שלו, עייפות כל כך, הוא היה מבוגר ועם שפם כמו של אבא שלי. אחר כך הוא הלך.

כל האנשים נעלמו. יזהר כהן הלך. הפסנתר דמם.

הכיסאות התגודדו באי סדר סביב השולחנות. המלצרים היו בובות, הכול קפא. העיניים של גילי היו הדבר היחיד הנוצץ באולם. התקרבתי אליו ועקבי המגפיים שלי נוקשים על הרצפה. הוא לא זו, כמו יתר הדברים שדממו מסביבי. אחזתי בחולצה שלו, שמתי את הראש על החזה שלו. הנחתי את הלחי הקרה שלי על העור החם שלו, שמתי את הלחי השנייה, את השיער, השפתיים, הלחי, השיער, הלחי. הוא לא זו. וצנחתי לאט לאט למטה. ורק הידיים, ואחר כך האצבעות ורק הציפורניים עוד אחזו בחולצתו.

מאז הילדות לא היה לי קשר עם תמי אלא בליבי, לכן אחרי שניתקתי ממנה היא הפכה לסיפור. לא חשבתי עליה במונחים של מציאות. בסיפור הראשון שפרסמתי קלטתי את הרצון שלה להלך על הגבול בין החיים ובין המוות, כי ההתרגשויות שיכלו לספק לה החיים כבר לא הספיקו.

ידעתי על המבטים שתמי שלחה בכלבים ואחר כך בגברים. קלטתי את המשחקים שלה בשלשות, מנאו' א־טרואה, כשאהבה להתחרות עם הבנות על בני זוגן. היא לא אהבה אותם, רק רצתה לראות אם היא יכולה להשיג אותם לעצמה, לבדוק אם הם יעזבו את החברה שלהם למענה. רק חיפשה עוד חטאים לחטוא ועוד גבולות לפרוץ. מהחומרים האלה בניתי אותה וקלטתי את מותה.

בחודש שבו התפרסם סיפורי בכתב עת נידח לענייני ספרות, מלאו לפתע כל העיתונים היומיים בכתבות על תמי: תמי נרצחה בידי המאהבת של בעלה. התינוקת שלה, בגיל התינוקת שלי, נשארה בכלוב המיטה שלה, בכתה עד כלות כוחותיה, עד שבאה המשטרה ופרצה את הדלת. התינוקת ניצלה. מהעיתונים עלה שמזכירתו של בעלה של תמי התאהבה בו; שככל הנראה תמי קירבה אותה אליהם כי השלושה נראו פעמים רבות מגיעים למסיבות ריקודים ביחד. היו רמזים גם לאורגיות. תמי רצתה להשפיל את

המאהבת, לרקוד על קברה. למאהבת היו תוכניות אחרות והיא החליטה לרקוד על קברה של תמי.

באותו לילה, נכתב בעיתון, בערך בשעה שלוש, כנראה על פי מצב הגופה, המזכירה הגיעה, דפקה בדלת, תמי פתחה לה, המזכירה ידעה שהבעל בחוץ לארץ. נמצאו על השולחן שתי כוסות קפה, מכאן שהשתיים ניהלו ביניהן שיחה, כשהמזכירה שלפה אקדח, ירתה בתמי ואחר כך בעצמה. השכנים לא שמעו. הלילה היה סוער, רוחות חזקות נשבו בוואדי וקולות הירי נבלעו בחשכה.

חשבתי שוב עליי ועל גילי: דרך תמי הפנימית שלי הבנתי את הסכנה לחיי חסרי הגבולות, ונעלמתי לו. הוא זעם. הוא הופיע בדירתי וכשלא פתחתי לו הסתובב סביב סביב, וניסה לקרוא לי מהחלונות, מהמרפסות, צעק שאני זונה, השכנים הציצו מבעד לחרכי התריסים, הסתגרתי כמו צב, לא היה לי אומץ לצלצל למשטרה או לצאת אליו ולגרש אותו משם. בסוף הוא הלך. לימים, גיליתי שהוא לא היה בעלי המסעדה אלא המנהל, ובגלל ניהולו הכושל נפל, ואחרי כמה שנים, כשאני כבר הרציתי באוניברסיטה, ראיתי אותו מנהל את הקפיטריה. מה כבר יש לנהל בקפיטריה של גילמן. כדי לא להשפיל אותו יותר ממה שהחיים כבר השפילו ויתרתי באותה תקופה על שתייה בקפיטריה ונהגתי להביא לי קפה בתרמוס מהבית.

החומרים של חיי לא נראו חומרים של סיפור: גבר נשוי שיקר לי וניסה לנצל את תמימותי. ביג דיל. חומרי הסיפור שהופיע בעיתונים היו חומרי הבניין של חיי תמי, שזיהיתי אותם אצלה בגיל עשר, ושהביאו עליה את מותה בגיל עשרים ושתיים. וזה מה שהיה כל כך מרעיש.

זאת הייתה הפעם הראשונה שכתבתי סיפור שקדם לחיים והחיים התנהגו על פיו. הדבר המפחיד היה, שמרגע שזימנתי את תמי מנבכי תודעתי, הצפתי את משמעותה בחיי וניבאתי את מותה – צף גם מותה.

מאז קרה לי הדבר עוד חמש או שש פעמים. קודם כתבתי על אנשים שהם ימותו ואחר כך הם מתו, ולא בדרך הטבע אלא בדרך הטבע הפרטי שלהם. הסוד העמוק ביותר שסופרת יכולה לגלות לקהל קוראיה הוא שהדברים מתרחשים קודם בתודעה ורק אחר כך במציאות.

את היית אימא שלי? רוני גלבפיש

1

"כשנולדת לא אהבתי אותך," אמרה אימא שלי. היא הייתה ברזילאית סוערת ודרמטית, אבל את הסיפור הזה סיפרה ביובש. "ככה זה. לפעמים נולד תינוק, והאהבה של אימא לא נולדת איתו. למזלך סבתא חווה הייתה איתנו בקיבוץ. אני טיפלתי בך, עשיתי בשבילך כל מה שצריך. היא אהבה אותך במקומי."

אחרי שנתיים וחצי נולד אחיך, והתאהבתי בו מייד. אבל את האהבה שהרגשתי כלפיו העברתי אלייך. שיחקתי איתך, שרתי לך. לאט לאט הצלחתי לאהוב גם אותך. את יודעת כמה אני אוהבת אותך, נכון?"

המשפחה שלנו הייתה מדורה בוערת, עשויה מהסיפורים של אימא. היא הייתה מספרת טבעית. כריזמטית, מצחיקה. קשובה לקהל מאזיניה, אבל לא נענית בהכרח לרצונותיו. "לא צריך לשקר," אמרה. "לא לכל סיפור יש סוף טוב. לפעמים הסוף עצוב. לפעמים העצבות הזו נעימה. בעברית אין לזה מילה, אבל בפורטוגזית יש: סאודג'י." חזרנו על המילה, במבטא הברזילאי המדויק, כמו תפילה. סאודג'י.

אש התמיד בערה. הסיפורים חזרו על עצמם שוב ושוב, כמו עונות השנה, עד שהתהדקו והתקפלו אל בין שכבות הנפש, נטמעו בנו לגמרי. הכרנו אותם בעל פה. הסיפור על המשרתת המולאטית שחטפה את אימא בברזיל; הסיפור על סבתא שנפלה מהקרח הרעוע אל תוך שלולית הבוץ הגדולה בקיבוץ; הסיפור על איך אבא לא רצה את אימא, ואז כבר כן. אולי. לפעמים; הסיפור על אימא שלו שקינאה בה, והכריחה אותה לאכול חצילים.

אבל יותר מכל רצינו לשמוע את הסיפורים עלינו. היו רבים כל כך, כאילו אי שם בעולם אימא ערמה כרכים עבי כרס שכולם עסקו בנו, והם המשיכו להיכתב כל העת.

"שרון* הייתה פנצ'ר. אבא רצה לעשות הפלה, אבל אני רציתי אותה.

* שרון הוא השם שניתן לי בלידתי והחלפתי בנעוריי

היא הייתה הילדה הכי חכמה בכיתה. קראה וכתבה בגיל שלוש, יותר טוב מהמורות. רצה כמו הרוח וטיפסה על עצים. הייתה ילדה קשה, קשה.

המרקוזי היה פרא. יום אחד דהר בג'יפ צעצוע ירוק ממתכת במורד הגבעה בקיבוץ והעיף לשמיים את השכנה השמנה, את העוגה העצומה שנשאה ליום ההולדת של בנה, את כל השכנים שרצו לבתיהם, מתפוצצים מצחוק. הוא היה מבריק, מצחיק, נערץ.

את הקטן עשינו אחרי המלחמה. אבא רצה לעזוב את הארץ, אבל אמרתי לו, בוא נעשה ילד במקום. הוא היה הילד הכי גדול והכי חזק בכיתה שלו, אבל גם הכי עדין. נשמה רכה, יפה. אי אפשר היה לא לאהוב אותו.

מדי פעם היו עיניה מתנוצצות בהתרגשות. "יש לנו משפחה נהדרת, נכון?" תבעה.

"יש לנו משפחה נהדרת," אישרנו, מקהלה צייתנית.

הסיפורים נכרכו סביבנו, קורים של קסם, נספגים בגוף ובנפש. כל מילה שאמרה הייתה בהכרח אמת. רק מתוך דבריה ידעתי מי אני: ילדה חכמה. קוראת, כותבת, רצה. קשה, בלתי נסבלת מיום לידתי. כדי לאהוב אותי צריך להתאמץ. וכך עזבתי את הבית, עשויה מהמילים והסיפורים שלה. לא נערה, לא אישה צעירה. דמות מתוך סיפור.

2

עשורים רבים חלפו. אבא התאבד וכמעט נשכח מלב. אימא שתתה. לאט לאט נבלעה לה בעולם שכולו יין, מטושטשת ואבודה, עזבה את העבודה והסתגרה בביתה. בלילות התקשרה. שיחות הטלפון ארכו שעות ארוכות, טרופות. היא בכתה, הטיחה איומים, זעקות לא מובנות. אמרה מילים שאי אפשר לשכוח. ניסיתי להתרחק מעט, ואז להתנתק לגמרי, אבל לא יכולתי. היא הייתה האימא שלי.

החברים שלה עייפו מעלבונות והתפוגגו בזה אחר זה. בשנותיה האחרונות באו לבקר רק אחיותיה, ובאנו אנחנו, ולמרות הכול הבאנו גם את הילדים. השתרכנו אל דלתה, נאבקים עדיין להשתחרר מסיפוריה, שאיבדו מטעמם מזמן, ובכל זאת קרעיהם עוד מלופפים בנשמותינו, מסרבים להרפות. ניסינו להיות ילדים טובים.

בכל ביקור חניתי מול הבית שלה, ונשארתי במכונית עוד שעה ארוכה, מקבצת כוחות מקרקעית הנפש החבוטה. במסדרון כבר שמעתי, כבר הרחתי. בקושי הצלחתי לפתוח את הדלת.

הטלוויזיה צרחה בקולי קולות. השולחן והרצפה סביבה היו גדושים במה שנותר מעולמה: מאפרות מטונפות, בקבוקי יין שהפקק שלהם נעלם והיא דחסה לפתחם פיסת ממחטה, אוכל מרקיב בקופסאות טייק אוויי, גלידה נמסה שבדלי סיגריות וממחטות משומשות צפים בתוכה.

ואימא שלי, מעורסלת כתינוקת בכורסה האמריקאית הלבנה מערוץ הקניות, לבושה רק חולצה מוכתמת ותחתונים רפויים. מחייכת אליי בלי שיניים ופורשת זרועות לחיבוק.

האישה הנקייה ביותר שהכרתי מימי סירבה בשנותיה האחרונות להתקלח. היא הייתה מטונפת, מיוזעת, מצחינה. על עורה האפור והיבש שפכה לכבודנו בנדיבות בושם פאלומה פיקאסו מתוק וכבד שעורר בי בחילה.

בשנות השישים לחייה אימא נראתה כמו מכשפה מבעיתה מאגדות ילדים אירופיות. פניה מעוותת מאינספור תאונות ביתיות, מצולקות שיירות תפרים גסים שהותירו מתמחים מותשים במיון לילה. שיניה התותבות הכאיבו לה, והיא החביאה אותן בין קפלי הכורסה וטענה שנעלמו, רק שלא נכריח אותה. רגליה התנפחו וקיבלו גוון סגול עמוק, ציפורניה הארוכות, עבות וקשות, ננעצו בבשרה. היא לא יכלה ללכת יותר מכמה צעדים.

היא לא התעניינה עוד בדבר. אפילו לא בנו. הזיכרון לטווח קצר נעלם. השיחות חזרו על עצמן במעגל אינסופי. הגענו אליה בתורנויות שלוש פעמים בשבוע, ניסינו לשכנע אותה לעבור לדיור מוגן. פסיכוגריאטר שביקר בבית לבקשתנו סיכם את מצבה בקצרה: דמנציה מתקדמת. אימא שלכם בת שישים ותשע, אבל המוח שלה בן תשעים פלוס. מסוכנת לעצמה ולאחרים.

היא סירבה לעזוב את הבית. חיכינו לצו האפוטרופסות, מיואשים, מותשים. אחרי שני עשורים של אלכוהוליזם, שיחות טלפון מטורפות, תאונות מוזרות, שקרים אינספור, זעם וכאב, לא אהבתי אותה יותר. רק רציתי שתמות כבר.

3

אחי ואשתו מצאו אותה, מתבוססת בהפרשותיה על הרצפה למרגלות הכורסה. היא לא ידעה מה קרה, או כמה זמן עבר. היא לא דיברה. ארזתי מזוודה קטנה ונסעתי. הפעם לא ישבתי בחוץ. מיהרתי אליה. היא שכבה במיטתה, בחדר חשוך, אחרי מקלחת ראשונה מזה זמן רב. האחים שלי וגיסתי טיפלו בכול, ניקו את הבית, הוציאו את הריהוט המזחין, השליכו את כל שיירי הטינופת, פתחו את החלונות. בקירות עוד דבקו ריחות ניקוטין ויין, ובכל זאת, אפשר היה לנשום. ואימא ישנה. הם הלכו.

התקשרתי לחברה אחת, שהצליחה לאהוב אותה למרות הכול. אמרתי לה שאולי זה הסוף. היא באה, פתחה את החלונות, הניחה כיסאות בחדר השינה, אחזה בידה של אימא ודיברה איתה. אימא לחצה את ידה ועצמה שוב עיניים. גם היא הלכה.

נותרתי לבדי בחדר השינה של אימא שלי. זמן ארוך ישבתי שם באי נוחות. בהיתי בפניה, בלחייה החלולות. בעיניה הריקות. לא ידעתי מה אני אמורה לעשות עכשיו. לא הרגשתי כלום. חשבתי שאני חייבת לעשות משהו. דברים צריכים להיאמר. תנועה חייבת לקרות.

מוזיקה. היא כל כך אהבה מוזיקה. חיפשתי את חווה'לה שלה ביוטיוב. לשמע הצלילים הראשונים פקחה עיניים והביטה בי. אספתי את ידה הדקה והרפויה בכף ידי. "ככה היית, יפה, לוחמת. פרח משוגע." ידה התהדקה על ידי. עיניה נותרו נעוצות בי, מצפות למשהו.

בלית ברירה, במבוכה, נשפתי אש בגחלת הגוועת. סיפרתי לה. על המולאטית שחטפה אותה בברזיל. על סבתא שנפלה לבוץ. על החיים שלה בקיבוץ, ואז בעיר. על הפציעה של אבא. סיפרתי לה כמה יפה וחכמה ומצחיקה היא הייתה. יש לנו משפחה נהדרת, נכון? אמרתי.

היא לחצה את ידי. היא אמרה: "את היית הבת שלי?"

סאודג'י. שרתי לה בפורטוגזית שבורה שירים של מריה בטניה.

בערב כבר לא יכולתי לשאת את הבית. יצאתי לריצה, אוויר סוף הקיץ היה לח וכבד, הרחתי על עורי את הסיגריות והיין. הרגשתי שכבר הפסקתי להתקיים בעולם, ונותר רק המקום הזה, הזמן, התפקיד. כל השאר היה חלום מרוחק, נשכח. המשפחה, העבודה, החברים. היינו רק אני והיא בעולם.

מחר אעבוד, החלטתי. אחרת אשתגע. סידרתי פינת עבודה בסלון. בבוקר פתחתי את המחשב. כתבתי משפט אחד. בהיתי במסך. שבתִי אל חדר השינה שלה, פתחתי שוב את כל החלונות והתריסים. אימא פקחה עיניים, נראתה קצת מבולבלת, אבל המבט שלה היה צלול, לראשונה. היא לחצה את ידי. שאלתי אותה אם היא יודעת מי אני. היא אמרה: "את הבת שלי, רוני."

שני ימים ושני לילות ישבתי לצד מיטתה של אימי הגוועת. שני ימים ושני לילות נאחזתי בידה הגוועת ותהיתי אם אני אוהבת אותה. הייתי כאן, לידה. ליטפתי את ידה. ניגבתי את מצחה. הרטבתי את שפתיה. טיפלתי בה כמו בתינוקת, אבל לא הרגשתי כלום. האם זו אהבה? האם המעשים הם תוצאת האהבה, או שמא הם מחולליה? בערב השני חשבתי שאולי זה לא חשוב. אולי אין תשובה.

ידינו היו מלופפות זו בזו כל הערב ההוא. רגעים ספורים לפני חצות נשימותיה הפכו שטוחות. בחצות בדיוק ידה של אימא שלי נרעדה בידי, נשמטה. נשימתה האחרונה הייתה ארוכה ויפה כמו אנחה. ליטפתי את פניה עוד, ואהבתי אותה נורא. ובה בעת, אימא מי אמור, אל תוך הצער הנורא התאבך גם כאב מתוק. סאודג'י.

אנסתזיה תמר קפלנסקי

אני זוכרת הרבה דברים. בתיכון התחלתי לקרוא ספר שלא גמרת, אבל היה בו משפט שהרגשתי שכתבו עליי: "אני אינני יודעת לשכוח". אני זאת שזוכרת.

למתמחה קראו בשם תנ"כי שמעט נשים צעירות נושאות. היא עמדה ליד האלונקה שעליה הסיעו אותי ואז השאירו אותי להמתין בכניסה לחדרי הניתוח. ראיתי את שמה על התג. חיכינו שם די הרבה. שאלתי אותה למה היא מתמחה בהרדמה, והיא אמרה שזה המקום שרואים בו הכי הרבה ניתוחים ולומדים הכי הרבה. רק אז אמרתי, "יש לך מבטא" ודיברנו כמה משפטים גם וגם לפני שעברנו שפה. היא סיפרה שעלתה מפרזו כנערה. לא מזמן התחתנה.

עבר זמן. אנשים באו והלכו, שאלו שאלות, המשיכו הלאה משם. רופאה אחת שאלה לשמי ולמספר תעודת הזהות שלי ולא יזו פרוצדורה הגעתי וידעתי את כל התשובות. גם ד"ר שרגא המרדים הגיע. שמחתי לקראתו. אמרתי: "אני זוכרת אותך, אמרתי לך שאני רוצה שאתה תרדים אותי". הוא אמר, "אה, כן, כן". כשהוא הלך אמרתי למתמחה: "זה איש שאוהב את העבודה שלו". המשכנו לחכות. אולי רק אני חיכיתי והיא אירחה לי לחברה. כבר הייתי בצום של חצי יממה ויותר, ובכל זאת היה לי פיפי. אמרתי לה, "יש לי פיפי". מתישהו עבר המנתח. גם לו אמרתי שיש לי. הרגשתי שאני מתאפקת.

אחרי זמן לא ידוע הגיע מישהו והסיע אותי לחדר הניתוח. כשנכנסנו הוא שאל אם אני יכולה לרדת מהאלונקה בעצמי, ואני ירדתי לבד והתיישבתי בכיסא והרמתי רגליים לארכובות. כשנשענתי לאחור, ראיתי שיש לו כיסוי שיער עם גולגולות. לא משנה כמה אני מנסה, אני לא מצליחה להיזכר איך קראו לו, ודווקא אמרו את השם שלו הרבה. כיסוי שיער שחור עם גולגולות כתומות.

אמרתי שיש לי פיפי. שחיכיתי די הרבה זמן. אני לא חושבת שמישהו שם לב.

מול הפישוק הגינקולוגי שלי ישבו שתי רופאות על כיסאות ושוחחו. נדמה לי שהאיש עם הגולגולות הוא זה שכיסה אותי בבד קל. הרגשתי

מאוד עירומה מתחתיו. חשבתי שהרופאות האלה יכולות להשקיף לי ישר לתוך הגוף. בהתחלה עוד יכולתי להרים אליהן את הראש. אמרתי להן "אנחנו לא מכירות. אפילו לא הזמנתן אותי לדרינק". הן חייכו, מישהו צחק. אמרתי, "לא, באמת. בדרך כלל אני מעדיפה להכיר קצת לפני שאני נותנת ככה להסתכל. לא שתיתי עם אף אחד מכם דרינק". כבר לא יכולתי להרים את הראש. אמרתי לכל מי שהיה בטווח הראייה שלי, "איתך לא שתיתי דרינק". למתמחה, לגולגולות, לד"ר שרגא המרדים שהגיע, עליז וחרוץ. "איתך לא שתיתי דרינק". רגלי, פשוקות בארכובות, נעטפו במשהו רך ולבן שנע בגלים. נזכרת: שאלתי אם זה אמור להזרים את הדם, למנוע קרישים וד"ר שרגא אמר שכן. נדמה לי שאמרתי משהו על שכלולים טכנולוגיים.

כל הזמן הסתובבו סביבי בתכונה חרישית. אני חושבת שהגעתי לחדר הניתוח עם וריד פתוח ומוכן עם צנתר כי אני לא זוכרת כאב. אולי רק דיון על מיקום המחט? אני לא בטוחה. אולי בכל זאת הייתה דקירה? אני זוכרת שהמרדים שם חסם ורידים ואמר לי לאגרף ולשחרר וסטר על הזרוע. נדמה לי שאמרתי משהו על הצום, על הורידים השקועים. תמיד אני מתנצלת. כותבת ונזכרת: לא! באתי בלי צנתר והוא זה שהכניס אותו וקיבע אותו באגד מדבק. מאוד התרשמתי, אני זוכרת פתאום, מהכניסה החלקה לווריד. לא ציפיתי שיצליח בזה. נדמה לי שאפילו אמרתי לו.

הבחור עם הגולגולות – אבל איך קראו לו? – עקד את ימיני למשענת שהמרדים קרא לה בשם המטופש: "ידון". המתמחה הייתה שם יותר כתלמידה. היה ברור שגולגולות, אולי בכלל סניטר, בקיא ממנה. המרדים כל הזמן הסביר לה דברים, לפעמים בנוקשות. "לא, לא! אני זורק את המחט. מי שמחדיר את המחט גם זורק אותה", הוא אמר וחשבתי שהוא נזופני, אבל אז הוא הסביר שאחרת יש תקלות, וככה כל אחד יודע וזוכר מה הוא עשה. אני לא זוכרת את המילים אבל את התחושה של ההבנה אני זוכרת.

מתישהו אמרתי למתמחה בצרפתית שאני חייבת פיפי. נדמה לי שהמרדים שאל מה אמרתי, כשענית, הוא התעצבן, "מה? איך נתנו לך ככה להיות?" הסברתי שחיכיתי הרבה זמן בחוץ ושדווקא אמרתי למנתח שיש לי, אבל הוא לא התרשם ובאמת למה שיתרשם, הוא פותר את זה עם קתטר. "רק שאני לא בטוחה שאני אשרוד עד הקתטר. נראה לי שברגע שאני אירדם אני אשתין", אמרתי בצער, והמרדים אמר: "אני

מקווה שתשתיני להם פה על הכול, שילמדו לקח". אני לא בטוחה לגבי הניסוח, רק את הטון שהיה קצת קונדסי וקצת מתכוון באמת אני זוכרת. אני לא חשבתי שזה יהיה מצחיק אפילו שחיכתי. כבר ממש היה לי להתאפקת. אני זוכרת את השרירים דרוכים על הכיסא, להחזיק.

כל הזמן דיברתי עם המתמחה בצרפתית. הרגשתי שזה יוצר בינינו איזה קשר תת קרקעי, כאילו יש לי משהי מבפנים והיא תשתדל בשבילי במיוחד. המרדים הדביק לי משהו על המצח, כותבת ונוכרת: אלקטרודות מאחורי בתי השחי ועל המצח משהו דביק. שאלתי ועניתי בעצמי, "זה אא"ג", והמרדים אמר, "זה מודד את גלי המוח. אני רוצה לדעת בדיוק באיזה שלב את".

על ימיני העקודה שמו מתקן לבן שצורתו צורת נו"ן, לקבע את המרווח שבין האגודל לאצבע. כותבת ונוכרת: המרדים מסביר לגולגולות משהו על העצב הנכון – "אני מעדיף את האולנרי, הוא הכי שטחי והכי קל" – מישוהו משניהם מדביק משהו מתחת למפרק היד. שאלתי אותו על זה והוא אמר שזה המבחן. הבנתי ישר והוא הסביר במקביל, "אני מגרה את העצב לראות אם הרפלקס עדיין שם" – ידעתי: הרפלקס שמקרב את האגודל והאצבע זו לזו בתנועת "הכול פיקס" – "או שאת משותקת לגמרי ואז אפשר לשים טובוס".

או שאת משותקת לגמרי.

שאלתי, "רגע, כשאני מתעוררת, אני עם הטובוס עדיין?" זכרתי איך אנשים בסדרות בית חולים מתעוררים ורבים עם ההנשמה באלימות. אבל המרדים אמר בזעזוע, "חס וחלילה". כותבת ונוכרת: "האא"ג מראה למשל אם הבנאדם כאוב, אולי צריך לתת עוד חומר הרדמה". ידעתי שהוא אוהב את המקצוע שלו, כי הוא אהב לענות בהרחבה לכל השאלות ששאלתי בפגישה המקדימה.

יום קודם אמרתי למנתח, "השאיפה שלי היא להתעורר מההרדמה" והוא לא צחק אלא שמע את הבהלה והסביר לי שלא להתעורר זה כמו תאונה, ולמה לא סביר שהיא תקרה לי. "אם נכנסת למכונית ולא הגעת לאן שהיית צריכה, זה לא כי נכנסת למכונית. זה כי קרתה תאונה", הוא אמר. אני לא זוכרת את המילים המדויקות, רק שוב את התחושה שהבנתי. אולי בגלל זה עבר זמן לפני שהתחלתי להילחץ.

הבהלה הגיעה במפתיע. בתחושת דחיפות אמרתי פתאום למתמחה שיש לי שני ילדים, שאני ממש חייבת להתעורר. אולי אפילו קראתי

J'ai deux gosses. Il faut absolument que je me réveille. היא ענתה "כמובן", אבל זה לא הרגיע אותי. פתאום חשבתי שהיא רק מתמחה. קצת התביישתי במחשבה הזו, המעמדית, אבל האימה גברה על הבושה. הרי לא היא זו שמחזיקה את חי בידיה. "צריך להגיד את זה גם לו", אמרתי לה בצרפתית ולא חיכיתי שתאמר כי הזמן דחק פתאום. "אני צריכה להגיד גם לך", אמרתי למרדים, "אתה שומע?"
- מה?

"יש לי שני ילדים", אמרתי. "אני חייבת להתעורר". הוא שאל בני כמה הם, ואני השבתי. "בנים?", הוא שאל, ואמרתי, "כן". הוא אמר - כותבת ונוכרת - "לי יש שתי בנות". שאלתי בנות כמה והוא אמר עשרים ומשהו ועשרים ומשהו. לא זוכרת. אני חושבת שהרגשתי שהדיון סטה מהעניין המרכזי והדחוף ואמרתי שוב: "אני חייבת להתעורר. אני חייבת לחזור לילדים שלי. אני המבוגר. אני חייבת להתעורר". אני לא זוכרת באילו מילים בדיוק הוא אמר שאתעורר. "בטח שתתעוררי", משהו כזה. מי יודע כמה זמן כל זה נמשך. היה לי פיפי. הדבר הלבן על הרגליים שלי נע בגלים נעימים וחמימים כמו חיה מוזרה, כמו פוכור דרקון המזל. ברקע שמעתי פטפוטים, אולי של המנתח. כל הזמן הייתה התרחשות. תכונה בלתי פוסקת ומיומנת ושקטה ומהירה של דבורים עמלניות - הסברים והדבקות וניקובים וקשירות, שכולם היו קשורים להרדמה, וכל הזמן הזה הייתי בטוחה שיהיה "שלוש ארבע". שמתשהו המנתח יופיע בשדה הראייה שלי ויגיד "יאללה, מתחילים" או "מוכנה?" ואני אגיד, "מוכנה". אבל הוא לא הופיע ולא אמר לא "מתחילים" ולא "מוכנה". שכבתי עקודה בידיים של גולגולות ובידיה של המתמחה ובידיו הטובות של המרדים ד"ר שרגא. שמחתי שהוא זה שילווה אותי אל תוך ההיעדר, ישיט אותי אל העלטה ובתוכה ובחזרה ממנה. ד"ר שרגא טוב המזג והמשיב בשמחה לכל שאלותי, בידך אפקיד רוחי. ידעתי שהוא יוביל ללא חת את גופתי ואת נפשי שאיננה. בכל זאת פחדתי למות.

"יש לי שני ילדים", אמרתי, בצרפתית ובעברית. "יש לי שני ילדים". כמו שמתווכים אומרים לטרוריסטים שמחזיקים בני ערובה. תני להם לדעת שאת בן אדם, שאת לא סתם חפץ. ספרי כמה שיותר פרטים. קוראים לי תמר. אני בת 46 וחצי. יש לי שני ילדים, אחד מתולתל ואחד חלק. אני אימא שלהם. אל תתנו לי למות. תחזירו אותי מהמקום הזה שאין בו חלומות, מהריק בזמן, מההיעדר. תחזירו אותי, אני חייבת

להתעורר. את כל זה אמרתי בפחות מילים. ידעתי שאם אפרט, החרדה תציף אותי.

אני לא יודעת כמה זמן נמשכה התכונה, אלא רק זאת: היא לא פסקה. אני מתכוונת שלא הייתה הפוגה, רגע אחד של נשימה מובחנת, של עד כאן ומכאן, של ג'יי-מ'רנו, מתחילים. פתאום משהו קר טיפס לי בתוך הזרוע, במעלה הווריד, ואני מיהרתי, "רגע, מה זה? למה קר? משהו קר פה בזרוע", נדמה לי שאפילו עיקמתי את הצוואר שמאלה, לראות. הכול קרה מהר מאוד. ד"ר שרגא צחק, אני כמעט בטוחה שהוא צחק צחוק נחמד, כשהשיב, "נו, מה זה? זה עכשיו את הולכת לישון". אני לא בטוחה שאמרתי מה שחשבתי, וזה "רגע! לא ידעתי, לא אמרתם מראש, לא התכוונתי נפשית". אני כותבת ונוכרת וכותבת ונוכרת אבל אני לא זוכרת אם הספקתי להגיד את המחשבה הזו או שרק חשבתי אותה, ואולי אפילו לא חשבתי אותה ורק נשאתי את התחושה שלה בגוף, את הבהילות, "רגע!"

שבוע ויותר חלפו ואני לא יודעת אם אמרתי את המשפט האחרון, אם שמעו בו את הבהלה הנואשת, את תחושת המחטף שנעשה לי, שלא הספקתי להיפרד. שלא נתנו לי ללכת בעצמי לתוך האפלה. לא ספרתי לאחור כמו שילוח לחלל ולא ספרתי קדימה כמו לקפוץ ממקפצה ולא אמרתי "מוכנה" ולא עצמתי עיניים במלכותיות ולא התבדחתי "לילה טוב". אני לא יודעת אם אמרתי, אם מישהו שמע. רגע אחד הייתה תכונה מזומזמת ובמשנהו קור טיפס במעלה הווריד ואני שאלתי "רגע, מה זה?" כי לא חשבתי, לא העליתי בדעתי שככה זה יקרה, ואחר כך אני לא זוכרת כלום יותר עד שהתעוררתי ונרדמתי והתעוררתי בחדר ההתאוששות.

כבר שבוע ויותר שאני לא יודעת. אמרתי את המשפט שחשבתי? ומה עם המילים שאני לא זוכרת שחשבתי? אמרתי עוד מילים אחר כך? אני יודעת שיש סיכוי שאמרתי עוד מילים. אבל מי היא זו שאמרה, אם אין אני שתעיד עליהן? אחר כך היה זמן כלשהו שבו לא הייתי. אולי כאב לי. גלי המוח שלי אולי הסגירו זאת. אבל אני, אני תמר, לא הייתה. היה איתומר, בזמן שאני שוטטה בסירתו של ד"ר שרגא המרדדים, המפליג על נהר הלתה.

מה קרה בזמן של האיתומר? כמה זמן נמשך האיתומר? כמה שוקל הזמן הזה, כלומר, התודעה, האיתודעה, ההיעדר, כמה שוקל? כמה שוקלים גלי המוח של האיתומר?

"נו, מה זה? זה עכשיו את הולכת לישון".

- רגע, אבל לא התכוונתי.

שה, שה. עכשיו אין "התכוונתי" ואין את ואף אחד לא שומע אותך גם אם אמרת משהו. עכשיו אין תמר, תמר גופה, שאוואסאנה מושלמת, גם אם יבתרו אותך - ויבתרו - לא תדעי כי את כבר מתה. את גופתך ישרפו וישיטו על הנהר ולא תדעי, גודנייט, גודנייט, אפילו רחש הגלים אין פה. אני אינני יודעת לשכוח אבל אין אני שתזכור ולכן אני לא יודעת ואין מי שיאמר לי איפה הייתי בזמן של האינתמר, כמה שקלו חלקי הגוף שחתכו בסכין מנתחים מן הבשר החי של אני הנמה שנת מתים, כמה שקלה נשמתי הנעדרת בזמן שנעדרה ואני לא הרגשתי מאום ולא ידעתי מי שם ולא הייתי ודבר לא נותר בזיכרוני, אללה באב-אללה, בידיך אפקיד רוחי, ד"ר שרגא ואתם, כל השאר, יכולים לבוא לצפות בהיעדרי ולהסתכל לי לתוך הגוף, לתוך הכוס, וזה לא יעליב אותי כי אני לא אהיה ולא אדע. אניאין, נוסעת בסירה של ד"ר שרגא הטוב, אב לשתי בנות, ולצידו המתמחה טובת העיניים, *J'ai deux gosses. Il faut absolument que je me réveille. In manus tuas, בידך אפקיד רוחי.* Dr. Shraga, commendo spiritum meum.

שבוע ויותר חלפו. בלילות אני מתהפכת במיטתי, מתאמצת לשחזר את כל הרגעים עד הקור המטפס בווריד, עד תחושת הבהלה בגוף. כאילו אם אחזור מספיק פעמים על הצעדים אצליח להעיר את הזיכרון הנעדר. שוב ושוב אני מעלה חרס. רגע אחד זוכרת ובמשנהו כלום. אני רוצה להתקשר למחלקה, "סליחה, אפשר לדבר עם ד"ר שרגא? פשוט, את מבינה, אני אינני יודעת לשכוח, זה משפט שכתבו עליי, אבל אני לא יודעת מה היה בזמן שלא הייתי. אולי ד"ר שרגא נמצא? אולי המתמחה תדע? אני רוצה לדבר איתם, אם אפשר".

אינני מתקשרת. הלא גם המרדים וגם המתמחה כבר ליוו רבים אחריי אל העלטה, והם בוודאי לא יזכרו. בכל זאת הייתי רוצה שידעו. שיאמרו. שמישהו יגיד לי מה היה כשלא הייתי, מה היה לי. האם אמרתי את המשפט המבוהל. האם אמרתי עוד משהו אחריו. האם באמת ברגע שהפסקתי להחזיק נשפך ממני כל הפיפי ההוא שאצרתי במאמץ. איזה פיפי היה לי, אני זוכרת אותו לוחץ. אין סיכוי שהחזקתי אותו כשלקחו אותי בסירה. מעניין אם השתנתי להם על כל הרצפה עוד לפני שהמנתח הגיע. את זה הם בטח יזכרו. אני הייתי זוכרת.

ערה*

קרו קרו

הדבר החשוב ביותר שהמיניות שלנו מציעה לנו הוא לחוש את העולם מבעד לעצמנו, מבעד לגוף שלנו, מבעד לחושים שלנו, מבעד למבט העיניים שלנו, מבעד לתחושת העור שלנו, מבעד לפרפורים הפנימיים ביותר, מבעד לאיברים הפנימיים ביותר, מבעד ללב שלנו, מבעד לזיכרונות ולהיסטוריה שלנו.

הדבר המכאיב ביותר עבור המיניות הנשית מתרחש כשהיא הופכת להיות הכול פרט לזה. היא הופכת להיות חוויה מבעד לעיניים של האחר, מבעד לרצון שלו, מבעד לצורך ולגוף שלו, מבעד לידע שלו, מבעד להתקרבות או להתרחקות שלו. הגוף הנשי האוטונומי הולך ומתפוגג, מאבד אחיזה בעצמו ומתמוסס אל העולם, נטול זהות ותחושה.

כשאני בוכה את דרכי חזרה אל גופי, בוכה דרך הידיים שמיששו אותי, דרך אלה שרצו או לא רצו אותי, דרך הזיכרונות שפצעו אותי, אני נכנסת חזרה לתוכי, ממלאה אותי מן הריקנות שהיה שרוי בה שנים מעצמו. אני מחזירה את העור והבשר למה שהיה רק קווי המתאר, אני משיבה אור לצל, אני מגדירה את גבולותיו כנגד גבולות הגוף האחר, כשאני בוכה את דרכי חזרה לגופי אני שמה בו עונג, אני שמה בו תחושה ומגע, אני שמה בו התפעמות ושקיקה, אני שמה בו התעלות וחסד וברכה, אני שמה בו התמסרות ושחרור, אני שמה בו התגלות ודיבור. אני מדברת אותי, והגוף מדבר אותי.

גופי מדבר. גופי שר. ורוקד ורוטט. המילים שלו לפעמים צורמות ולפעמים כאובות אבל אינסוף למילים עד שהן נגמרות. וכשהן נגמרות הן אינסוף מילים ודיבור, ושתיקות מלאות קול. גופי מדבר שתיקה ושוקק דיבור, חי מבעד לכל המילים שבעולם, וכל המילים שבעולם חיות מבעדו. וכשהלב שלי נפתח ומתמוסס מדמעות ומעונג וכל גופי הופך להיות מים זורמים וכל הקולות הם מים נובעים, והצעקות שנולדות מתוך עומק הגוף מולידות את הגוף, מעיינות של גוף שלא נגמר וגם לא ישנו, אלא כולו דיבור שמספר ללא מילים את הזמן האינסופי של הרגע, דיבור שהעבר מסתחרר בתוכו,

* בעקבות צפייה בסדרה "ערות" של תמר מור סלע ועדי ארבל, הוט 8

מערבולות עבר שמסכימות להתנועע החוצה ופנימה, להתערבב עם העולם. ולפעמים הגוף הולך ממני. בכל זאת הולך ממני. היה נדמה שהחזרת אותי לתמיד ואז התגלה שהוא עדיין יודע ללכת ממני, ועליי מוטל להחזירו. מחזירת גופי אני. קוראת לו, ממששת אותו, הולמת בו, מלטפת אותו, ממליחה אותו במי ים ומפדרת בחול חם, ממתיקה אותו בקרני שמש ועוטפת במים מתוקים. מחזירה את גופי אליי. וגם אם הוא הולך ועוזב אותי, או שאני עוזבת אותו, אנחנו מחזירים זה את זה. וכשהלך ממני ולא חשתי אותו, והשרירים לא פעמו, והגידים לא רטטו, והדם לא זרם, והעור היה ריק ושמוט, הייתי כלואה בעולם ללא גוף ולא היה עצוב מזה. מחדש אוספת אליי את תאי העור, את נימי הדם, את רקמות השרירים, את מפרקי השלד, דמעה אחר דמעה, מזינה לתוך זיכרונותיי וכאביי את תחושתו של הגוף, מתמרדת בכל מאודי מול עזיבתו. אנחנו יכולים להיות פה יחד, אני לוחשת לו כשהוא כבר עוד רגע מתרחק, אנחנו יכולים להחזיק זו את זה, ולעבור את זה יחד.

כל התנועות שלא עשיתי, כל העצירות, ההדיפות שלא הדפתי, כל המחסומים שלא שמתי כל הכעסים שלא כעסתי כל המילים שלא אמרתי שלא צעקתי – כל אלה בתוך גופי בין המפרקים, בתוך הנוזל הסינוביאלי שבין המפרקים. הנוזל שמרכך את התנועה. כל אלה בגידים, ברצועות, בתוך מה שאמור לאפשר תנועה. והתנועה עצרה. בין העצמות הכול נאסף, נאגר, נערם.

לאט לאט אני מסננת החוצה מתוכי קרעי מילים, שברי תנועה שמסתגנים דרך ממברנות התאים – חלקיקי מפעם. חלקיקי עצירה תנועה צעקה מילה נפלטים אל העולם אל מקומם בחוץ.

אֶצֶה אֶל סְגוֹר הַבַּיִת – מַחֲשָׁבוֹת עַל סְגִירוֹת וְאִפְשָׁרוֹת לַפֶּתַח לִיאוֹר גִּרְנוֹת

1

"לְחֹזֵר. כְּשֶׁחֹזְרִים נַעֲשִׂים עֲנָגִים וּלְבָנִים,
קֶצֶף־יָם שֶׁל רֵאשִׁית הַקִּיץ.
תָּמִיד בְּעֵבְרֵי נִפְלְאוֹת וְחוֹצוֹת,
אֲנִי אֶצֶה אֶל סְגוֹר הַבַּיִת.

לְחֹזֵר. לְחֹזֵר. אֲנִי חוֹזֶרֶת בְּמַהִירוֹת בְּצַר לִי.
כֵּךְ לְמַדְתִּי.
קִירוֹת הַבַּיִת מִתְקַרְבִּים לְגַעַת בְּעֵדְנָה, וְאִין בִּי שֶׁקֶט.
כֵּךְ גְּדֵלְתִי:

קִטְנִים עֲנָפֵי מְלַגַּעַת הַרְחֵק,
אֵךְ גְּדוֹל רְצוֹנָם וְרוֹעֵד מִבִּשְׁת, מָה אֶעֱשֶׂה בְּחֹדְרֵי הַמְּסִיד,
הַמְּנַקֵּר אֶת עֵינַי בְּחֹשֶׁךְ?"

(תרצה אתר, "דם וזמן", מתוך עיר הירח, הקיבוץ המאוחד 1979, עמ' 147).

מִן הַחוּץ הַהוֹמָה, הַמְּבַהִיל, הַתּוֹזִייתִי – אֲצִים אֶל סְגוֹר הַבַּיִת. הַבַּיִת הוּא
מְקוֹם הַמְּפִלֵּט, לְהִיּוֹת בּוֹ בְּשֶׁקֶט, בְּלִי לְתַת דִּין וְחִשְׁבוֹן לְאִישׁ, בְּפִיגְמָה,
לְהִשְׁתַּרֵּעַ בְּתוֹכּוֹ, לְנִשּׁוֹם. אֲנַחְנוּ בְּבֵית. כְּמָה טוֹב שֶׁבֵּאֲנוּ הַבַּיִתָּה, אִין כְּמוֹ
בְּבֵית, בְּכָל מְקוֹם טוֹב אֲבָל בְּבֵית הַכִּי טוֹב.
עוֹד רֵגַע וְעוֹד, יוֹם וְעוֹד יוֹם, וּלְפַתֵּעַ – מִשְׁהוּ בְּמִרְחָב הַזֶּה שְׁאֵלִיו
בּוֹרְחִים בְּצַר לָנוּ, הוֹפֵךְ בְּעֲצָמוֹ לְהִיּוֹת צֶר, סוֹגֵר עֲלֵינוּ, מְעוֹרֵר חֵנֶק.
מָה נַעֲשֶׂה בְּחֹדְרֵנוּ הַמְּסוּיד הַמְּנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ בְּחֹשֶׁךְ?

2

הפסיכואנליטיקאי דונלד ויניקוט כתב: "זה אושר להיות חבוי, אך אסון לא להימצא". האושר שבהיות חבוי – בהתכנסות, בהסתגרות – נובע מן הידיעה שמחפשים אותנו, שתכף נצא מהמחבוא אל עיניים זורעות שרוצות בנו, שתרות אחרינו.

כמו במשחק מחבואים של ילדים: התענוג שבהתחבאות נובע מן המתח אם ימצאו אותנו או אם נצליח אנחנו לצאת לפני שה"עומד" יגלה אותנו. כך או כך, בקצה ההתחבאות טמונה התגלות. כמה מפחיד ובודד להישאר במחבוא בעוד הילדים האחרים הולכים הביתה, שוכחים אותך, ואתה מתחבא ומתחבא, בשקט בשקט, ממתין לשווא להימצא. כשאנחנו מגיפים את דלתנו בפני העולם, הרגעים הראשונים – שבהם אנחנו חבויים בבועה הפנימית, הפרטית שלנו – יכולים להיות חוויה של שחרור מטרחת המפגש עם העולם, אבל בהמשך הסגירות הולכת וקונה לה אחיזה בנפשנו, דלתות הלב הופכות ליותר ויותר כבדות, המים בבועה הפנימית מתאדים מהיעדר מגע עם החוץ, איש לא רואה אותנו, איש לא מעניק הד לנפשנו. זה החדר המסויד המנקר עיניים בחושך, זה האסון שבלא להימצא.

3

וישנה הבהלה.

אנחנו נבהלים מפני העולם, אבל גם הוא – בתורו – נבהל מפנינו:

"בְּקִשְׁתִּי לְבָרַח מִפְּנֵי הָעוֹלָם וּבֵּא הָעוֹלָם
וְדַפַּק עַל הַדֶּלֶת. וְלֹא פִתַּחְתִּי. זַעַם הָעוֹלָם
וְהֵלֵם עַל הַדֶּלֶת. וְלֹא פִתַּחְתִּי. רֶכֶן הָעוֹלָם
וְדַחַק פִּתְקֵי אֶהְבֶּה מִמַּחַת לְדֶלֶת. וְלֹא פִתַּחְתִּי.
עֲשֵׂה הָעוֹלָם אֶת עֲצָמוֹ מִתְרַחֵק. וְחִפְתִּי רִגְעַ,
וְעוֹד אֶחָד, וְהָעוֹלָם הִיָּה שֶׁקֵּט כְּפִי שֶׁלֹּא הִיָּה
מֵעוֹלָם. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם בְּאֵמַת הָאֲמֵנִתִּי
אוּ שְׂמָא רְצִיתִי לְלַכֵּת שׁוֹלֵל, וּפִתַּחְתִּי
אֶת הַדֶּלֶת לְרִנְחָה וְהָעוֹלָם נִבְהַל."

(אלי אליהו, "הדלת", מתוך איגרת אל הילדים, עם עובד 2018, עמ' 36).

אנחנו בורחים אל דל"ת אמותינו.

מה עומד מאחורי הרצון לברוח? – האם זה באמת רצון להתחבא? בבסיס הבריחה (אני אצה אל סגור הבית) לא עומד, כך אני סבורה בכל ליבי, רצון אמיתי להתחבא, אלא פחד עמוק שלא להימצא המעיד על הכמיהה הגדולה מכול: להימצא. להיות מחובקת בידיים אוהבות, מגוננות, רחבות, רכות, כאלה שהן פה כדי להישאר. גם כשאנחנו בורחים העולם לא מותר לנו, החוץ – אנשים שאנחנו אוהבים, שאוהבים אותנו – מתעקשים עלינו, אם יש לנו מזל. לא, לא עכשיו, אולי מחר, כן, הכול בסדר, בפעם אחרת, תודה. דלתות הנפש עומדות איתנות בסירובן. יום אחר יום. טוב, אז לא. גם החוץ מתייאש. כשמאסת הנפש בהיות מאחורי דלת סגורה – כבר אין עולם לצאת אליו.

4

ומה בכל זאת יכול למשוך אותנו החוצה מתוך אפלת חדר הלב הסגור? נדרש רק מבט רואה אחד, רק מילת הבנה אחת, נדרש סיכוי אחד – לאהבה.

זולת – שבשבילו יהיה שווה להתאמץ, להסתכן, להגית. וגם – ההבנה שאם לא נתאמץ לצאת – אנחנו עלולים לאבד אותו, לאבד את האהבה, את אפשרות ההימצאות היקרה מפו שניתנת לנו. הספר "טיפ טיפה אמיץ" מאת ניקולה קינר (הוצאת אגם, 2019) מספר לנו בדיוק את זה: על נבי הארנב שאהב להישאר בביתו והרפתקאותיה של לונה חברתו היו מפחידות מדי בעיניו. בכל פעם שניסתה לשכנע אותו לצאת, השיב: "הו לא, זה לא בשבילי, אני מפחד להיות בחוץ". לבסוף נמאס ללונה (העולם שמתייאש) והיא יוצאת החוצה בכעס כשהיא קוראת לעבר נבי שלא מסכים לצאת אל החוץ: "לפעמים צריך להיות טיפ טיפה אמיץ!". נבי מנסה לדבוק בשגרה שלו, אבל מתחיל לחוש בחסרונה של לונה. "אני חייב להשלים איתה מיד", הוא חושב, "אבל היתה רק בעיה אחת. לונה היתה... בחוץ".

למען האהבה נדרש נבי להתעמת עם פחדו הגדול ביותר ולצאת. מובן

שהיציאה אל החוץ מפגישה אותו עם אתגרים מאיימים במיוחד – שלא אגלה לכם (תקראו!) – עבור ארנב לא חובב-חוץ שכמותו. אבל למען האהבה הוא עומד בהם באומץ רב, ולא זאת בלבד שהוא זוכה בחזרה בלונה חברתו, הוא זוכה גם בעצמו שלא הכיר לפני כן; כזה שמתמודד עם קשיים ואיומים ביצירתיות, בנחישות ובאומץ. יציאת ההכרח בעקבות הגעגוע לאהובתו פתחה אצלו פתח לאפשרות המפגש עם החוץ ולהנאה שבמפגש עימו. כאשר אנחנו מעזים לפתוח את דלתנו בפני העולם ולפגוש אותו באמת – אנחנו עשויים לגלות חלקי ארץ שלא הכרנו – הן בעולם, הן בתוכנו והן במפגש בינינו לבינו. פתק האהבה שנעז לרחוק מתחת לדלת העולם עשוי לחזור אלינו במכתבי אהבה ארוכים שהם הסיפור רחב היריעה של הנפש שלנו, זה שמעולם לא סיפרנו לעצמנו.

5

”לא, אור צלול כזה עוד לא היה,
אפלו הסלעים אומרים מרגוע.
בשדות אביב שקמו לתחיה,
היום הרוח לא יעז לנגע.”

היום שתה העדר לרונה,
היום דומה ארצי העניה
לגן נעול אשר בשל פריו.”

(לאה גולדברג, "ימי שלוה ג'", שירים ג', ספריית פועלים, 2001/1973, עמ' 237.)

סלעי הנפש מאבדים מעט מנוקשותם. אביב מתחיל לזרוח בשדות היבשים. הפירות מבשילים.

גן הלב הנעול – דלת החדר המסויד המנקר עיניים בחושך – נפתחים לכדי סדק. בעדו חודר אור צלול: האור שבמפגש עם החוץ – עם אחר; האור שבהימצאות, בהינתנות הלב לאהבה.

הרמס רוני סומק

(בהשראת "הקופסה" מאת יהודה עמיחי)

רגע אחרי שהתקבלתי לעבודה במחלקת השליחים בסניף המרכזי של
בנק הלנאה וחפסון, הקיפו אותי חברי החדשים ושאלו לשמי. הייתי
בטוח שאין אחד בעולם שלא קרא את "המיתולוגיה", ובלי לחיד
אפילו עניתי: "הרמס", ובלבי הוספתי "שליח האלים". לכל איש, כתבה
המשוררת, יש שם שנתן לו אלהים ושנתנו לו קירות הבנק וחשובי
רבית הפגורים. האלוהים שלי התחפש לפסל יוני. כשהמנהל שאל
"הרמס, למה לא הגעת בזמן לעורך דין? המכתב היה דחוף", כמעט
עניתי שלא מצאתי בחדר המדרגות שלו מקום לסוס ממלחמת טרויה.
לבחורה מועד העובדים, שחלקה יין בכל חג, קראתי "גברת דיוניסוס".
כשהשליחים התפעלו מחברתי ושאלו לשמה, אמרתי "אפרודיטה" מול
פניה הנדהמות של דינה. אשכול החיים גלעס אז בפי ענב אחר ענב.
על ראשי רמזורי העיר התנוססו זרי דפנה, סנדלי עור נתפרו לשרשי
העצים שצעדו בשדרות, אור האולימפוס נשאב מראותי ומלא את
גלגלי האופנים שקבלתי מהעבודה. בבתי הקפה ליד הים שתיתי אוזו,
כמה צפוי, עם פוסידון. על מטתי השחזתי את חצי קופידון, ובקשתי
לכונם ללבה של מי שלבסוף הסכימה להפרד מכפתורי חלצתה. ואז
בבת אחת, מול פטמות האמת, פסקו סערות הים. שער האמזונות נלפת
בסלעים, ובאצבעותי חזרו לזרם נחלי האקזוב של האין דמיון.

איור: רדני סומק

שירים

שי שניידר-אילת

בקשה למים

א.

אב, כדאי לרשם רק את שבקו העיני. למשל השלטית
המקמטת, הגדלה בחצר. הילדים, הם שאספו תרמילים
שצנחו מראשה והשליכו על ספה, לצד משקפת צלילה
הפוכה. מפה שפופרת פקוחה דולף תחליב הגנה, עסה
לבנה, ריחה מצער, קוסמטי. זמן רב לא נסעת. נדמה
שהדברים עוד מבקשים שאשמר עליהם בגופי.

ב.

רק הקו. מסלולו הנשנה של דג זהב. המאורר, סיבוב
כנפיו, לסופות הגדולות תמיד שם אשה. אולי אסע
אל הקלהארי, שעל פניו הוא ישימון, אבל בשמו הוא
בקשה למים. ובאמת, מתחת לחולות, גילו המחפשים
אגם. עכשו איני אוהבת איש. האדם, הוא שנותן
לדברים את השמות.

ג.

לו נתן, שיהפכו האותיות לסימנים חסרי מוכן, ריקים
מפשר, באחת. ואפשר יהיה, כבמקסם, לשוב אל תוכן,
ילדה לפני שפה. עני: מי היית לפני אמן. בטרם נתחב
אל פנימדך החלב הנה. בטרם אביך, בטרם אחותך. בטרם
אוהבך. עכשו אינך אוהבת איש, כבמדבר.

ד.

אני זוכרת: משכת בכתפיה. עמדנו לפני דלת ושאלתי
אם תמות, מה יהיה תחתיך.

ה.

על פניו זו חרבה. אפשר זה ישימון בין אהבה לאהבה -
לכי בגופך, כבן. על פניו זה המוהאבי שעליך לחצות,
מבלי לחדל לרצות את בור המים. אם תגיעי, תשטפי
מעין את כל האותיות, תוכלי לשוב אל הראשית, להטבל.
להיות לפני אמך. להחליף את שמך בשמך, כבמתנה.

תמונה ראשונה ובה נפרדים הפרטים ממשקלם

אנחנו רואים אשה עורמת בית בחצר הבית ומשליכה גפרור. האש,
תחלה בלשונות קטנות, אוחזת בדברים. מגזין, סדין, שדה. הספה
מתלקחת, זנב הכלב, תפוחים בתמונת טבע דומם; הולך ומתחמם
שם, אנחנו רואים, בני הבית, הכל מאדים מאוד. היא עומדת בגבה
אלינו ומביטה בלהבות. כיצד נפרדים הפרטים ממשקלם ולובשים
צורה אחרת, עשנה. לפתע, אפשר לראות אותה חוככת, היא פותחת
את הדלת הנשרפת ונכנסת פנימה. אולי מבקשת להציל, בכל זאת,
משהו - אנו צופים בחפושיה במגרות הבוערות, בתוך הדלקה. העשן,
הוא ממלא את העינים. נדמה שהיא כמעט מוצאת, קשה לראות.
רואים שהיא צריכה מקום אחר. הבית הערם הופך גבעה של פיוח,
תל משחיר וכבה. כלנו מישרים בגדים וקמים ללכת. אפשר שמשהו,
אחרון, מתעכב. מבחין שלבשה צורה אחרת, מתמרת, עשנה - וחושב
בלבו שאולי עכשו, היא סוף-סוף תוכל להתחיל.

המלח השחור, הלח

מישהו הריח בליילה את הדרורית ההפוכה
על דרך העפר וזחל, או רחש, מבצע סבך,
אל המלח השחור, הלח, בעיניה. קרב
ואכל, או נקר, בחשכה, את עיניה
(רק את עיניה), שלק והלך,
מותיר בראשה המהפך
שני קנים מרקנים.

עכשו, העינים זורחות במעיו ובבקר,
כשאני גוחנת מעליה, לראות, בולמת
לצדי אשה במשקפים כהים ושואלת
מה אבד לי ואיך אפשר לעזור.

(דע, אפלו אנחנו יושבים באור
על הספה, אני תמיד מחכה שתלך
כדי שאוכל לשוב ולהפך בה בראשי:
כיצד חיתה בעצמות קלות ובלי
הפה הזה – זה שוב לא אתה, זו
תמיד אני.)

שירים*

עמוס נוי

אני מדבר עכשיו מתוך שינה

אני מדבר עכשיו מתוך שינה אבל יש לי הסבר
קוסם אחד נסר אותי הלילה והלך למקום אחר
ככה שאני נפש אחת חצויה לשתיים מחפשת מחבר
הנה זה בא הנה זה בא בעוד זה מדבר
הפסיכיאטר קורא לנה התקף והפסיכולוגית קוראת לנה משבר
כשאני מדבר ככה מתוך שינה ולבי ער
הלב שנשבר פתאום ומכל אוהביו ומכל אוהביו אין לו מי שיחבר
אני מדבר עכשיו מתוך שינה והחשך מתגבר
אני מדבר עכשיו מתוך שינה אבל יש לי הסבר

תקציר שנות השמונים

אני זוכר את שנות השמונים:
השעה היתה שתיים בלילה
אבל החמסין התל אביבי עוד עמד בינינו
במונית הלוהטת כמו עמוד של אש.
חזרנו מהמקום האפנתי שהוא על שפת הים
שבו כל המי־נמי אכלו אבטיחים עם בולגריה –
קדם התנכחני מי ישלם את החשבון על שנינו
(גם את זה אני זוכר: שמונה עשרה בירות ואחת עשרה ערק
זה בסך הכל מה שהיה לשנינו).
אחר כך עברה המוזרה ההיא שהיתה מוכרת פרחים בלילות
וקניתי לה פרח צפרן אדם אחד ואתה שאלת אותה:

* ספרו "קוסם אחד נסר אותי והלך למקום אחר" יראה אור בקרוב בהוצאת עולם־חדש ובעריכת אלי הירש

"נכון שאת קבוצניקית שחוסכת כסף כדי לנסע לדרום אמריקה?"
והיא הסתכלה עליך בתמהון ואמרה בפליאה: "מה,
אתה מכיר אותי?" וצחקנו, כמה צחקנו,
ואז עצרנו מונית וגם עם הנהג צחקנו ועשנו,
והנהג ספר שאשתו אמרה לו: "אל תעשן,
בגלל שאתה מעשן כבר אין לך כוח
ואני בלילה כשאתה חוזר
רוצה שתאהב אותי קצת",
וככה צחקנו כל הדרך, כמה צחקנו,
עד לדירה שלך בצפון הישן
שממנה הריחו את הסרחון של הירקון,
וירדנו ברחוב פינלס הזה שלך החשוף
וגם השם שלו הצחיק אותנו,
ורק כשעמדתי להגיד לך שלום וללכת
אמרת לי: "עמוסי, אני כבר לא יכול לא לספר לך,
יצאתי חיובי לאידס. שתדע. תמיד רציתי
להיות ראשון במשהו". וצחקת, לבד.
אני זוכר הכל: החמסין התל אביבי עמד בינינו כמו עמוד של אש
ופרח הצפרן שהחזקת היה שחר.

שירים גל נתן

דברים של גוף

אתה

אוסף שער אלמגים,
רושף בקצף פטלים,
מציל גורי חתולים,
נוסק מעל שרפה באוסטרליה.
ואני, מה הגוף שלי מפיק?
דברים של גוף.

אכל אתה

בונה בית מכוכבים,
חותר בקנו נצנצים.
ומה הגוף שלי עושה?
שוכב במטה.
ומה הגוף שלי עושה?
חולה בשפעת.

אתה

מחכה לגברת שכלה גוף
ולא מגיעה.
לקחה אותה
ההתחממות הגלובלית.
לקחו אותה המפגינים.
היא יושבת בשרותים,
קוראת שירים של אחרים.

סיפור אחר

היא נסעה לירושלים בלי גוף
וכשאמרו לה שהדבר לא אפשרי,
היא הציגה את כרטיס האוטובוס ואמרה:
נסעתי לירושלים בלי גוף, עבדה.
וכשאאלו אותה:
איך נפגשתם אם לא היה לך גוף?
היא אמרה: נפגשנו
והחתולה השמנה שלו הייתה עדה.
אם אתם לא מאמינים לי, תשאלו אותה.
וכשהתעקשו אתה ושאלו:
איך צעדת ברחובות ירושלים אם לא היה לך גוף?
היא אמרה: זו לא חכמה לצעד בירושלים בלי גוף.
תל-אביב זה כבר ספור אחר.

קשר

הידיים עשויות משרוכים
שקושרים אותנו יחד.
צפורים מציצות בשמי.
תנים נוהמים במקומי.
אני אמא של עצמי.
אני מכסה את עצמי.
אני עשויה אדמה.
הדמעות שלי הן חול.
אין צליל מיתר.
כל העולם גשר צר.
אני חוצה אותו

שירים

יפתח אלוני

יותר ויותר

1.

יותר ויותר אין לי מה לבקש.
אחוז קסם ואימה אני מתגלגל אחורה,
הכנפים בלות, לבוש המומיה נפרם.
מגלם אל זחל לח.

בטני ארכה על האדמה,
הדברים והזמן מביטים מלמעלה למטה,
כמו השבולים שהרוח כופף מעלי
כשהסתתרתי בשדה הבעל.
הן רכנו, כולאות את הילד בצערי בצרת.

הייתי פותח פה וסוגר, בטוח שכשאגדל
ההתנשמות לא תהיה גניחה
הבוקעת כהד ממקוה יבש.
"תבקש", לחשו השבולים,
כאלו אי-פעם התגשם רצון.
"תבקש", קול מסתנן לשנת הזחל שלי,
כאלו יש בלב-לכה של האדישות השמימית
יותר מעינים. יד
שתחצה מרחקים ותושט.

2.

ככל הטמאים, הזחילה היא חיי.
האדמה מתחת לבטני סוסה.
הרגתי את מלך הצידים, גנבתי את סוסתו,
וחדות הרצח מכרסמת בי בענג.

עֲכָשׁוּ הַדְּהִירָה בְּתוֹכִי.
הָרוּחַ אֵינָהּ יְכוּלָה לְהַפִּיל אֶת מִי שֶׁהֶסְכִּים לַפֶּל.
זַחֵל! לֹא קוֹל אָדָם מְצַנֵּה. זֹו קִינַת הַצֵּיד
הַמְגִשֶׁשֶׁת לְנַעֵץ אֶת רֹאשֵׁי עַל כְּלוֹנָס.
בְּלִי לְדַעַת מָה עֲשִׂיתִי
אֲנִי מִתְעוֹרֵר, רֹאשׁ הַסּוּסָה הַעֵיף
סוֹמֵךְ לְרֹאשֵׁי, שְׁנִינּוּ מִתְנַשְּׁפִים מֵאוֹתָם נְחִירִים.

פִּטְמַת הַחוֹל

נוֹלְדָתִי בְּאֶפְלוּלִית הַשְּׁדוּת.
עוֹרֵי בְּעַר בְּקֶשֶׁת הָאֵשׁ שְׁאַחַר הַקְּצִיר.
אֲמִי קִשְׂרָה אֶת טְבוּרֵי לְעִמּוּד הָאֶהָל
שְׁתוּכָל לְצִאת לְעֵבֶד.
לְמַדָּתִי לְלֶכֶת בְּמַעְגְלִים,
לִינֵק מִפִּטְמַת הַחוֹל,
לְמַתַּח יָדִים כְּמוֹ צְמֵרוֹת,
לְמַצֵּא הַבְּרוֹת לְצוּרוֹת הַדְּבָרִים
כְּמוֹ הָיוּ נְדָנִים.
כְּמוֹ הָיוּ נְרַתִּיקִים.
מִקּוֹ הַמַּעְגָּל רְאִיתִי אוֹתָהּ
נוֹשֶׁאת מַיִם בְּכַד הַמְּחֻרָר שֶׁל נְשׁוֹת הַשְּׂאוֹל.

*

הַחֲלֵשָׁה חִיָּה בִּי בְּכוּחַ
וְנֶאֱבָקֶת עַל קִיּוּמָהּ.
מִמֶּשׁ כְּאֵלוֹ חִיָּבֶת לְהִיּוֹת בִּי
אִם לֹא בְּרִגְלִי, בְּצִלְעִי.
אִם לֹא מִתַּחַת לְלֵב, בְּבִרְכִים.
מִדֵּי יוֹם אֲנִי עוֹלָה לְמִזְבֵּחַ.

השיחה

מה שקורה לעולם לא קורה די.
והיושב לְיָדֵי עַל הַסֶּפֶסֶל אומר, "יום יפה היום"
כאלו היפי משפיע על הגורל,
על אצבעות הדשא המתקדמות וכבר מלחכות את כפות רגלי,
על ריח הטחב הנושב מהבתים, מהאספלט, מזעזע.

שוב ושוב אני חורץ את גבהי על גזע אשל.
כבר אינני צומח, רק מסמן את גבה חלומתי.
האם אי־התיצבות אל מול התקנה הוא הרס הבקשה?

לאחרונה שכני לספסל שותק. אני מבקש שיִדבר על מזג האויר,
אחר כך מתרומם למשש באצבעותי אחר הקריץ. ומבקש.
מבגר שאינו מעז לראות שהוא כבר מבגר
וממשיך להציג לעצמו את הבגרות כדרך ראינוע
המקרן על העפעפים הסחוטים.

אתמול אמרתי לשכני, "אני מתעורר".
כבר היה לילה כשהוא ענה, "לא",
אלו עיני רוחך המסתפקות בפנסים,
כאלו הם כוכבים."

שירים ריקי דסקל

לא יותר מאשר

לא	אך לפני שתעלם הרוח
יותר	לפני שיקרע החוט
מאשר	נשב בצל אלון
אבן	בצנת אמת מים
פסיפס	וזמר רך יפרפר
קטנה	רים
קביה קבורה תחת עפר דורות	על הנשים על האהבה
לא יותר	לפני שתעלם הרוח
לא יותר מאשר	לפני שיקרע החוט
אבן	
לא יותר מאשר אבן פסיפס	

קטנה	
לא יותר	
לא יותר מאשר	
בית ריק של צבון הפוך על גבו	
בין קנים ובין קש	
לא יותר מאשר	
אברת צפור כרותה	
על אם הדרך	
לא יותר	

שירים

חנן סבח טייכר

מסופוטמיה

"כְּלֵמָא אִמְר עַל דְּאַרְכָּם..." (יוסוף אל עוואד שם טוב)

אָנִי לֹא מְשׁוֹרֵר
יֵשׁ לִי תְּעוּדָה

לְפַעֲמִים בָּאִים אֵלַי יְלָדִים
לְהוֹרִים אָנִי אוֹמֵר,
תֵּאָהָבוּ אֶת הַיֶּלֶד
כְּדֵי שִׁישְׁתְּכַנְעוּ אָנִי צְרִיךְ סִפְרֵיהַ צְפוּפָה מְעַלִּי
לְיְלָדִים אָנִי אוֹמֵר,
עֲכָשׁוּ תוֹרְכָם

לְפַעֲמִים הֵם בָּאִים אֵלַי מְבַגְרִים
אָנִי מְתִישֵׁב עַל הַשְּׂטִיחַ וּבּוֹכָה
כְּשֶׁהֵם הוֹלְכִים אָנִי מִפְּזוֹר פְּסוֹת
טִישׁוּ פְּרוּמוֹת אַחַר כָּל צַעַד

*

פֶּעַם נִסְעָתִי לְהַדּוּ. הִלַּכְתִּי בְּשָׂבִיל
אֲשֶׁה עַל מִרְפֶּסֶת קִרְאָה, הִי אִתָּה עֵירֶאקִי?
כֵּן! צְהַלּוּ פָנַי הַלְּבָנִים, אָנִי הִבֵּן שָׁל אָבָא שְׁלִי! אֵיךְ רְאִיתָ?
אִמְרָה מְשֶׁהוּ עַל אַגַּן הַקּוּוֹת הָעֵינַיִם וְהָאֶף
וּנְהָרוֹת מִתְפַּצְּלִים. הִיא זֹו שְׁגָלְתָה לִּי
שְׁחַנֵּן בְּעַרְבִית זֶה אֶהְבֵּת אִם לִיֶּלֶד.
יֵשׁ מְלָה לְסוּג כְּנֹה שֶׁל אֶהְבָּה
אֵת יְדַעְתָּ אֵת זֶה, אִמָּא, לְפָנַי?

פעם נסעתי לירדן. חזרתי לגבול
נהג המונית הוסיף שחנאן זה גם געגוע
או רגש
ספרי לי עוד ספור על סבא חנן אמא
אני לא מצליח לזכר אותו אף פעם

אז אתם מבינים?
לא הייתה בררה
השגתי תעודה
אני לא משורר

צריך שפה שתהיה בה מלה לזה
ללאמשורר

*

אבל אני כן כותב
כי כל יום אני מביא את הילד שלי לגן
והוא מחבק לי את הרגל הכי חזק שאפשר ולא עוזב
אבא אני רוצה אותך! אבא אני אוהב אותך!
ואני אומר לו שאני צריך ללכת לעבודה
והוא מחבק ושואל למה
ואני אומר לו שיש לי פגישה עם אנשים
והוא מחבק ושואל למה
ואני אומר שקדי לעזר להם
והוא מחבק ושואל למה
ואני...
והוא מחבק
ואני
אז אני כותב

ובעצם

יש להודות
שמותנו לא הומסו לאחד
המשכנו לאכל בשתי קערות
ספין ומזלג
אנחנו אומרים אפשר
ובעצם מתכוננים
לזמן אחר
אבל קורה תדיר
שבגנו מביט בך
ואומר אבא
מביט בי
וחושב אמא
ובעצם מתכונן
אהבתנו

פעם קראו לי שאקימוני
לסבתא שלי קראו חדקל
אבא שלי תמיד היה הבן של
אבא שלו

כששבתתי הביתה ראיתי אותו
על מפתן שיר, משגן מלותיו
בשפת החרים הנשכחים
קרבתני

"כשאני עובר ליד ביתכם שהיה ביתי..."

כאן תמיד הוא עוצר
על מפתן הבכי.
התישבתני
פעם היה לי אבא
הנני, הוא ענה
פעם היה לי כפר
אני יודע, לחשתי
הוא שגדל אותי
בתים
נבנים
מפסות
געגוע

שירים סיגל אשל

עיניו הכחולות נדדו

פתאום לא היָה על מָה לְדַבֵּר
וְעֵינָיו הַכְּחֹלוֹת נָדְדוּ אֶל מַרְאוֹת הַרְחוֹב,
סִירָה קִטְנָה הַפְּלִיגָה מִתּוֹךְ מִבְטוּ
אֶל אֲפָקִים לֹא נוֹדְעוּ לִי.
כָּבֵר יִדְעָתִי שְׁלֹא אוֹכֵל לְהַשִּׁיג,
סִירְתוֹ הַקְּלָה, הַזְרִיזָה
בְּעֵינָיו גָּעַשׁ יָם
בְּעֵינֵי צְרִיבַת מֶלֶח
וּסְבִיבָנוּ הָעָרֵב הַלֶּךְ וְהַסְּגִיל.

ממנטו מורי

(Memento Mori בלטינית: זכרו כי תמותו)

זְכְרוּ כִּי תָמוּתוּ,

זְכְרוּ כִּי תָמוּתוּ,

חַיּוֹ בְּעֵז וְזָכְרוּ.

*

בְּכָל עֲלֹה, בְּכָל פְּרַח, בְּדַבְרֵי
אֲחֵרִים, בְּדַבְרֵי הַיָּמִים, בְּנִשְׁיַקַת אֶהְבֶּה. הַעֲלוּ זָכָר
הַקֶּץ בְּלִבְלוֹב בְּעֵתוֹ וְשִׁלָּא בְּעֵתוֹ, בְּצֵל וּבִשְׁמֶשׁ,
בְּשִׁכְבְּכֶם וּבְקוּמְכֶם לְחַפֵּשׂ תַּכְלִית,
בְּכִי צְאֲצְאִיכֶם וּבְגִמּוֹת צְחוּקִים.

*

נִצְרוּ אֶת הַיּוֹם,

טְבְלוּ לְפָחוֹת פְּעֻמִּים בְּאוֹתוֹ הַנֶּהָר -

בְּתוֹךְ הַתְּאֵבָכוֹת הַפְּרוּדוֹת הַשְּׁקוּפוֹת

דְּהָרוּ עִם רִמְכֵי הַשְּׁנִיּוֹת אֵין עֶצֶר

*

חִלְמָתִי עַל הָאֶפְרַיִם הַיִּרְקִים

לְהַפִּיג מִמֶּנִּי פֶּחַד הַמָּוֶת.

חִלְמָתִי עַל הָאֶפְרַיִם הַיִּרְקִים,

וּלְשֵׁד הַפֶּחַד שֶׁגִּשְׁגַּ וְשִׁפַּע וְהוֹרִיק.

נִפְרַשְׁתִּי עַל פְּנֵי אֶרֶץ אַחֲזַת קְנוֹקְנוֹת יִרְקוֹת,

נֶעֱמָו לִי רִגְבֵי עֶפְרַי

וּלְרַגַע שְׂכַחְתִּי:

הוא + הוא = היא דוד צח

הטיפוח הזוכה במקום הראשון
בתחרות הטיפוח הקצר של אגודת הסופרים

עודד נכנס אל הרכב, הוציא ברעד קל עד בינוני שטר של מאתיים שקלים והעביר לנועה. נועה התבוננה בעודד כמה רגעים. הרגע הראשון היה מודעת אבל שתולים על עץ, מנייר שעשוי מעץ אחר. הרגע השני היה גבר משתחוה לפיסות עור כהות שנמצאות מולו. הרגע השלישי היה סכין שצמוד לצוואר והצוואר עצמו הוא זה שמתקרב אל עבר הלהב. הרגע הרביעי היה גבר קירח שיושב על כיסא ובהשתקפות של הקרחת שלו רואים חמש נשים מחייכות, עומדות מעל ראשו. הרגע החמישי היה כיסא שיושב על גב של גבר ששרוע על הרצפה ומעל הכיסא עומדת אישה ומעליה עוד אישה ומעליה מודעת אבל ומעליה עץ ומעל לעץ עוד מספר – רגעים שקשה לתאר אותם, אלא אם כן קוראים לך עודד מנסטרוביץ'. ואם מישהו בעולם הזה הוא עודד מנסטרוביץ', אז הוא שוקל שמונים ושמונה קילוגרמים של בשר נא ומעוות. אם מישהו בעולם הזה הוא עודד מנסטרוביץ', אז הוא בעל פיצרייה שקוראים לה "קאסה דל פפה", אליה נכנסים שלושה נקודה שלושה אנשים בשעה עגולה ומחודדת. ולאף אחד מהלקוחות האלה אין רגעים. הם קונים פיצה ועודד מוכר פיצה.

אימא של עודד היא זאת שאילצה אותו לעסוק בתחום הפיצה, למען האמת היא זאת שאף קנתה לו את העסק. יודעי פיצריות טוענים שלעיתים היא גם מגיעה להיות אחת מני השלושה נקודה שלושה לקוחות בשעה, שעודד מקבל אל ה"קאסה". ואם מישהו בעולם הזה הוא עודד מנסטרוביץ', הוא גם פגש את נועה, נועה הברפלד. נועה הברפלד נולדה בשנת 1993. בשנת 1999 היא כבר הייתה מלכת הכיתה, הישג די מרשים לילדה בכיתה א', מכיוון שבדרך כלל מלכות כיתה מתחילות את תפקידן לקראת אמצע כיתה ג'. בשנת 2011 נועה חגגה יום הולדת 18, נשארה עם זר הפרחים על ראשה שלושה ימים, והגיעה אל הפיצרייה "קאסה דל פפה". עודד עבד באותו יום כבכל יום אחר, מכיוון שעודד אף פעם לא החזיק עובדים נוספים. לגבי המשלוחים, עודד היה נותן שירות משלוחים אך ורק לשוכני הרחוב שבו נמצא ה"קאסה דל פפה". כשהיה מקבל הזמנה למשלוח, היה רץ בעצמו במעלה הרחוב ומשאיר את הפיצרייה פתוחה,

בתקווה עמומה שאף אחד לא יגנוב לו מהקופה. הפעם היחידה שבה חזר ממשלוח ונתקל באדם כלשהו בפיצרייה, הייתה הפעם שאימו הייתה הלקוחה שחייכתה. אימו זעמה מאוד ודרשה פיצוי על ההמתנה שלה למענה אנושי כלשהו. עודד, שגובהו התנשא ובעיקר הושפל אל גובהה של מטר חמישים ותשעה סנטימטרים, הרכין ראשו וספג מטח של זעקות.

* * *

בשנת 1981, בחודש מאי, מכבי תל אביב התחרתה מול היריבה האיטלקית סינודינה בולוניה בגמר אליפות אירופה. מכבי הייתה הגאוה הישראלית, הקבוצה של המדינה. בזמן שידור הגמר מורט העצבים, רחובות תל אביב היו ריקים לחלוטין, האוטובוסים היו נטולי צל אנוש, חוץ מאוטובוס אחד. קו 112 של חברת "דן" הכיל אפס נוסעים עד שעלתה עליו אישה הריונית שקראו לה אווה עירוני. אווה, שבטנה כמו הכיל בלון גז שעלול להתפוצץ כל רגע, עלתה אל האוטובוס יחד עם בן זוגה ובעלה המיועדה, עמוס מנסטרוביץ'. עמוס הרכיב משקפי ראייה עצומים שנראו כאילו הם הגיעו מעתיד רחוק ודיסטופי ובידיו החזיק משולש פיצה אכול בחציו. אווה הפצירה בעמוס לעזוב את הפיצה כי הילד בעוד רגע יוצא החוצה. עמוס ענה לאווה שהוא לא אכל כל היום, בזמן שהוא צועק לנהג האוטובוס למהר אל בית החולים. הנהג אמר שיש עיקוף של חמש תחנות עד שהוא מגיע לתחנת בית החולים ושהוא לא יכול להפר את הכללים. הזוג צווח על הנהג שיחרוג ממסלולו כדי שאווה תספיק להגיע לבית החולים ולחדר הלידה. בין שלל צעקותיהם שכללו מילים גבוהות בטונים נמוכים, היו גם לחישות מבוישות שביקשו מהנהג לדעת כמה-כמה במשחק של מכבי. בן הזוג הקודם של אווה היה שחקן בכיר במכבי תל אביב, וכך קרה שאווה התמכרה לריגוש שבמשחקי מכבי והפכה להיות אוהדת אדוקה, עוד מהימים שלפני יד אליהו. אווה הייתה וצועקת על השופט ומנסה להשפיע על שיקול דעתו בעזרת המכנסונים הכי צמודים שנראו באותם ימים. שתי תחנות לפני התחנה של בית החולים, יצא לעולם הילד של עמוס ואווה. המילים הראשונות שאווה אמרה לתינוק היו: "בגללך הפסדתי את גמר אליפות אירופה". עמוס ביקש מאווה שתבחר שם, אך היא התעסקה במכבי ועמוס בחר בשם עודד. שלושה חודשים עברו עד שאווה קראה לתינוק הטרי בשמו. זה קרה באוגוסט 1981. אריק איינשטיין הודיע שהוא מפסיק להופיע בהופעות חיות מול קהל. עמוס היה אחד המעריצים הגדולים של אריק איינשטיין וההודעה

הזאת הובילה אותו לדיכאון קשה ולמעשה אובדנות. כשזה קרה, אווה התבוננה בעודד שהביט לה בעיניים ואמרה לו: "מעכשיו עודד, זה רק אתה ואני".

* * *

עודד נכנס אל הרכב, הוציא ברעד קל עד בינוני שטר של מאתיים שקלים והעביר לנועה. מזה חצי שנה שזה כבר קורה, עודד עובד בשביל נועה. הם נהיו זוג, אך על זוג כזה לא שומעים כל יום וגם לא כל מאה ושלושים ושלושה ימים. כשנועה הגיחה אל הפיצרייה, היא קיבלה כמה פיצות בחינם ולא שאלה למה. היא הבחינה בקלות רבה במבטים של עודד. בפעם הרביעית שהיא הגיעה אל ה"קאסה" היא הסתכלה סביב, ראתה שהרחוב ריק ואף נראה היה שבאותו יום אין אופק, אלא שמיים שחורים עם נקודה אחת לבנה. נראה שהרחוב הוא סט קולנועי. המקק שהסתובב ליד ה"קאסה" היה שמץ החיים היחיד בסביבה ברגע זה. כשלא ראתה דבר סביב, היא לקחה את הפיצה ששוב קיבלה בחינם, אך הפעם גם שלפה מתוך צנצנת הטיפים שעל הדלפק כמה שקלים, והחזיקה אותם במופגן אל מול עודד שלא הבין מה קורה מולו. היא הפילה את המטבעות על הרצפה ועודד יצא מסביב לדלפק כדי להרים אותם. כשהיה על ברכיו, נועה חייכה את החיוך הכי מחייך שלה. היא קיבלה את מתנת היום הולדת שלה. היא קיבלה גבר. הוא התבונן בה מלמטה והעניק לכפות ידיה הקטנות את המטבעות. בפעם הבאה שנועה הגיע אל ה"קאסה", היא התבוננה בלי לומר מילה בצנצנת הריקה. עודד הביט בה בעצב ובמחילה, היא הכניסה את כף ידה אל הצנצנת, כשהיא לא מורידה את המבט מעיניו של עודד. כף ידה נותרה שם מספר שניות ועודד הפנים שהצנצנת צריכה להכיל דבר מה בפעם הבאה שהיא תגיע. כך, דרך צנצנת זכוכית, התפתחה האבולוציה של היחסים בין נועה לעודד. צנצנת הזכוכית הספציפית הזאת נוצרה ב־1981, במפעל "גביון". יום לאחר גמר אליפות אירופה, שבה מכבי זכתה. יודעי צנצנות טוענים שהייתה זו צנצנת ריבה בעבר. ככל שהשבועות חלפו, כך גם ההווה של עודד חלפה לה והתחלפה לה והקדישה עצמה אל הזוגיות. ובכן, יש אנשים ששואלים איך בכלל אפשר להגדיר מערכת יחסים שכזאת כמערכת יחסים זוגית. שאלה זו נענתה בפעם התשיעית שעודד פגש את נועה. הוא הסיע אותה לשכב עם שי גנדלמן, הצלם הכי מבוקש בדרום. שי גר בכיסופים, בעוטף עזה. עודד לא פתח את ה"קאסה" באותו יום

והסיע את נועה. נועה אמרה לו שהיא רוצה לשכב עם גבר שנראה מאוד טוב ושהיא צריכה הסעה. באמצע הדרך היא הביטה בעודד ושאלה אותו: "אתה רוצה להיות הבן זוג שלי?" עודד ענה כן עוד כשנועה הייתה במילה "בן". יש הטוענים שהם לא נחשבים בכלל בני זוג, ושעודד חשב שהוא עונה כן על שאלה אחרת: "אתה רוצה להיות הבן שלי?" רוב האנשים גורסים שהם בכל זאת נחשבים בני זוג. כאשר הם נהיו בני זוג בשאלה ותשובה, אביב גדג' שר את השיר "ילדה" ברדיו. "אנשים ברחוב מסתכלים עלינו", שר גדג' כאשר נועה השכיבה את כפות רגליה על גבי גופו הנוהג של עודד. איבר מינו של עודד הזדקף בזמן שגדג' שר "כאב זה האסון היחיד שמשפיע עלינו".

נועה עישנה סיגרית דקיקה ונשפה ארוכות לכיוונו של עודד. כשהם הגיעו, נועה יצאה מהאוטו, טרקה את הדלת ואז נעצרה. היא חזרה אל האוטו, התיישבה ונתנה נשיקה ארוכה על פיו של עודד שכמעט ולא הגיב. נועה יצאה שוב מהמכונית והלכה והזדיינה עם שי גנדלמן. בזמן שהזדיינה, נועה פתחה מעט את חלון החדר ועודד פתח את חלון הרכב. עודד שמע את גניחות העונג של נועה והחל לאונן בחוסר שליטה. הם גמרו יחד, נועה ועודד. שי לא גמר ונועה הלכה בלי לרדת לו או לעזור לו לאונן, היא פשוט התהלכה אל עבר עודד שכבר הספיק לנקות את הזרע שלו מהשמשה, למרות שהיה בטוח שהשם "נועה" נכתב על גביה בלבן. הוא חשב שהמחווה תהיה מוזרה מדי לשלב הזה של מערכת היחסים. הוא הצית לנועה את הסיגרית והם נסעו. במהלך הנסיעה חזרה הם אמרו יחדיו שישה משפטים בדיוק.

נועה: "איך אתה מרגיש?" עודד: "מצוין, ואת?" נועה: "שמחה מאוד, מאוהבת. אתה לא עצוב שאני בגדתי בך על היום הראשון שהתחלנו להיות זוג?" עודד: "לא, אני שמח כי את שמחה. אני אוהב אותך". נועה: "אתה תעשה בשבילי הכול, נכון?" עודד: "כן".

* * *

ליום הולדת 21, השנה שבה נועה השתחררה מהצבא, היא רצתה מתנה יפה מעודד. היא אמרה שהיא רוצה שיתקדמו במערכת היחסים שלהם ולכן הביאה את עודד אל מרתף נטוש בכיסוי עיניים. היא אמרה לעודד שהוא צריך לזכור שיעשה הכול כדי שתהיה שמחה. היא אמרה ששלושה גברים עם מסכות ייכנסו, ואחד אחרי השני הם יחדרו אליו. עודד הנהן בהסכמה וקיבל חיבוק רך מנועה. נועה התיישבה על כיסא מרופד ומחאה

כף. שלושה גברים במסכות של חיות נכנסו אל החדר במרתף, בבניין של צעצועי ילדים. מחיאת כף נשמעה, אך הפעם היא לא הגיעה מנועה הברפלה, אלא מעודד מנסטרוביץ'. עד היום, מדענים מתווכחים בחומרה ובלהט, איך הצליח עודד למחוא כפיים כאשר הוא על הרצפה, על ארבע. לאחר מחיאת הכף שלו, שלושת הגברים הביטו בנועה. עודד נעמד במקומו ושם על שתי עיניו מטבעות של שקלים, כך שלא יכול לראות את הנעשה. על אוזניו הוא לא שם דבר.

* * *

הוא פקח את עיניו ומולו היה ים. ים על התקרה. הוא פחד מהים. הוא הזיז את גופו למצב מספר שתיים ונשען על קיר הבטון, כפי שאנשים נשענים על אלוהים. מולו היה עוד קיר בטון, ומצדדיו עוד בטון ועוד קירות. על הקיר שמולו היו מאות כרטיסי ביקור עם מאות שפתיים שקוראות לו לבוא. מספרי הטלפון התערבבו לו במוח ויצרו הילה שגרמה לו לקום למצב מספר שלוש. הוא נעמד והלך לקראת משהו. הוא יצא מביתו בעזרת אקט של דחיפה, כפי שאנשים דוחפים בתור לקניות. הוא הבין שהוא אמור להיות חצוף ותוקפני כדי לצאת מהבית. שמונה נגני כינור ניגנו את הפרלוד של טריסטן ואיזולדה כשהם רצים לכיוון מסוים, לא משנה מהו הכיוון. הוא רץ אחריהם עם אוזניות באוזניו. האוזניות לא היו מחוברות לשום מכשיר טכנולוגי. צלצול של טלפון נשמע בחוזקה, אך הוא לא התייחס לצלילים. הוא רץ אחרי הנגנים והגיע לרחוב. על שפת הרחוב היו שפתיים. הוא לא האמין בדבר, אך השתטח על המדרכה ונישק את השפתיים ורק לאחר מכן המשיך לרוץ. מסביבו היו גדרות תיל. זה היה יום, אך חשוך. מנורות רחוב ישנות עמדו לסירוגין ליד גדרות התיל. עיניים בוהקות צפו באיש שרץ אחרי הנגנים. הנגנים עצרו, נעמדו בטור, הוציאו אקדחים וירו לעצמם בראש. הוא נעמד במקום והסתובב כדי לחזור לביתו. כאשר הסתובב, הוא צפה בדיוק באותו מחזה שהיה מולו עוד לפני כן. הנגנים מתים על המדרכה ומתחתיהם שפתיים. שובל הדם שניגר מחייהם של הנגנים יצר חץ אדום וגדול אשר מסמל לו לאן ללכת. מולו היה סולם מתכתי ובוהק ומעל לסולם מסך גדול שמתבוסס באפיזודות נעות שלה, שוכבת עם חמישה גברים שחורים. הוא הלך שבע עשרה דקות והגיע לסולם. הוא התחיל לטפס, כל צעד במעלה הסולם לווה בצלילי הבזקים חזקים. הוא נבלע אל המסך ובעין אחת ראה את מה שמתרחש מולו. הוא הניח את המצלמה ואמר קאט. היא ביקשה ממנו להביא לה מגבת

כדי לנקות את עצמה. הוא הביא מגבת וניקה אותה בעצמו. הטלפון צלצל והיא עצמה הייתה על הקו, למרות שהייתה מולו גם פיזית. הוא ענה והיא אמרה שהיא רוצה להיפרד ממנו. הוא אמר שאין טעם לחייו, בעודו ממשך לנקות אותה ואת הלובן שנדבק אליה. הוא ניגש לאחד הקירות וניסה לטפס עליו בעזרת המגבת, אך החליק. הוא עזב את המגבת וזרק אותה על הרצפה. דם הופיע ליד המגבת. הוא טיפס על הקיר והגיע לקצה ושם הבחין כי הוא נמצא על עין גדולה שנפקחת ונעצמת לסירוגין. הוא הסתכל בלבן של העין והחליט להיות חצוף ותוקפני. הוא נכנס אל העין. הוא הניח את המצלמה ואמר קאט. היא הייתה מולו בשמלה שמורכבת מצהוב רופס. קליפות בננה נטולות ניחוח. היא הייתה עירומה מולו. מלצר ניגש אליהם ושאל מה הוא רוצה להזמין. הוא אמר שהוא רוצה משהו חם. המלצר והוא התבוננו בה והיא הייתה מונחת בתוך קרחון שקוף. המלצר הציע את מנת הספיישל. פטיש רותח על מצע של צלחת ענקית ולבנה. הוא חייך במבוכה ושאל כמה זה עולה. המלצר ענה שזה על חשבון הבית. המלצר הגיש לשולחן משוואה מתמטית על צלחת. היה כתוב באמצעות קצפת שחורה: "הוא + היא = אהבה. הוא + הוא = היא".

אחראי המשמרת ניגש אל השולחן בעוד שההוא חושב ומנסה לפענח את המשוואה. אחראי המשמרת צחקק ואמר שזוהי אקסיומה. הוא לא ידע מה זה אקסיומה ואמר לו שהוא אמן. אחראי המשמרת הצטער לשמוע והוא אמר לו: "אני מצטער לשמוע". הוא הנהן ואחראי המשמרת הגיש לו פטיש רותח. אחראי המשמרת אמר שיש לו שתי אפשרויות ואין לו ברירה, רק להיות ככה. הוא שאל מה האפשרויות ואחראי המשמרת עצם עיניים ואמר: "או שתכה בקרחון בפטיש והיא תישבר לשתיים או שתכה את הצלחת עם המשוואה ותפענח אותה. הוא אחז בפטיש וידיו הנשרפות עלו אל על ושברו את ההיא. הוא התחבק עם הקרחון שבכה על הרצפה ודלף. אחראי המשמרת ביקש מהמלצר להביא מטאטא כדי לנקות. הוא אמר שלנקות לא באמת עוזר וגם שקר לו מאוד ככה. הוא אמר זאת בעודו מכוון את המלל אליה, אך היא נשברה לשתיים והיו לה שתי ישויות. היא הייתה שחקנית פורנו והיא הייתה גם קיבוצניקית נטולת כל יציבות נפשית. הוא היה הוא.

הוא הניח את המצלמה ואמר קאט. הוא אמר: "ותכף נישן ואני יכול לשמור עליי יפה, לא צריך אף אחד". הוא היה הוא והיא הייתה. היא איננה עוד.

הסופר בכל נימי נפשו

אוריה מויאל

הסופר בכל-נימי-נפשו שאף לכתוב ספר נטול רומנטיקה ורמיזות מיניות; בלי דמויות נשיות מעוררות תאוות בשרים ובעלות איכויות קוסמיות, העשויות להוליך שולל את גיבור ספרו הצנוע, ואפילו לא שקל לרגע את האפשרות שזו תהיה גיבורה. הוא לא היה מוכן שהחזון שעמד לנגד עיניו הרצוצות, לא כל שכן התוצאה הסופית של פרי עטו העיקש והבלתי מתפשר, יהיו מזוהמים בנדבכים מיניים מזדמנים ובגסויות זולות שיפחיתו מערך עבודתו הספרותית הטהורה.

הסופר בכל-נימי-נפשו כיבד את עצמו ואת עבודתו מאוד, אולי יותר מכל דבר אחר בעולם, ולכן תמיד עמד בקווים המנחים ששרטט לעצמו. הוא מעולם לא סטה מהדרך שבה האמין ומהעקרונות המקודשים לו. הוא אף סבר כי אמן אלמוני בקנה מידה שלו, העומד בפני כתיבת פאר היצירה הפנומנלית הראשונה שלו, צריך להתנזר מכל תענוגות החיים. חייו צריכים להיות כמו אגוז קשה לפיצוח, כמוהו, כמו הספר שבדיוק עמד להתחיל לכתוב, אם רק היה מוצא לו עלילה עם התחלה, אמצע או סוף. המבקרים יודעים להעריך ספר שהוא אגוז קשה לפיצוח. לפעמים גם באקדמיה יודעים להעריך ספר כזה. הוא לא היה בטוח בקשר לקוראים, אבל זה לא הדאיג אותו מסיבה שלא טרח לפענח.

כך מצא עצמו הסופר בכל-נימי-נפשו בנקודת פתיחה ראויה לכתיבת *אגוז קשה לפיצוח*: גאוות סגפנותו הקיפה אותו מכל עבר, שקט ושלווה סטואיים הציפו אותו עד עמקי נשמתו, והוא קידם בברכה את הרגעים הארוכים והבלתי נסבלים שבהם היה סובל מנדודי שינה ושפיכות לא רצונית.

אבל האמת הייתה שהוא נתקל במחסום כתיבה עוד כשהיה ברחם אימו שהשמיעה לו בטהובן ובאך, ולפעמים, כשהייתה שותה כוס יין לבן, גם צ'רלי פרקר ורנדי ניומן. כבר אז הסופר בכל-נימי-נפשו פיתח תשוקה לכתוב ספר כה חסר רגישות וכה נוקב, עד שלא ימצא גבר קשוח בתבל שיסיים אותו בלי להזיל דמעה. הוא ידע שיש קשר הדוק בין מחסום הכתיבה העוברי שלו ובין מחסום השינה הגברי שלו, אבל לא ידע איך להתמודד עם כל זה.

הסופר בכל-נימי-נפשו מיעט לצאת מביתו, כי חשש שמא שטף עז של יצירתיות פרועה יתפוס אותו לא מוכן כשהוא מתהלך לתומו ברחוב. לכן יצא מתחום דירתו רק כשהיה צורך קיומי דוחק, כמו מזון, שמפו לזקנו או קפה שחור. הוא הרבה לחפוף את זקנו העבות כי לא סבל את הריח שהצטבר שם, ריח מעופש וחולני של שיירי מזון, זיעה ואבק, וגם כי מצא בכך הסחת דעת מנחמת.

זמן רב עבר עד שהסופר בכל-נימי-נפשו החל לחשוד שמהו אינו כשורה. משהו בו או בספר שהוא לא כותב. זמן רב עבר עד שהודה שהוא צריך לברר עם עצמו את העניין. זמן רב עבר עד שהעלה על דעתו לעשות משהו לא ערטילאי בנידון. אחרי כמה ימים של התלבטויות כבדות, ביום קיץ לח בפרדס חנה, הוא הבין פתאום מה עליו לעשות. הוא היה כל כך מזועזע מהישירות המעשית שחש באיבריו, שהיה חייב לטשטש אותה עם כמה כוסות ערק אשקלון בגינתו הדחוסה.

ואז מצא את עצמו צועד ברחוב הולנדי, פונה ימינה והולך בשולי כביש כפרי פקוק, מתקדם אל בית הקפה הפוסט אלטרנטיבי "הזית בכפר". הוא ידע בדיוק מה הוא הולך לעשות, והיה מזועזע מעצמו. הוא ניגש ללוח המודעות עתיר הפרסומים בהצעות לעיסויים הוליסטיים ודיקורים סיניים, טיפולים רגשיים וסדנאות רוחניות, שיעורי פיתוח קול ואימוני סנטרה אישיים – שמשכו את תשומת ליבו, ובמיוחד מי שהעבירה אותם, המשוררת, תרפיסטית המין ופעילת זכויות האדם, אנדה אל-אח'רס. הוא שמר את המספר שלה במכשיר הנוקיה העקרוני שלו ויצא מבית הקפה כלעומת שבא. כשכבר היה קרוב לביתו אזור אומץ והתקשר אליה, נוטף זיעה. כשהיא ענתה הוא החסיר פעימה והשתתק. "צהריים טובים," היא אמרה בקול נעים, בנימה ישנונית או חושנית, קשה היה לומר.

"צהריים טובים," הוא השיב ונכנס לביתו הטחוב, "הגעתי ל... אנדה?" היא צחקקה במאמץ יתר דק, אם כי יהיו מי שיראו בכך קלילות של משוררת, שאימצה איכויות של זמית. "כן... עם מי יש לי הכבוד?" "הסופר בכל-נימי-נפשו," השיב מי שלא כתב מילה בעשור או יותר האחרונים.

"נעים להכיר, הסופר בכל-נימי-נפשו," היא אמרה לו בנימה סובלנית לכל דתות המזרח והנטיות המיניות, "איך אני, בבקשה, יכולה לעזור לך?"

"יש לי מחסום כתיבה," הוא השיב בישרות שהפתיעה אותו, והסמיק, "ותהיתי אם... כלומר, גם את עוסקת בכתיבה?"

"כמובן," היא השיבה בנימה מזמינה שבלבלה אותו, "יש קשר הדוק בין מיניות וכתיבה יצירתית, הסופר-בכל-נימי-נפשו, האינטואיציה שלך מדויקת, שתייהן נובעות מן הצ'אקרה השנייה שלנו. אני בהחלט יכולה לעזור לך עם מילים," והיא נשמה, "אחרי שנגיע לעיקר."

"מהו העיקר?" הוא שאל בערגה.

"למה שלא תגיע לכאן לפגישה," היא הציעה בנימה אגבית מעושה, "ונדבר על זה פנים אל פנים?"

"בסדר..." הוא כמו מלמל לעצמו, "מתי אפשר?"

"האמת," היא כאילו הודתה, "שממש במקרה התפנתה לי עכשיו משבצת."

"אה..." הוא היסס, "ומה בדיוק עושים ב... מפגשים?"

"שוויה שוויה," השיבה כאילו גדלה באוהל, והזכירה לו מורה יפה לערבית מחטיבת הביניים, שתמיד הייתה מגיעה עם מחשוף נאה לבדידות, "היום נתחיל מהיכרות קצרה... ואחר כך נשב אחת מול השני בשתיקה."

"למה זה טוב?" הוא תהה למרות שזה נשמע לו נכון, באופן שלא יכול היה להסביר.

"נתחיל ליצור בינינו אינטימיות, הסופר-בכל-נימי-נפשו, ובשביל זה נתחיל מללוש, לאט ובזהירות," והיא כאילו הקריאה שירה, "את המבוכה, ואת הבושה, וככה נקלף שכבות, עד שנגיע לשורש, העצבות, נפשו, ונעטוף את הגוף, האנרגטי, בחמלה, רוטטת... וניתן לך לגיטימציה, וניתן לך תוקף, ונחזיר את אדמות הנפש הכבושות... ונתאחד, נפשו, עם הרטט, ונפרוק הכול, הכול..."

ואז היא שמעה נהמה גרונית נוראית – והשיחה התנתקה. מכשיר הנוקיה העקרוני נשמט לתוך האסלה.

הסופר-בכל-נימי-נפשו חש שאיזה מין גוש של תעוקה מתמוסס בתוכו, שאיזה משקל מחריד נושר ממנו, הוא חש קליל להפליא ושרגליו מרחפות באוויר, הוא התפשט ונכנס לאמבטיה וסיבן את עצמו בסבון שהוא הכין בסדנה אקולוגית מוטרפת בכליל. ואז זה הכה בו. הוא היה כל כך נלהב, שטף את עצמו במהרה ויצא מהמקלחת. עטוף במגבת, רפוי ועם ריח של קפה שחור, כתב את הסיפור הראשון בחייו.

ההתנצלות

הדר אורלנוב

עכשיו אני סוף סוף יכולה לומר לך שאני הייתי זו ששברה לך את המצלמה. אני מצטערת שלא סיפרתי לך. פחדתי כל כך מהתגובה שלך אז עשיתי את עצמי כאילו אין לי מושג. כששאלת הבטתי לצדדים, וגם אחרי זה כששמעתי אותך צורח בטלפון, עשיתי את עצמי צופה במומחה לזבובי חול בלונדון וקירשנבאום. אבל זו הייתי אני.

זה מה שקרה. המצלמה הייתה על השידה שליד הצד שלך במיטה. הרצועה שלה הייתה מחוברת רק בו אחד אליה, והווי השני משוחרר. היא הייתה מונחת על הספר שקראתי אז, "מסעות לאנטארקטיקה", ואתה מכיר אותי איך שלפעמים אני אימפולסיבית, משכתי את הספר ממתחת ועשיתי את זה מהר ובלי לחשוב ואז היא נפלה.

היא נפלה ולא קרה לה כלום, הכול בזכות השטיחון הזה שאימא שלך אוהבת לשים לך ליד המיטה כשהיא מבקרת אצלנו ונכנסת עם המפתח שלה, גם כשאני במקלחת או גוזרת ציפורניים עירומה על המיטה. אז היא לא נשברה. התכופתי כדי להסתכל מקרוב. היא הייתה בסדר. התיישבתי על קצה המיטה, בצד שלך, והסתכלתי עליה במבט מרוחק, היה לי את המבט הזה שיש לך לפעמים כשאתה פוקח את העיניים בבוקר ומגלה שאני ערה.

אחר כך התבוננתי בה ככה כשאני על המיטה והיא על הרצפה. הזזתי את הראש שלי בכל מיני זוויות כדי לראות אם יש עליה שריטה, אבל נזהרתי לא לגעת בה, כאילו היא הייתה פצוע בתאונת דרכים שאסור להזיז אותו בגלל החוליות בגב.

אחרי זה התחלתי לנענע את הרגליים כמו ילדה על כיסא שגבוה לה. ואז כשהרגליים התעייפו הנחתי אותן על המצלמה כמו הדום. היא הייתה יציבה אז הרשיתי לעצמי לשים עוד משקל. זה אתגר אותי שהיא מחוברת רק בצד אחד לרצועה, ורציתי לראות אם שיעורי הפילאטיס הועילו לי במשהו.

נשענתי עם המרפקים שלי לאחור על המיטה, תפסתי את הרצועה עם שתי כפות הרגליים והרמתי את הרגליים יחד כשהרצועה תפוסה שם ומרימה את המצלמה כמו מנוף. כובד המצלמה הקשה על התרגיל, אבל

למי שמחדשת כרטיסייה כל חודש במשך שלוש שנים זה קל. למזלי התזמון שלך יצא מושלם, נשאר לי רק חמישה ניקובים וכשאעזוב את האזור זה לא יהיה כל כך נורא, יצאתי ממש בזול.

אז עשיתי קצת את תרגיל המנוף עם הרגליים, ואז נזכרתי בתרגילים הסטטיים האלה של הבטן, אז כדי להעלות את רמת הקושי החלטתי לשלב את שניהם. שכבתי על המיטה והרמתי את הידיים והרגליים באוויר, כשלהרגליים מחוברת המשקולת – המצלמה.

כדי להסיח את דעתי מהכאב קראתי בינתיים את "מסעות לאנטארקטיקה", הרי זה מה שמלכתחילה רציתי לעשות, ובעמוד הראשון היה קטע שבטח תאהב. האיש הזה שתכנן את הטיוול לאנטארטיקה במשך שנה, הגיע לשם והתחרט על כל העניין. הוא לקח מטוס וחזר הביתה. אחרי הקטע הזה היה לי באמת קשה והבטן רעדה. ואז בבת אחת שחררתי את הרצועה. לא ידעתי מה הנזק, אבל בהחלט שמעתי רעש של מצלמה נשברת.

נתתי לעצמי דקה ובהיתי בתקרה שלנו, כלומר שלך.

באיזושהו שלב הדופק שלי עלה, כמו שקורה בזמן שמעתיקים במבחן במתמטיקה. התחלתי לחשוב על תירוצים, הכלב אכל לי את המצלמה, חברה שלי חשבה שהמצלמה היא שרפרף, ואז לקחתי אוויר והרמתי אותה בעדינות בעדינות –

והיה בה רק שפשוף קטנצ'יק! ואפילו לא בחלק חשוב של המצלמה, אלא בלמטה, במקום שלא מפריע. הפעלתי אותה כדי לראות אם התקלקלה. והיא עבדה. כרגיל. עברתי קצת על התמונות, הייתה שם תמונה אחת מפראג. לא יודעת איך נשארה שם, חשבתי שהעברנו מזמן למחשב. הבטתי בה מקרוב. הגדלתי אותה, רציתי לראות את הפנים שלי. הייתי אופטימית. אני זוכרת שהייתי אופטימית. בדיעבד אולי ידעתי, אבל ברגע ההוא, ליד הנהר, בבית קפה עם חלונות מזכוכית ירוקה, הייתי מאושרת.

אחרי זה ניפצתי אותה על הרצפה בכל הכוח. סליחה.

תודה גדולה לסיזאר מילאן

משה גרנות

אני שאלתי את עצמי לא פעם מדוע אנשים מתחתנים – זה הרי מופרך לחלוטין להיות קשור לבן/בת זוג לשנים רבות, ויש אפילו כאלה שמתקשרים כך לכל החיים. אני, עבדכם הנאמן, התנסיתי בנישואים, אבל לא מהטעמים המקובלים – אהבה, נוחות פיננסית, קשרי ייחוס וכד' – אני התחתנתי כדי לעשות טובה לבחורה, אשכרה טובה, ולא יותר. ממה אני אתחיל? אז ככה, אני עבדתי אצל טייקון ישראלי שפעל בבנגקוק, ואשר היה מקושר לאנשי מאפיה בארץ, וזאת לדעת – אין טייקון שרוצה לשרוד ולא קשור לאנשי פשע – אי אפשר להיות "עצמאי" – אלה שורפים, יורים, מפוצצים את מי שמסרב לתת להם דמי חסות – סיפור ישן מימי דוד ונבל הכרמלי, כפי שלמדתי אצל המורה עדינה הזכורה לטוב בחטיבת הביניים.

לטייקון שלי קראו ניר (שם בדוי, וגם נוותר על שם המשפחה מטעמים מובנים), ואם יורשה לי גם לא אגלה במה הוא העסיק אותי – משאיר את העניין הזה לדמיון הקורא. ניר דאג לי לאשרת שהייה בתאילנד, וגם לאישור עבודה כחוק. הוא דרש מעובדיו להקדיש את כל כולם לביזנס שלו, אבל גם תגמל אותנו בהתאם: משכורת טובה, בונוסים על הצלחת עסקאות, מגורים על חשבון החברה שלו – באמת סבבה.

יום אחד הוא קורא לי למשרדו, לידו יושב דון הענק, המפחיד:
"קראתי לך לכאן, צ'יקו, להציע לך הצעה".
"כולי אוזן".

"תתחתן עם אדלינה..."

לרגע שכחתי עם מי אני מדבר: "מה נפל עליך?! איך פתאום?! בקושי אני מכיר..."

אדלינה הייתה אחת הפקידות שלו, חוץ משלום שלום לא היה בינינו כלום, וגם לא היה עולה על דעתי שיהיה בינינו משהו. היא לא הייתה מכוערת ממש, אבל גם רחוקה מלהיות מצודדת, וגם היה לה טיק קטן באף, וגם סיפרו לי שהיא סובלת מכל מיני מחושים, השם ישמור!
"זה ישתלם לך, צ'יקו, גם במשכורת וגם במגורים – אם תתחתן איתה,

תעברו לגור בויליה במובאן, אזור סגור להי סוסייטי..."

"אבל, ניר, איך? מדוע?... " רציתי לומר לו עד כמה אני המום מההצעה, אבל לא מצאתי את המילים.

"האשרה של אדלינה פקעה, ומסרבים לחדש לה. אם תישא אותה לאישה, היא תקבל אוטומטית אישור שהייה כמו שיש לך".

נו, אם צריך לעשות טובה למישהי – למה לא? השהיתי מעט את תשובתי, רציתי שיחזור על ההטבות שהציע.

"תודה שאתה מסכים, צ'יקו, לא תצטער, אני מבטיח לך. אדאג לך לכיפה, חולצה לבנה ומכנסים שחורים ונעלי לכה. מחר באחת-עשרה החופה..."

לא התפלאתי על המהירות שבה ניר מתכנן ומבצע דברים – הוא היה מקושר לחב"ד של בנגוק, תרם להם ביד נדיבה, והם בתורם הרשו לו להסב אל שולחנם יחד עם התאיות התורניות שהיה מלקט, גם כן ביד נדיבה (הוא כמובן נשוי ופרוד, אשתו וילדו החוקי בארץ). ברור ששם ייענו לו לכל בקשה, כולל גיוס דחוף של רב.

וכך היה, למחרת הייתי נשוי עם כתובה כדת. לשאר העניינים דאג דון הענק והמפחיד: הביא את הכתובה מתורגמת מראש לתאית למשרד הפנים, ועם קצת שלמונים, האשרה של אדלינה הגיעה למשרדו של ניר. ניר לא שכח את הבטחותיו, ושוב, באותו היום ממש עברנו מקומה 25 בבלוק שבו גרנו במשך חודשים – לווילה משגעת עם גינה קטנה, בריכת שחייה וחדר כושר, ו... אדלינה.

למותר לציין שלא אהבתי אותה קודם, וודאי שלא אהבתי אותה כשגרתי איתה באותו בית, אבל היא התאהבה בי בעוצמה כזאת ובייאוש כזה, ממש מעורר רחמים! זרמתי – איך אפשר להתאכזר, הגם שאני הרי נשוי לה כדת וכדין. לא אכנס לפרטים אינטימיים, רק ארמוז שהיה בסדר – לא מהמם – בסדר. אבל לא היה לי נוח לשהות בקרבתה את כל הזמן שהיא הייתה מעוניינת – לא רק מעוניינת – תובעת, דורשת! השתדלתי להיות כמה שיותר זמן בעבודה, כי הדרישות שלה שאהיה מאהב לטיני, איך לומר, עלו לי על העצבים, ולא פעם היינו עולים לטונים גבוהים של מריבות, שכמו כל המריבות – היו טיפשיות לחלוטין.

באותם ימים קראתי את ספרו של סוזאר מילאן "הלוחש לכלבים", צפיתי בתוכניות שלו ב"נשיונל ג'יאוגרפיק", רכשתי את קלטות הווידאו שבהן הוא מתאר איך הוא משקם כלבים אלימים, המתנפלים על כלבים אחרים ועל חתולים, הורסים את ריפוד הרהיטים בבית ונובחים ללא

הפסקה. האיש היה עושה פלאים, תוך שהוא מאמן את בעל הכלב כיצד עליו לנהוג כדי שהכלב לא יחזור לסורו. קניתי אנציקלופדיה לעולם הכלב, התעמקתי בה ולמדתי את שמותיהם של הסוגים השונים ומאפייניהם. החלטתי שהכלב המתאים לי צריך להיות מסוג ג'ק ראסל, שהוא בגודל של פינצ'ר, אבל הרבה יותר פיקח. מצאתי מודעה באינטרנט שבה תאי מבשר כי הכלבה שלו מסוג ג'ק ראסל עומדת להמליט, ואני טסתי אליה, שילמתי לו מראש, ולאחר שהגורים יצאו לאוויר העולם, בחרתי את הגור שלי ועקבתי אחריו עד גיל שמונה שבועות, כשהבאתי אותו למלונה שהכנתי לו בחצר הווילה שלנו. טיפלתי בו כמו בתינוק, אימנתי אותו לפי הכללים של סיואר מילאן, והגור גדל לתפארת ממש – קראתי לו ג'ק. העיסוק הזה השכיח ממני את נישואי, אבל לא לזמן רב: אדלינה החלה לקנא בכלב, ובאיזשהו שלב גם חששתי שהיא תזיק לו איכשהו.

בכל שעה פנויה הייתי מטייל איתו, וכשהייתי חוזר הביתה, הייתי עסוק רק איתו, ואדלינה התפוצצה מכעס. היא ניסתה כמה פעמים לקרוא לי ל"שיחת הבהרה", ואני השתמטתי, עד שהיא ממש תפסה אותי בצווארון וגררה אותי לסלון. שיתפתי פעולה – אסור להתנגד בכוח לאישה, כי הגבר תמיד יהיה אשם באלימות. והיא:

"אני חושבת שאתה אוהב את ג'ק יותר ממני..."

רגע, ממתי אני בכלל אוהב אותך? הרי התחתנתי כי ניר דרש – מה עניין אהבה לכאן?

"אין לך מה לענות, אה? איש רע, נוכל, מנוול – בלעדיי אתה הרי אפס, מילה שלי אצל ניר, ואתה..."

"את מאיימת עליי?!"

"כן, אני רוצה לדעת אם אתה מעדיף את הכלב עליי!"

"אם את נורא רוצה לדעת, אז כן..."

נו – פרצה מלחמת עולם, היא יצאה בסערה מהבית, קפצה על האופנוע שלי והחלה לעשות תְּרָקוֹת בכל המובאן, ואחר כך ברחובות בנגוק. ידעתי שחלק אני לא יוצא מהרפתקת אדלינה, אבל לא ידעתי עד כמה: היא החליטה שהיא זורקת אותי, דרשה מניר שיארגן גט באמצעות שליחים (שלא תראה את הפרצוף שלי!), דרשה ממנו לסיים את החוזה על הווילה ולגרש אותי משם. היא דאגה לרשום את כל הכסף שהרווחתי על שמה, ודרשה עוד 15,000 דולר על כך שהיא נאלצת לוותר על ג'ק,

שאליו, כביכול, היא קשורה בלב ובנפש. לא אמרתי פיפס, לא הזכרתי לה שהיא שנאה את הכלב ומעולם לא טיילה איתו ולא האכילה אותו. היא הודיעה לחברת הסלולר שהטלפון שלי נגנב, ולכן צריך לחסום אותו. נאלצתי לקנות טלפון חדש בלי כל הכתובות ומספרי הטלפון שהיו רשומים במכשיר המקורי.

היא קיבלה כל מה שדרשה, ואני זכיתי לגט, אבל אצל ניר כבר לא יכולתי לעבוד. עברתי לגור בבקתה מחוץ לבנגקוק, המקום היחיד שבו אפשרו לי מגורים עם כלב (בתאילנד הכלבים מתהלכים מוזנחים ומזוי רעב ברחובות, ואיש לא נותן דעתו עליהם).

איכשהו אדלינה השיגה את המספר החדש שלי (אצל ניר הניסים הם עניין שבשגרה) והתקשרה. קודם כול קיללה אותי בערך חמש דקות, אחר כך הודיעה לי חגיגית שהיא תיסע בקרוב לארצות הברית ותגיע ישר לחוות הכלבים של סיוזאר מילאן. הנערץ. עליי. היא תצטלם עם הכלבים ועם סיוזאר עצמו, וזה יוציא לי את העיניים. וכן, אילוסיון אשתו התגרשה ממנו, והוא בייאוש ניסה להתאבד. אדלינה תבוא אליו, תנחם אותו, והוא יתאהב בה בכל ליבו ויתחתן איתה, ולא ינהג כמו צ'יקו הנוכל, הרמאי, חדל האישים. רק אז היא תדע אהבה אמיתית מהי, ותשכח לנצח את האיש חסר הרגש שבטיפשותה הסכימה להתחתן איתו. נשמתי לרווחה, ידעתי שאפשר לסמוך על סיוזאר מילאן, תודה!

שירים יודית שחר

טובה דייה

בידי מי הפקדת אותי, אמא,
בידי חסדי המדינה,
מה ידעת,
את אביך טרפה המלחמה הגדולה
ולא נמצא כסף להתקין מצבה
שם נותרת,
עכשו כשגם את מכסה, אני תוהה,
האם הייתי בת טובה דייה.

בידי מי הותרת אותי, אמא,
בידי שדי הפחדים, מוראות הקיום
וחרפת הלב,
אינך אשמה,
גם את הפקרת עירמה,
את דל חפציך מבית
לקחו גנבים ונותרת
בכתגמד לעורך בליל ההגירה.

ולמדת לבשל ולאפות
ולמדת לעשות כביסות
וילדת ארבע בנות
ולמדת עברית רצועה
ונשאת מאחור מצבה
שלא הצבה,
ועודני תוהה,
האם הייתי בת טובה דייה.

דבש שחור

רְצִיתִי לְסַפֵּר עַל
הַעֵיר הַתְּמָה הַלְּבָנָה
כְּשֶׁקָרַן שֶׁמֶשׁ אַחֲרוֹנָה
תִּבְרָא צְרִיחִים וּמַגְדָּלִים
נִשְׂאִים אֶל שָׁמַי צֶדֶק

רְצִיתִי לְסַפֵּר עַל
הָאִשָּׁה שֶׁלְּבָשָׁה חַג
וְלַמְדָּה לְשִׁיר
כְּשֶׁהֵעוֹלָם סְבִיבָה בְּעֵר
דְּבַשׁ שָׁחַר נָגַר מִן הַפֶּתַחִים
וְאוֹר אֶפֶר קִמְצָן הַלְעִיג
מִסְבֵּךְ חוֹשֵׁף שָׁנִים.

רְצִיתִי לְסַפֵּר

רְצִיתִי לְסַפֵּר עַל
הָאִשָּׁה שֶׁהִצְמִיחָה עֵינַיִם לְרֵאוֹת
אֶת פְּרִכּוֹסֵי הַדְּגִיגִים הַכְּסוּפִים
אֶת רִצּוֹד זִנְבָם חֲמַקְמַק
בְּנִבְכֵי יָם

וְאֵת הַצְּפוּרִים הַמְרַקְמוֹת
הַכְּתָמוֹת אֲדַמְדָּמוֹת הַדּוֹאוֹת
אֶלְתוֹךְ שָׁמַי פֶּרְא

לְסַפֵּר עַל
א-פ-א-חַת,
אֶפְחַת חוֹמַקַת
בֵּין בְּהָרוֹת אוֹרְצֵל
אֶפְחַת פּוֹשֶׁטֶת בְּגַד עוֹר,
הוּ, אֶפְחַת, זוֹנָה מְלָכָה
מֵה נוֹתֵר מִמֶּךָ עֵתָה,
גְּבִישׁ כָּאֵב טְהוֹר

שירים יחזקאל רחמים

בוץ, אישה

איך הגחתי
אל תוך האין
בקזו חכמת
בטנים
זכה

איך הולכת
במשעולים
נוטפי זהב
בהד
שתיקה

ואיך רצית את
הרגיל ואיך נטשו
כתרים מפני
סצן המון
ובץ,
אשה

חורת

כל לב הרי מתחיל.
מתחיל מבראשית, בורא לו
אור ומפריד
בין מים למים

זוחל מתוך הבץ לכדי
פליאה קלישאתית,
עומד נדהם
ומשתומם
וממשש
את הרגלים

נמתח לאט-לאט אל קצות
הענפים. היות חדש
נולד
בקצה הזמן

חורת על גזע עץ אני
אוהב אותך כלי-כך אני
פוחד תראי איך
שהכל חולף

רק החידות המתמידות
עודן עומדות ונרעדות. הזמן
ראה הכל, אבל
הלב הזה
חורת

שירים יעל סטטמן

זו נחמה קטנה לשמוע בקולך

לשמע את קולך, לשבת לצדך,
להקיש כוסות כשאתה בא,
כשאתה פותח את הפה לומר
מה שעולה בדעתך
ואני עונה כן, טוב שלמדת אותי
לאהב יין לבן קר, לפתח לרנחה
את החלונות כשקמים, לפני כן
לא ידעתי מה אני יכולה,
מה אינני יכולה, קוייתי לנחמות
מפארות, לשיבת ציון,
ישבתי על נהרות, ארבתי על שפת
נהרות לנחמה הרואית
(אני עדין בכל הלב רוצה בכך),
אבל כל העשקים והגזרות
קבצו אותי אליך וכל הגלויות.

ברחתי והשארתי מאחורי את הנהב,
לקחתי תורה שבעל פה,
מה שזכרתי, כמה שמות,
אני לא עוזבת את ידך משיח בן דוד,
את ידך ירושלים,
התפלה עוד עולה לי בגרון,
לגאולה גדולה, אבל עד אז
נחמה קטנה לשמע את קולך
בערב, באמצע היום בטלפון,
שאלות מנחמות, מתי אתה חוזר?
קניית מרכז כביסה?

אני בניתי את כדור השלג הזה
 בניתי בשתי ידי את כדור השלג הענק הזה
 את הכדור המרסק, הדורסני
 בניתי אותו לכן מבחוץ ורותח בפנים
 בניתי אותו בשתי ידי בלי להביט לצדדים
 בלי לשער את כוח הכדור,

וערב אחד בשעה שבע
 גדלו לי כל הילדים.
 לא התעצבתי כי מיד
 פתחתי את הבטן,
 בקשתי זפה והם נכנסו
 ומלאו אותי
 טעמים עזים ומסעירים

את המהירות שלו
 את חסר היכלת שלו להאט
 ואני אפלו לא מדברת על לעצר,
 על לעצר בזמן,
 על לא להתנגש בי, לדרס אותי -
 אותי! שבניתי אותו
 לכן מבחוץ ובפנים אני, רותחת
 מתגלגלת בסערה אל פתח הבית.

אומרים, אין בררה
 אומרים זה הזמן הרע
 שעושה בהם כשפים מוזרים
 ומלמד אותם לקרא שיעון
 וללכת לבד
 אבל אני הכנסתי אותם עמק
 ואחר כך התחלתי הכל
 מחדש, כמו שתכננתי בילדותי,
 וידעתי מה לעשות,
 וידיהם נשארו תמיד
 בכף ידי.

אני בחלון, הכדור מנפץ את השמשה.

שירים

ענת קוריאל

יום הולדת מאה

בגנה ישובה הַלְמִינָה
לראשה משחיל גין זר דוקרני
בנה בן ה־75 מתופף על כף ידה:
"את צריכה לשמח היום אמא".
היא מיחלת שיגישו לה פרוסת עוגה
באחת הצלחות המעטרות בנטיפי זהב
שבדמיונה
כל נטיף מקרין אור על פני הסועד
אך אין סט בנמצא.
השמש קופחת. הבלונים שנתלו מבעוד מועד דומים
בלחיים אדמות מתפקעות. צפוי העוגה הופך טובעני
מרגע לרגע.
והנה הַלְמִינָה מחיכת בהפתעה:
לשלישת יונה
שנשלחה נדאי מהוריה
זולגת בשערה הישר לאזן
בלחישת מזל-טוב מצמררת.

מכירה

בית ילדתי נצב למכירה
פתאום הוא נראה לי
כמו ספינת גרר שמפליגה הלאה
ומושכת אתה את זכרונותי.
ככל שאתחקה אחרי הבית
הוא ירחק עוד

וְלֹא אוֹכַל לְבָנוֹת אֱלֹהֵי גֹשֶׁר.
אֵלֹהֵי יִדְעַת לְרֶשֶׁם
הַיְיִתִי מִשְׁרַטְטֵת אוֹתוֹ עַל נֵיר
וּמִקְפֹּלֵת לְתוֹךְ אַרְנָקִי
אֵךְ הוּא יִשְׁכַּן בְּתוֹכוֹ
כְּמוֹ עֵצִים בּוֹלְטֹת
יִפְרִיעַ לְרוֹכְסָן לְהִרְכֵס
וּלְבִסּוֹף יִקְרַע כְּסִמְרָטוּט.
נִסִּיתִי לְחַשֵּׁב עַל מַנְגִּינָה שְׁתַּתְּאִים לְבֵית
אֵךְ בְּכָל הַלְחָנִים שְׁמַעְתִּי הַסְּנֹת
וְהַתְּחַמְּקוֹת.
אוּלַּי אֲבַדְתִּי אֶת הַיְכָלֵת לְתֹאֵר אוֹתוֹ
כִּי הוּא סְגוּר וּמְסֻגָּר
וְלֹא מִשְׁתַּיֵּךְ.

שירים אודי שרובני

ער

התעוררתי פתאום
מופע ששמו אדם -
אני הוא האדם!

תמ"א סופרים ומשוררים

אם אתה רואה דירות להשכרה
ואתה - חלילה לא עלינו - עוסק בכתיבה
ובין כל "הארון הזה נשאר?" ו"מה עם המכונת כביסה?"
והמעלית, ארנונה והחניה,
אתה רואה על אחד המדפים ספר שלך -
לך משם.
הדבר האחרון שאתה צריך זה לסמך על מישהו
שקרא אותך.

בפנים

איך אף אחד לא ראה אותנו שם
עומדים
עם הנשמה של האחר על הנדן.
יש לנו את זה בפנים -
רחמנא ליצן.
פסות עור, תשורות לאחרים
לא מאימים ולא מאימים.
בצע בלב -
יש לנו את זה בפנים.

אנדי וורהול, "רוברט מייפלד'ורפ", הדפס פולרויז, 1973 רוברט מייפלד'ורפ, "דיוקן עצמי עם מקל וגולגולת", הדפס ג'לטין-כסף, 1988

יאצק דנל

מפולנית: חנה הרציג

יאצק דנל (Jacek Dehnel) הוא משורר, סופר, מתרגם וצייר. יליד 1980, גדנסק, מתגורר בוורשה. פרסם כ-15 ספרי פרוזה ושמונה קובצי שירה. יצירותיו תורגמו לשפות רבות. מיצירותיו בפרוזה תורגם לעברית הרומן "ללה" (כתר, 2009). דנל הוא משורר וסופר חריג על רקע הספרות הפולנית העכשווית. סגנונו מהוקצע, אלגנטי ומתוחכם והוא עושה שימוש בתבניות ריתמיות ארכאיות ובאסטיקה ניאו-קלסיציסטית. שירתו המלוטשת מהדהדת ל"עולם הישן" אך הוא שובר את הדגמים המסורתיים בעירוב העבר וההווה על ידי שימוש בפסטיש ובפרפראזה וכך מציב מודל אלטרנטיבי לשירה של בני דורו. דנל הוא מנושאי דברה של התנועה הגאה בפולין. הוא חי עם בן זוגו בזוגיות רבת שנים ולאחרונה נישא.

מוקדש לאוגניוש טקצ'ישין-דיצקי

מה קרה לך ילד, אמר, מה קרה?
מאין נכנסה בך הזנעה הזו, מאין?
דרך אילו נקיקים שטו המכליות המנקבות
עם משאן השחר, הכבד? איזה ענן המטיר את הגשמים
המרירים? האם הפרי היה מקלקל? האם
הזרניך היה מרעל? מה בלעת, ילד,
מה ראית, ילד, אילו גושי נפט גלמי,

אילו מצבורי בזלת, אילו ערמות פסלת פחם?
 האם האדון שהוא נגע בך, האם נגעתי בו,
 מה נגע בך ביד כל כך קשה? האם הכאיב לך מגעיה של העיר הזאת,
 של האנשים האלה? איך התחולל השנוי הזה, ילד,
 מי נתן לך את הספרייה, מי דחף לך ליד
 את הגלולה הזאת? מי נסך לתוכך את הארס הזה, את הרזון,
 את הקהות, את קבעת המרורים? מה קבלת
 בתמורה? האם הפסדת או הרונחת? מה הערו אל קרבך?
 מחמת אילו שריטות, בגלל נשיכותיו של מי נכנס הדבר הזה לתוכך?
 מתי?
 ולמה זה אחז בך, למה זה אוחו בך,
 מסרב לצאת? למה השחור הזה
 והרי היה שם רק לבן? האם מישהו שנולד
 בקווינס אפטר שיהיה לו סוף אחר? האם הדבר הזה נכנס עם הדירת
 האור,
 בהבזק מצלמה, עם פתיחת הצמצם? ומי זה שאפשר לו,
 מי זה שסלל לפניו את הדרך?
 והאם היה פתח יציאה אחר? אחר מהפתח
 דרכו נכנס פנימה? מה היה מתחת לפני השטח
 כאשר אתה הלכת מעל? ומה יש מתחת
 עכשו, שנכנסת פנימה, עכשו שאתה כלך בפנים?

צ'יישין, 22-27 ביולי, 2005

שירים

לאה צבי (דובז'ינסקי)

*

אבי מת
אמי חיה אבל מתה
ורק אני מדלגת ביניהם
ובחוץ עדין זורחת שמש.
כשמחריש הליל, בתוכי אי שקט
נותן תנודות
כמו גלי הים הנזרקים לחוף הלודן ושוב
כשהבקר מפציע
אני מחרישה, מאזינה להמיה
אי של שקט בדומיה נחרשת
אפופה אור יום חדש,
אמש נכח בקר שגוע בבקרו של יום חדש
גם אני הייתי שם.

*

ריח נכדומי נמהל בניחוח בתי,
הגנים שלי מושרשים היטב
הם בנויים שרשרת טעיות אשר העברו מדור אל דור
דגא מתפתל כמו נחש המכיש עצמו למות.
הן, נכדומי עשויות קבוץ גליות
בהן עובר חמר גנטי משכלל, תוצר של ערוב,
רק בי נותר הגן הקלוקל
תולדה של זהויות זהות המתכלות עם הזמן,
חלקי בהן יפוג ואיש לא ידע את היותי.

שירים לי עברון

כמעט

בחדר הסמוך

איך להגיד "לא" לחברה?
זה קשה לי (54)
כמעט כמו לך (31).
אני חסרת אונים
כמעט כמוך.
פעם חשבתי שהמבגרים
נעים בגבהים נעלים
ובשבילם הבעיות גמדות.
אבל את ואני עומדות
כמעט באותו המקום,
וכל ההפרש הוא
כמעט

א.
בחדר הסמוך את שרה
הקול שלך מגלשת אור
בתוכי
ב.
לרגע חשבתי שאת באה
כל החדר התנשם
בצפיה -

זמן

עשינו לנו זמן
והזמן עשה אשר
והאשר עשה צחוק
ודבור.
אהבה
לא עשינו
היא היתה בכל

שירים רותם שובל

שיחה מדמיינת עם אשתך

לא התכוננתי להתאהב בבעלך.
אני לא אשה כזאת בכלל.
אבל הוא נגש וסתם שאל ובלי לשים לב
(כמה טפשה הייתי לחשב שזה יהיה רק הגוף)
סוסים התחילו לדוהר.

ראית פעם סוס דוהר בהלוך אטי?
כל רקיעת פרסה מעירה רגבי עפר ולרגע
האדמה מתבדרת לאלפי צפורים;
כבד הרגלים, באמץ השרירים, עוגב
אחר הרוח וככה, דוקא בנתוק
נצת כח המשיכה; איך פלג גופו העליון
נותר כמעט שקט
אך פלא הגוף התחתון מתדפק
והלב בחוזה?

כל בקר

אָל הַזְמַן הַזֶּה. חֲלִיָּה, חֲלִיָּה
אֲתָה עוֹלָה אֶל הַלֵּב
לְנֹדָא שְׁעוּד יֵשׁ בּוֹ מְקוֹם בְּשִׁבְלֶךָ.
חֲלִיָּה, חֲלִיָּה
יֹרֵד אֶל הַמְרִתָּף לְמֵלָא מִצְבוּרֵי נְגִיעָה.

כָּל בִּקְר
מֵאַחַר מְדֵי לְהִגִּיף אֶת עֲצָמֵי מִפְנֶיךָ.

בְּזִמְן הַנִּפְעָר בֵּין לִילָה לְאוֹר
אֲתָה נִכְנָס אֵלַי.
אֲנִי לֹא יִשְׁנָה, לֹא עָרָה, אֲנִי
קוֹרְקִיעַ דֶּק
וּבְשִׁמְיוֹ צְפוּרָה. אֲתָה
חֹמֶק פְּנִימָה מִבְּלֵי שְׁאֲרָגִישׁ

חִלּוֹנוֹתַי עוֹד פְּרוּצִים, מִתְפַּכְּחִים

שירים עופר גורדין

בקרב לטרון

אבי לחם בקרב לטרון
בקרב לטרון לחם אבי
לחם ולא נפל אבי
נותר שלם ועל זמני
היה בחטיבת יפתח
בחטיבה היה אבי
יפתח השם את שעריו
יאיר פנים גם לו גם לי
יפתח אבי את סגור לבו
יצנח לבו אל תוך לבי
בחטיבה נצעד דומם
יפתח והוא וגם אני
דומעים לרגע קט פלאי
ישוב פתאום לפעם לבי
מזכרוננו אשר אבד
נשמט חיוך כה אבהי
בקרב לטרון לחם אבי
שכח לגמרי
מי אני

כאילו צולמו

ההורים שלי ישנים על הגב
ככה זה כבר שנים
לא כפיות
לא גב אל גב
כל זה כבר מאחוריהם
רק הפה פעור
כאילו צלמו באמצע התמהוון
התקרה הנמכה
לנצול מקסימלי של המקום
השכנים מעליהם
שזה עתה נכנסו שקטים מאד
זוג שבקש להקבר יחד
וחדש אחרי הדרך לתהום

סָתוּ נִסַּח פְּלִינִי* עֲדָנָה מִיטוּוֹךְ־מֶלֶךְ

שָׁם בְּהַר כְּנָעַן,
בֵּין פְּנִסְיוֹן לִיכְטָנְשֵׁטִין וּבֵית מִינֶס
נוֹתְרָה יְלְדוֹתַי.
בְּשְׂבִילִים הִירְקִים שֶׁל עֲנָפֵי הָאֲזְדָּרְכָת
נוֹתְרוּ מִשְׁאוֹתַי עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִי.

שָׁם בְּהַר כְּנָעַן,
בֵּין הָעִיר הָעֲתִיקָה לְשִׁכּוֹנַת גְּנֵי הַדָּר
נוֹתְרָה אֶהְבֶּתִי,
שְׁלֹא יִכְלֶה לְהִתְגַּשֵּׁם
בְּשָׁל מִשְׁאוֹתַי הַכְּבֵדִים בְּבִגְרוֹתַי.

אָבִי גַם כְּכֹר שְׁנַת יִשְׂרָאֵל
מְזֶה עֲשָׂרוֹת בְּשָׁנִים
בְּמַעֲמָקֵי הָאֲדָמָה.
מִשֵּׁם פָּרְחוּ לָם מִשְׁאוֹת יְלְדוֹתַי
וְהִתְיָשְׁבוּ בְּמַרְפֶּסֶת בֵּיתִי
עַל עֲרוּגָה רַעֲנָנָה.
מִמְנָה צָמְחוּ פִטוּגֵיּוֹת וְחִרְצִיּוֹת,
גְּרִנָּיִם וְנִיֻּצָּנִיּוֹת
וְהוֹרִיקוּ אֶת כָּל הַשְּׂכוּנָה.
בְּבוֹא הַסֶּתוּ הַחֲדָשׁ
יֵהְיוּ הֵם לְנַחְמָה.

אֵינִי יֹכֵלָה לְגַעַת בְּאַהֲבַתִּי
כְּשֵׁם שְׁאֵינִי יֹכֵלָה לְגַעַת
בְּעֲזָבוֹן אָבִי עַל הָאֲדָמָה.

* מתוך הספר "זר פרחים לבנג'מין", קובץ שירי אהבה שיראה אור בקרוב

משתתפי הגיליון

הדר אורלנוב היא בוגרת מגמת תסריטאות בבית הספר סם שפיגל לקולנוע ולטלוויזיה ובעלת תואר ראשון בתקשורת מהמרכז הבינתחומי. סיפור קצר שכתבה נבחר למומלץ בתחרות הסיפור הקצר של הארץ וסיפורים נוספים שלה פורסמו ב"מעבורת - פרויקט הסיפור הקצר", "המוסך" ו"צריף".

מעין איתן (1986) נולדה בירושלים, גדלה בנגב ומתגוררת בתל אביב. הרומן הראשון שלה, "אהבה", ראה אור בשנת 2020 בהוצאת רסלינג. סיפורים קצרים ומסות פרי עטה התפרסמו בכמות שונות בארץ ובחו"ל. בימים אלה כותבת דוקטורט בספרות עברית באוניברסיטת בן-גוריון ועובדת על ספרה השני. יפתח אלוני, סופר ומשורר, מייסד ועורך ראשי של "המעבורת - פרויקט הסיפור הקצר" ושל הוצאת אפיק - ספרות ישראלית. רתך של תבוסות וחלומות. סיגל אשל היא משוררת, עורכת, זמרת ומנחה. שיריה מתפרסמים בכמות ספרותיות שונות. שני ספרי השירים שלה, "דם בודד" ו"איפה זה שם", הופיעו בהוצאת שופרא, בעריכת אילן שיינפלד. ספרה השלישי נמצא בהכנה.

מאיה בזרנו, משוררת וסופרת, מבקרת ספרות ותיאטרון. פרסמה עד כה כ-13 ספרי שירה ושלושה ספרי פרוזה. מתגוררת בתל אביב.

עופר גורדין, יליד 1952, בוגר מכון אבני לאמנות. עוסק בכתיבת שירה ובציור. ספר שיריו "עלי להעיר מישהו מת" יצא בהוצאת "פרדס", בעריכת לי ממן. שיריו הופיעו בכתיבי עת ובעיתונים.

רוני גלבפיש, סופרת, היא כלת פרס רמת גן על ספרה "סיפור קטן ומלוכלך" וכלת פרס גפן לספרות ספקולטיבית על ספרה "אגם הצללים". מלווה כותבים ומנחה סדנאות כתיבה.

ליאור גרנות, ביבליותרפיסטית ומשוררת. ספרה "כיצד מרפאת הביבליותרפיה - כתיבה, ילדות, שיר", המבוסס על עבודת הדוקטורט שכתבה בתוכנית לפסיכואנליזה ופרשנות באוניברסיטת בר-אילן, עתיד לראות אור בקרוב בהוצאת פרדס בשיתוף עם הוצאת אוניברסיטת בר-אילן.

משה גרנות פרסם 58 ספרים (סיפורת, ביקורת ספרותית, הגות, ספרי ילדים ונוער). קיבל פעמיים פרס אקו"ם על יצירות שהוגשו לשופטים בעילום שם; יקיר אגודת הסופרים (2010) ויקיר העיר רמת השרון (2018).

ריקי דסקל היא מורה, שחקנית וקריינית. "שפת הנהר", ספר שיריה השביעי, יראה אור בקרוב בהוצאת עם עובד.

ד"ר חנה הרציג היא חוקרת מבקרת ספרות ומתרגמת. דורית זילברמן סופרת. מחברת הספר "בלחש" שראה אור לאחרונה בהוצאת ידיעות ספרים. כלת פרס ראש הממשלה.

אוריה מויאל הוא סופר ויוזם חברתי. מייסד ומנכ"ל של ארגון "הקול שבפנים", המציע שירות תמיכה ביתי למשפחות של צעירים המצויים במשבר נפשי. ביוני 2019 יצא לאור רומן הביכורים שלו "חייטריפ" בהוצאת פרדס.

עדנה מיטוויך-מלר, משוררת, עורכת ומתרגמת. מיצירותיה עד היום 11 ספרי שירה ושלוש אנתולוגיות לשירה במקור ובתרגום. תרגמה מן השירה הקלסית והמודרנית מאנגלית, צרפתית וגרמנית. שיריה הולחנו, תורגמו לכמה לשונות ושובצו במערכת החינוך המיוחד והמשולב. זכתה בפרסים ספרותיים נכבדים כ"פרס האישה היוצרת", פרס קרן תל אביב לאמנויות ועוד.

נועה מנהיים היא עורכת ומסאית, ראש מחלקת ספרות עברית בהוצאת כנרת, זמורה, דביר ומחברת הספר "הרשת התרבותית - מסות על מסעותיהם של הרעיונות".

עמוס נוי בעל תואר שני במדעי המחשב ותואר שלישי בפולקלור ותרבות עממית. ספר השירים שלו, "שלוש לאדון העורב", שיצא לאור לפני שנתיים, קיבל את פרס שרת התרבות לספר ביכורים בתחום השירה. ספר שירים שני שלו, "קוסם אחד ניסר אותי והלך למקום אחר", עומד לצאת לאור בימים אלה.

גל נתן, משוררת וספרנית. מתגוררת בתל אביב. ספר השירה הראשון שלה "הלטאות הסגולות בחוץ" ראה אור השנה.

הנן סבה טייכר יליד 1978, פסיכולוג קליני, פרסם שירה בכתבי העת "הליקון", "משיב הרוח", "המוסך" ו"צריף".

רוני סומק, משורר. "כל כך הרבה אלוהים", ספרו ה-13, הופיע לאחרונה, ובימים אלה מוצגת במוזיאון ראלי שבקיסריה תערוכת ציוריו "שירים בדיו שחורה".

יעל סטטמן מתמחה בפסיכולוגיה התפתחותית. שירים פרי עטה התפרסמו בכתבי עת, אנתולוגיות ומוספים. ספר שירה הראשון עתיד לראות אור השנה בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

לי עברון פרסמה שני ספרי שירה: "יבשות נעות" ו"דבר בלתי נראה" בהוצאת פרדס, וספר פרוזה לנוער צעיר: "העולם שמתחת לשטיח" בהוצאת טל מאי. מתרגמת מאנגלית ומצרפתית.

טלי עוקבי, סופרת ומשוררת. בוגרת המדרשה לאמנות בבית ברל. ספרה האחרון "בלוטת האושר" יצא בסדרת "רוח צד" בעריכתו של פרופסור יגאל שורץ. קדמו לו הנובלה "רצועות" וספר השירה "עור התוף של הלילה". מפרסמת שירים וסיפורים בכתבי עת שונים.

רות עפרוני כתבה על דברים שקרו לה באמת בספר "שנת השועל, רשימות מהיומן של אישה כמעט נורמטיבית" (כנרת זמורה, 2018). בימים אלה היא כותבת את ספרה השני על דברים שקרו באמת למישהו אחר. מלמדת צילום בתיכון ומנחה סדנאות כתיבת נון-פיקשן אישי.

לאה צבי (דובז'ינסקי), משוררת. הוציאה עד כה ארבעה ספרים. האחרון שבהם "סדקים דקים" (הוצאת עיתון 77, בעריכת אלי אליהו) ראה אור ב-2019. שירה ראו אור באנתולוגיות לשירה, בעיתונים ובכתבי-עת ספרותיים. מתגוררת בגבעת אבני בגליל התחתון, ילידת רמת גן.

דוד צח, בן 30 מרחובות. עלה מגיאורגיה בשנת 1992. סטודנט לקולנוע ב"מנשר לאמנות". כותב תסריטים וסיפורים קצרים, במאי סרטים. זהו פרסומו הראשון בפרוזה.

קרן קוך, משוררת, מורה ויוצרת תיאטרון. הוציאה עד כה שני ספרי שירה. "איי-אהבה", בהוצאת הקיבוץ המאוחד, זכה בפרס שרת החינוך והתרבות לספר ביכורים, וספרה השני "עד תקרת הבית" יצא בהוצאת קשב לשירה.

ענת קוריאל, סופרת ומשוררת. פרסמה בכתבי עת ובעיתונים יומיים. בשנת 1999 הוציאה לאור את הרומן "חתכים" בהוצאת הספריה החדשה. עבדה כמורה לספרות בתיכון חדש תל אביב. עורכת בשיתוף רונית ליברמנש את כתב העת המקוון "ליריקה".

תמר קפלנסקי היא סופרת, עיתונאית, עורכת, מתרגמת ומוזיקאית. ילידת פריז, מגדלת שני ילדים וחתולה ברמת גן.

מירי רוזובסקי, סופרת, חוקרת ומנחת תהליכי כתיבה. מחברת "אותה האהבה, כמעט", "פעם בחיים", ו"כמו לשבור אור". המסה "על (אי) כתיבה ועל הכתיבה

כאי" הינה חלק מספר מסות בכתובים, על מרחב הבדיה כפעולה, כהוויה קיומית, כמצב נפשי.

יחזקאל רחמים הוא משורר וסופר. ספרי השירה שלו "עכשיו הנסיעה" (2016) ו"דיו מרחקים" (2018) ראו אור בהוצאת פרדס. נמנה עם הזוכים בפרס שרת התרבות למשוררים בראשית דרכם ובפרס ראש הממשלה לסופרים עבריים. רותם שובל, יוצרת וכותבת תוכן לאתרים, עיתונים ובלוגים; מנחה סדנאות כתיבה אינטואיטיבית ויצירתית ומורה לאמנות תנועה ייחודית הנקראת קיטאידו. גרה במושב מי עמי, נשואה לאורי ואמא לשלושה. עתידה להוציא ספר שירה ראשון בקרוב.

יערה שחורי היא סופרת ועורכת ספרות מקור בהוצאת כתר. כלת פרס ברנשטיין לשנת 2017. ספרה האחרון, "שנות העשרים", ראה אור בחורף 2019.

יודית שחר, משוררת חברתית, מורה לנוער בסיכון, מתגוררת בפתח תקווה. ספרה הראשון, "זו אני מדברת", יצא לאור ב־2009. ספרה השני, "לכל רחוב משוגעת משלך", יצא ב־2013 בהוצאת קשב. ספרה "אשליה קדושה" יראה אור בקרוב בהוצאת אפיק. מפרסמת בבמות שונות וזכתה בפרסים ספרותיים כולל פרס ראש הממשלה.

רינת שניידובר, סופרת, מתרגמת ואמנית חזותית ילידת מקסיקו סיטי (1978), חיה ויוצרת בתל אביב. שני ספריה, "ממלאת מקום" (כתר, 2018) ו"מסכת התלאות של חסוס מאגנו ונקמת הדרקון" (ספרא והקיבוץ המאוחד, 2006) זכו לשבחי הביקורת. תרגמה למעלה מעשרים רומנים מספרדית לעברית ופרסמה סיפורים בכתבי עת. יצירות האמנות שלה הוצגו בתערוכות רבות בארץ ובעולם.

שי שניידר־אילת, משוררת. ספרה הראשון "הוא היה כאן, אני בטוחה בזה" ראה אור ב־2019 (הליקון־אפיק). זכתה בפרס למשוררים ע"ש רמי דיצני. השירים המובאים בגיליון מתוך ספר שני בכתובים.

אודי שרבני, סופר ומשורר. ספרו האחרון, "אהבתי יותר את החומר המוקדם שלך", יצא בשנה האחרונה בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

שני הציורים שמתארחים
 הפעם על הכריכה הם של
 הסופרת והציירת ענת עינהר.
 הציור בשער הקדמי:
 "בעקבות הזמן" (2020).
 הציור בשער האחורי:
 "הנשימה" (2020).

משתתפי הגיליון

רוד צח
 קרן קוד
 ענת קוריאל
 תמר קפלנסקי
 מירי רוזובסקי
 יחזקאל רחמים
 רותם שובל
 יערה שחורי
 יודית שחר
 רינת שניידובר
 שי שניידר-אילת
 אודי שרבני

אוריה מויאל
 עדנה מיטוויך-מלר
 נועה מנהיים
 עמוס נוי
 גל נתן
 חנן סכה טייכר
 רוני סומק
 יעל סטטמן
 לי עברון
 טלי עוקבי
 רות עפרוני
 לאה צבי (דובז'ינסקי)

הדר אורלנוב
 מעין איתן
 יפתח אלוני
 סיגל אשל
 מאיה בוז'רנו
 עופר גורדין
 רוני גלכפיש
 ליאור גרנות
 משה גרנות
 ריקי דסקל
 חנה הרציג
 דורית זילברמן